

цек

ЛІТАРАТУРА

і МАСТАЦТВА

12 САКАВІКА

2004 г.

№11/4248

АНОНС!

Набліжаецца 60-годдзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і 60-годдзе Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Установа «Літаратура і Мастацтва» падрыхтавала да выдання кнігу «Наша Перамога». Заказы на яе прымаюцца па тэлефоне : 284-66-71

«Жывучасць мовы не залежыць ад правапісу» (Інтэрв'ю з загадчыкам аддзела сучаснай беларускай мовы Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Аляксандрам ПАДЛУЖНЫМ).

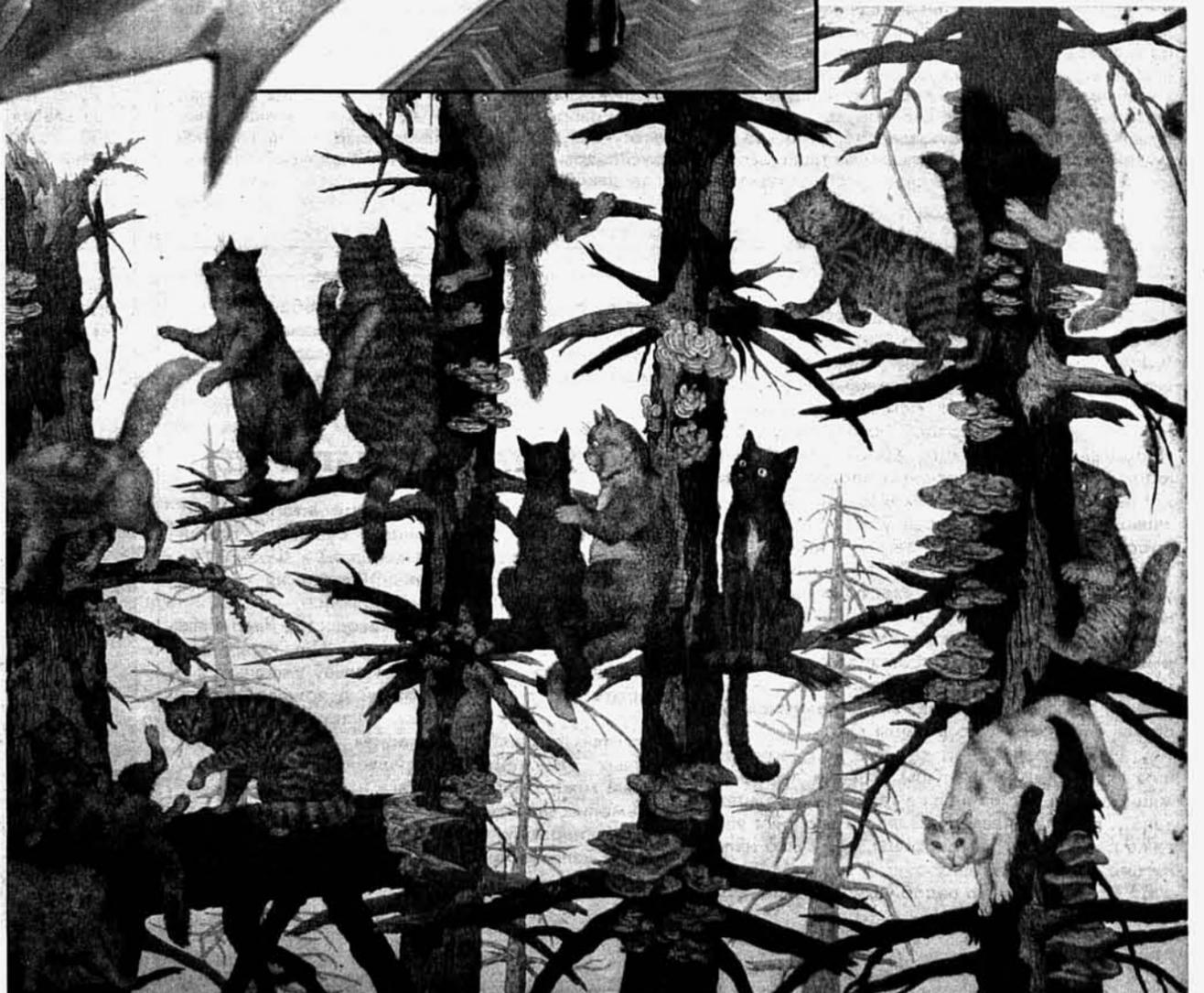
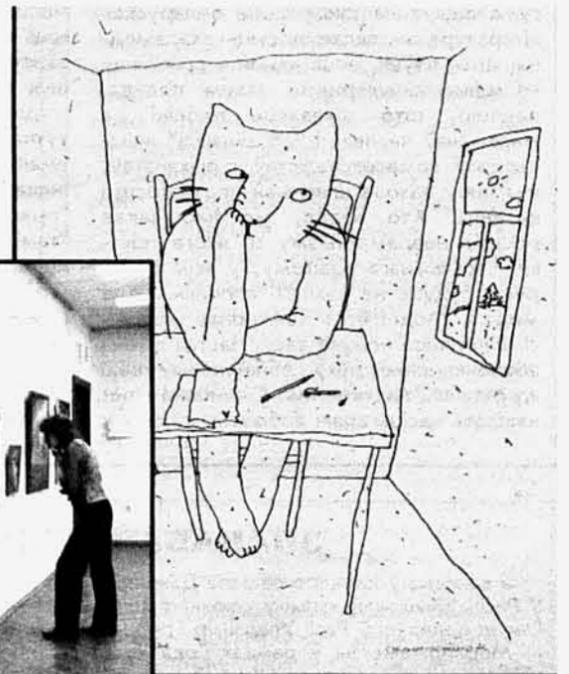
3

СТАР.

ГУКАЕ КОТ ВЯСНУ

Да 14 сакавіка працуе ў Мінскай абласной бібліятэцы імя А.Пушкіна выстаўка «Сакавіцкія каты», зладжаная Міжнародным грамадскім аб'яднаннем мастакоў і мастацтвазнаўцаў «Майстар». Пра своеадметны філасофска-вобразны свет прадстаўленых на ёй жывапісных ды графічных твораў чытайце ў адным з наступных нумароў «ЛіМа».

Фотакаляж К. ДРОБАВА
І.В. КАЛІНІНА

Устрыжнявога працэсу чалавечай жыццядзейнасці ёсць рэпрадукцыйнае адгалінаванне — стварэнне сабе падобных, а таксама ўзбочныя прадукты — думкі, забавы, рэфлексіі. Да ліку ўзбочных прадуктаў можна аднесці і літаратуру. Калі звычайна думаць (даволі распаўсюджаная сярод людзей) прыводзіць да жадання не толькі выгукнуць удуманае ў паветра, але і занатаваць яго на паперы — нараджаецца літаратура. З'ява гэта анамальная, як і ўсе іншыя адхіленні ад "стрыжнявога працэсу" — фіксацыя колераў і ліній (выяўленчае мастацтва), занатоўка і гарманізацыя гукаў (музыка), раздрабленне прыроды на кавалачкі тэарэм і законаў (навука) і г.д. Але сапраўдны чалавек — гэта суцэльнае адхіленне ад нормы, ад "галоўна-стрыжнявога працэсу", а паталогія — магутны рухавік прагрэсу, няспыннага руху наперад у невядомасць, ролю якой звычайна выконвае будучыня. Цяга да анамаліі і маргінальнага з'яў асабліва моцнай стала ў апошні час. Кнігі і газеты перапоўніліся гісторыямі пра маньякаў, вычварэнцаў, тэрарыстаў, іншапланецянаў, мутантаў ды іншых гуманоідаў. На такім фоне беларуская літаратура выглядае досыць старамодна, што, пэўна, ёсць адной з прычынаў яе малой папулярнасці. Маём, праўда, надзею, што цікавасць публікі да маргіналаў часова і "аб'еўшыся" жыцццяпісамі гомасексуалістаў і псіхпатаў, яна зноў захоча класічнай прыгажосці і кахання. Хто ведае, мо нас чакае росквіт неарамантызму ці якога пост-індустрыяльнага рэалізму, у якім беларусы будуць не самымі апошнімі. Але мода... Мода! Вось замкнёнае кола — сімвал і кара нашага часу. Частая змена абалонкі, ілюзія руху і абнаўлення, уцёкі ад руціны і пастаянства. Сын кажа мне: навошта насіць адзін дабротны гадзіннік

усё жыццё, калі можна набываць новыя і танныя ледзь не кожны год! Жыццё ўжо не колькасць пражытых гадоў, а колькасць спажытых рэчаў. І таму мы "жывём" разоў у сто "менш", чым, напрыклад, амерыканцы. Мода і яе хістанні — найлепшы спосаб паскорыць "новы час", а дакладней — хуткасць спажывання. Ці трэба змагацца з модай, ці можна супрацьстаяць ёй? Тым больш, што мода — гэта не толькі вопратка і аўтамабілі, але і кнігі, думкі, ідэі і культы. Але ж — культы!

юць гэта рабіць тут і зараз, у межах аднаго чалавечага жыцця. Самыя простыя спосабы — медытацыя або, напрыклад, цікавая чытанка. Чытач, што захапляецца галоўным героем, не толькі спачувае яму, але перажывае за яго і жыццё, і каханне, і нават смерць. Глыбіня перажывання залежыць ад таленавітасці аўтара, падрыхтаванасці або наўнасці чытача, і ніяк не мяняе сутнасці тэхналогіі — "уліванне" чужога лёсу ў чытацкую абалонку-свядомасць. Тое ж робяць і тэатр, і кіно, і тэлевізар, і камп'ю-

гульня, настолькі недасканалая, што не можа паўтарыцца або адкруціцца назад. Калі б Бог меў нармальны камп'ютэр, то яму не давалася "мачыць" усіх сусветным патопам, а націснуў бы "Паўтор місіі" — і зноў пачынаў з Адама, толькі з улікам памылак у жаночым пытанні...

А вы кажаце — літаратура! Яна, як састарэлая гульня слоў, ужо прайграла больш сучасным гульням. Баюся быць катэгарычным, але 90 працэнтаў моладзі акрамя праграмных твораў па літаратуры і рэкламных газет нічога не чытае. І не таму, што яны дурныя ці сапсаваныя, проста існуе маса альтэрнатыўных крыніц і інфармацыі і задавальненняў, больш даступных і хуткіх. І літаратарам, каб зусім не знікнуць у хвалючым рынку і новай культуры, трэба вучыцца пісаць рэкламныя афарызмы, сюжэты для ролікаў ды камп'ютэрных гульняў, маналогі для іхніх герояў. Дык што, канец літаратуры? Не! Гэта толькі канец масавай літаратуры, а дакладней — безумоўнага панавання літаратуры ў духоўна-інтэлектуальным жыцці. Аднак заўсёды будучы тыя 10 працэнтаў, што разумюць "смак" добрага слова і маюць патрэбу ў інтымных зносінах з прыгожым пісьменствам. Літаратура высокая, элітарная — менш пацерпліць ад тэлевізійна-камп'ютэрнага нашэсця. А вось жыццё...

На шчасце, у жыццё ёсць тое, чаго няма ў самай гіперрэальнай гульні, няма "стрыжнявога працэсу", таго гніюсага, брыдкага і выратавальнага ператварэння добра ў эксперыменты, на якім трымаюцца рэфлексіі і гульні, з якога вырастаюць кветкі мастацтва і літаратуры. І пакуль жыццё не страціць гэтую манополію, а чалавек будзе насіць у сабе дастатковую дозу гнаення, можна быць спакойным — ніякія віртуальныя забавы, ніякія звышсучасныя сімулятары не змогуць перашкодзіць нам проста жыць і атрымліваць асалоду ад таго, што гэта будзе толькі адзін раз — першы і апошні.

В. АЎРАМЕНКА

ВЫТОКІ І ВЫНІКІ

Сёння на першае месца выходзіць культ гульні. Ён імкнецца пакінуць ззаду не толькі культ Бога і грошай, а і такую здавалася б непераходную каштоўнасць як самое жыццё. Так, так, — Жыццё!

Смак жыцця — стрэс. Той самы, ад якога ўсе быццам бы ратуюцца, бягуць і лечацца, а на самай справе яшчэ больш імкнуцца да яго. Стрэс — востры нож быцця, што казыча самыя патаемныя месцы душы і цела, дазваляе пабалансаваць між існаваннем і смерцю, заглянуць за ягоны "край". Наркатыкі — той жа пошук стрэса, штучнае і рызыкаўнае заглядванне ў "іншы" свет. Таму яны так хутка заваёўваюць грамадства, што амаль ідэальна адпавядаюць прыхаваным жаданням сучаснай цывілізацыі. Сэнс "прагрэсіўнага жыцця" — пабываць "там" і вярнуцца "сюды", і па магчымасці не адзін раз. У ідэале — гэта вечны рух: "той" свет — "гэты", "гэты" — "той".

Аналагічную звышзадачу ставіць перад сабой і хрысціянства (жыццё пасля страшнага суда), і будызм (перасяленне душ) і другія рэлігійныя практыкі. Чаго наракаць, сучасныя тэхналогіі дазваля-

тэрныя гульні. Але ж, усё гэта яшчэ гульні. Гульня — імітацыя жыцця. Як і ў жыцці, тут кіпяць жарсці, б'е фантамам адрэналін, сутыкаюцца лёсы і характары. У гульні таксама ёсць свае правілы і законы, мэты і шляхі да іх. У яе нават ёсць больш — у яе ёсць азарт, гэты універсальны наркатык, што замяняе сабой і мэту, і шлях, і прагу жыцця. Ён паддымае гульні з яе квінтэсэнцыю чалавечай існасці. Сёння гуляюць усё: хатнія гаспадыні, падлеткі, палітыкі, пралетары, бізнесоўцы. У крыжаванкі, у "дурня", у футбол, у "слабое звяно", у "апошняга героя" ды сотні іншых забаў. Са з'яўленнем камп'ютэраў і гульняў-сімулятараў набліжаецца пагроза таго, што яны перасягнуць рэальнасць, якая ў параўнанні з віртуальным светам будзе здавацца шэрай і нецікавай. А яшчэ камп'ютэрны свет дае магчымасць шматкроць памерці і адраджэння, тым самым, рэалізуючы заповітную людскую мару пра бессмяротнасць. Жыццё такіх шанцаў не дае і таму наступае першыноўе ў гонках "за прагрэсам". Жыццё — усяго толькі простая аднаразовая

ЗНАКАВАЯ КУЛЬТУРНАЯ АКЦЫЯ

5 сакавіка ў канцэртнай зале Дзяржаўнага Крамлёўскага палаца распачаўся год культуры Беларусі ў Расіі. "Знакавай акцыі ў саюзных адносінах", — назваў гэтую падзею Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Беларусі ў Расіі Уладзімір Грыгор'еў.

Мерапрыемствы ў рамках Года культуры пройдуць па ўсёй тэрыторыі суседняй дзяржавы, па вялікіх і малых гарадах. Ужо ў красавіку ў Вялікім тэатры пройдуць гастролі Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра Рэспублікі Беларусь. Гледачы Санкт-Пецярбурга пабачаць спектаклі Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Горкага; гледачы Іркуцка — Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі. У маі вялікую канцэртную праграму прадставіць Дзяржаўны аркестр сімфанічнай і эстраднай музыкі пад упраўленнем Міхала Фінберга, гэтак мерапрыемства пройдзе ў Смаленску пад знакам 60-годдзя вызвалення Беларусі. Гэтая юбілейная падзея так ці іначай будзе асвятляцца на кожным выступленні нашых землякоў у РФ. Да прыкладу, у верасні ў Маскве адкрыецца выстава нашых мастакоў — удзельнікаў вайны 1941—45 гадоў. У верасні ж у Новасібірску нашы кінематаграфісты пакажуць дакументальнае кіно ваеннай тэматыкі.

На працягу года пройдзе і тур лепшых эстрадных калектываў па гарадах Залатога кальца Расіі пад агульнай назвай "Квітней, Беларусы!" Сярод знакавых мерапрыемстваў — адкрыццё помнікаў Янку Купалу на Кутузаўскім праспекце ў Маскве і Францыску Скарыну — у Калінінградзе. Самы галоўны музей краіны — Нацыянальны мастацкі музей Беларусі падрыхтаваў выставу "100 шэдэўраў з калекцыяй", плошчу для якой у сярэдзіне мая прадставіць Траццякоўская галерэя.

ВІКА

ХРАНАЛОГІЯ ПАМЯЦІ

На нядаўнім пасяджэнні калегіі Міністэрства інфармацыі РБ было разгледжана пытанне "Аб падрыхтоўцы і выданні гісторыка-дакументальных Хронік Памяці гарадоў і раёнаў Беларусі".

Варта адзначыць, што Хронікі Памяці выдаюцца з 1985 года. Істотнае іх адрозненне ад падобных выданняў, якія выходзілі на тэрыторыях іншых краін былога Саюза ў тым, што гэта не проста спісы тых, хто загінуў падчас вайны 1941—45 гг., а рэгіянальныя энцыклапедыі, якія ўключаюць і гістарычныя звесткі горада ці раёна, спісы ўдзельнікаў і ахвяр значных ваенных падзей — Першай сусветнай вайны, кастрычніцкага перавароту, грамадзянскай і Другой сусветнай войнаў. Да таго ж змяшчаюцца матэрыялы, прысвечаныя знакамітым землякам, якія славілі свой раён ужо ў нашы дні.

...Памятаю выпадак: да мяне на працу прыйшла сяброўка. Пабачыўшы ў шафе Хронікі Памяці, яна выцягнула адзін з тамоў і раптам нечакана... расплакалася. Аказалася, што кніга як бы сама раскрылася на старонцы, дзе было напісана пра дзеду маёй сяброўкі. І тады я сама для сябе зразумела, што падобныя выданні на самай

справе патрэбны тым, хто жыве побач...

На сённяшні дзень са 146 запланаваных кніг выдадзена 126. Мяркуюцца, што апошняя кніга гэтай серыі выйдзе ў 2005-м.

ЗА ЎКЛАД І ЎЗНАГАРОДА

За значны ўклад у развіццё інтэграцыйных працэсаў і ўмацаванне сувязяў паміж пісьменнікамі дзвюх краін медалём Францыска Скарыны ўзнагароджаны Старшыня Саюза пісьменнікаў Расіі Валерый Ганічаў.

Віншаванне адбылося ў Пасольстве Рэспублікі Беларусь у Расійскай Федэрацыі. Пры гэтым было адзначана, што Валерый Ганічаў уключыўся ў работу па стварэнні Саюзнай дзяржавы з таго часу, як узнікла гэта ідэя. Ён прымаў удзел у "круглых сталах" па абмеркаванні праектаў саюзных дакументаў. З'яўляючыся намеснікам главы міжнароднага Рускага народнага Сабора, пісьменнік шчыра дапамагае кансалідацыі славянскіх народаў, — было адзначана пры віншаванні і ўзнагароджанні ў пасольстве.

ВІКА

У ГАСЦЯХ У ПАГРАНІЧНІКАЎ

У адпаведнасці з заключаным пагадненнем аб супрацоўніцтве паміж Дзяржаўным камітэтам пагранічных войскаў Рэспублікі Беларусь і рэдакцыяй часопіса "Нёман" супрацоўнікі гэтага выдання Ніна Чайка, Міхась Пазнякоў і Яўген Каршукоў наведалі падраздзяленні Гродзенскага пагранічнага атрада. Цёплыя, узаемна-зацікаўленыя сустрэчы адбыліся з кіраўніцтвам і служачымі гэтага атрада ў Гродне, а таксама з пагранічнікамі трох застаў: імя Героя Савецкага Саюза Віктара Усава, імя Феадосія Кірычэнка ды імя Аляксандра Сівачова. Госці з Мінска расказалі аб рабоце рэдакцыі часопіса "Нёман", РВУ "Літаратура і Мастацтва", аб развіцці літаратурнага працэсу ў рэспубліцы, справах пісьменніцкай арганізацыі, падзяліліся творчымі планамі на перспектыву. Пісьменнікі Міхась Пазнякоў і Яўген Каршукоў прачыталі вартавым дзяржаўнай граніцы свае паэтычныя творы. У якасці падарунка пагранічнікі атрымалі звыш 200 экзэмпляраў кнігі і часопісаў.

Вінікам паездкі з'явіліся таксама і матэрыялы (інтэрв'ю, нарысы, апавяданні, вершы), прысвечаныя беларускім пагранічнікам. Яны будуць надрукаваны ў адным з нумароў часопіса пад рубрыкай "Наша армія".

Суправаджалі супрацоўнікаў рэдакцыі часопіса "Нёман" у паездцы на пагранічнае прадстаўніцтва Дзяржаўнага камітэта пагранічных войскаў падпалкоўнік Аляксандр Антонавіч Сушыцкі і прадстаўнік Гродзенскага пагранічнага атрада маёр Барыс Яўгенавіч Сідараў.

А наперадзе ў супрацоўнікаў часопіса "Нёман" новыя паездкі і новыя сустрэчы з вартавымі граніц нашай дзяржавы.

Міхась ЖУРАВІНА

Як вядома нашым чытачам, на адным з пасяджэнняў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі была адобрана новая рэдакцыя правілаў беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. Далей дакумент быў накіраваны ў Міністэрства адукацыі і інфармацыі для абмеркавання і ўзгаднення. З таго можна зрабіць выснову, што выкладчыкі, школьнікі, студэнты і ўсе мы ў хуткім часе будзем вывучаць новыя правілы беларускага правапісу. Каб, умоўна кажучы, раставіць усё кропкі над "і", я сустрэлася з загадкамі аддзела сучаснай беларускай мовы Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Аляксандрам Падлужным.

— Гэтае пытанне мае даволі працяглую гісторыю. Пакуль мы карыстаемся правіламі беларускай арфаграфіі і пунктуацыі, якія былі выдадзены ў 1959 годзе. Гэтым

аканні і яканні. Па-другое, упарадкаванне напісання "ў", напісання вялікай літары, спрошчаны правілы пераносу і наогул зроблены кампазіцыйна-структурныя змены ад-

дзяржаўная. Але, на жаль, ніводнай дзяржаўнай функцыі яна не выконвае: ні ў судзібных справах, ні ў галіне прававодства.

— Пэўна, вучэбныя дапаможнікі па беларускай мове, выдадзеныя нават у мінулым годзе, адразу прыойдуць у разрад састарэлых. Калі будуць выдавацца новыя падручнікі па беларускай мове?

— Што тычыцца школьных падручнікаў, то тут вялікай праблемы няма, бо змены ў правілах нязначныя. Плануецца выданне новай акадэмічнай граматыкі беларускай мовы, а таксама новага нарматыўнага слоўніка. Вядома, што больш буйныя дапаможнікі тыпу слоўнікаў, перавыдаюцца вельмі рэдка. Пасля прыняцця новых

«ЖЫВУЧАСЦЬ МОВЫ НЕ ЗАЛЕЖЫЦЬ АД ПРАВАПІСУ»

зводам правілаў 1959 года мы карыстаемся і сёння.

— Хто выступіў ініцыятарам змянення ў правапісе?

— Справа ў тым, што ў сувязі з перабудовай, а пасля зменай грамадскага ладу, група пісьменнікаў пажадала вярнуцца да правапісу 20-х гадоў. Ініцыятарам выступіў Ніл Гілевіч з вялікім артыкулам у рускамоўнай газеце "Праўда". Да яго далучыліся некаторыя пісьменнікі і журналісты. Для рэалізацыі гэтай ідэі было вырашана стварыць дзяржаўную камісію, якую і ўзначаліў Ніл Гілевіч, а я стаў ягоным намеснікам. Дарэчы, ён быў прыхільнікам таго, каб пакінуць усё, як зараз, толькі ўвесці мяккі знак і некаторыя нязначныя праўкі. Але не ўсё аказалася так проста. Прыклад: у слове "беспersпектыўнасць" павінны стаяць чатыры мяккія знакі, што вельмі непрыгожа выглядае пры напісанні. І такіх слоў у сучаснай беларускай мове набіраецца каля дзесяці — пятнаццаці.

Таму дзяржаўная камісія стварыла рабочую групу, якая падрабязна разгледзела пытанні, паднятыя членамі камісіі, ТБМ імя Ф.Скарыны, выкладчыкамі ВНУ, школ, іншымі грамадзянамі краіны. У нас шмат лінгвістаў, якія добра разбіраюцца ў тэорыі і практыцы пісьма. У выніку — у 1994 годзе дзяржаўная камісія даручыла Інстытуту мовазнаўства сумесна з Міністэрствам адукацыі падрыхтаваць новую рэдакцыю правілаў беларускай арфаграфіі і пунктуацыі замест той, якая выйшла ў 1959 годзе.

— Аляксандр Іосіфавіч, спадзяёмся, гэта не будзе глабальная "перабудова" роднай мовы?

— Аніколькі. Дзяржаўнай камісіяй, якая працавала да 1994 года, было вырашана, што няма патрэбы праводзіць кардынальную рэформу, а мэтазгодна ўвесці некаторыя змяненні, якія б паменшылі колькасць выключэнняў, упарадкавалі напісанне шэрагу іншамоўных слоў і некаторыя іншыя моманты, якія зрабляць правапіс больш лёгкім для выкарыстання. У прыватнасці, зняты ўсе выключэнні з правілаў аб

носна падачы матэрыялу. Па-іншаму будуць згрупаваны правілы беларускага правапісу, зроблены простыя, даступныя фармулёўкі і ўнесены змены ў ілюстрацыйны матэрыял, бо ён з'яўляецца на сённяшні дзень састарэлым.

— А чаму нельга было пагадзіцца з правіламі правапісу 20-х гадоў?

— Тарашкевіч абвясціў, што марфалагічны прынцып пры напісанні зычных павінен быць вядучым, а адступленні ў яго граматыцы ад гэтага прынцыпу шмат. Адзначу, што жаданне перавесці ўсе сённяшнія правілы на вызначаныя правілы 20-х гадоў, калі марфалагічны прынцып быў вельмі дрэнна прадстаўлены, абцяжарвае чытанне тэксту. Так, калі марфема "празрыстая", чалавек, не ведаючы слова, можа па яго марфеме здагадацца пра сэнс. Мы прытрымліваемся таго, што ў правапісе, а значыць і ў пісьмовай мове традыцыйнасць мае не меншае значэнне, чым навуковасць. Такім чынам, жывучасць і нежывучасць мовы, шырыня яе выкарыстання зусім не залежыць ад правапісу. І мы таксама імкнуліся не трывожыць гэтую аснову.

— Калі грамадзяне Беларусі пачнуць карыстацца новымі правіламі?

— Пры распрацоўцы гэтага зводу мы спадзяваліся, што ўжыванне новых правілаў адбудзецца даволі хутка, бо ў гэтым ёсць пэўная неабходнасць. Той разнабой у правапісе, які існуе сёння, не на карысць беларускай мове і вельмі абцяжарвае яе вывучэнне, перш за ўсё ў школах. Гэта звязана з тым, што ёсць выданні, якія карыстаюцца самымі рознымі правіламі правапісу. А зараз, вядома, у нас так склалася палітычная сітуацыя, што калі адсутнічае пастанова Савета міністраў або Указ Прэзідэнта, ніхто нават і глядзець не будзе. А новыя правілы трэба ўвесці ў дзеянне з дапамогай гэтых дакументаў. Аднак тут выступіла катэгарычна Міністэрства юстыцыі. Дарэчы, у нашай Канстытуцыі запісана, што беларуская мова —

правілаў у наступныя выданні будуць унесены змены. Але палітычны змяненні мінімальныя, падкрэслію, што старымі падручнікамі можна карыстацца, пакуль яны не "зносяцца".

— Аляксандр Іосіфавіч, як ставяцца да новых зменаў педагогі?

— Думаю, што педагогі ўспрымуць новыя правілы станоўча. Настаўнікі сёння адчуваюць вельмі вялікі цяжкасць ў сувязі з тым, што існуе разнабой у напісанні. А гэта вельмі цяжка пры выкладанні пэўнага матэрыялу ў школах на ўроках беларускай мовы. Таму, спадзяюся, што новае выданне правілаў будзе толькі на карысць, як школьнаму навучанню, так і СМІ.

— Колькі часу спатрэбіцца на тое, каб праект "прыжыўся"?

— Як паказвае сусветная практыка, на ўвядзенне ў дзеянне новых правілаў правапісу даецца некалькі гадоў. Мы пайшлі па нямецкім шляху. Так, немцы правялі рэформу два гады таму, а на яе поўную рэалізацыю адведзена дзесяць год. Значыць, на працягу гэтага часу напісанне паводле старых правілаў і паводле новых не будзе лічыцца за памылку. Тут дуплікацыя дваіное напісанне для таго, каб ні школьнікі, ні абітурыенты не адчувалі на сабе негатывы ўплыў зменаў.

— Ваша асабістае стаўленне да новага ў правапісе?

— Безумоўна, станоўчае. Я, як адзін з аўтараў праекта, магу сказаць, што неабходна як мага хутчэй спыніць тое хістанне, якое мы назіраем у беларускіх друкаваных выданнях, у тым ліку і ў перыядыцы. Лічу, што новае выданне правілаў — адна з самых галоўных задач, вырашэнне якой будзе накіравана на падтрыманне беларускай мовы і пашырэнне яе выкарыстання ў розных сферах, перш за ўсё, у друку.

Марына ЦЯРЭШЧАНКА

Непагаснае...

Профіль навучання ў гарадской гімназіі №1 горада Магілёва не гуманітарнага накірунку. Але настаўнікі беларускай літаратуры і роднай мовы апроч урокаў праводзяць пазакласныя заняткі, літаратурныя вечары, віктарыны, конкурсы, ствараюць гурткі па інтарэсах. Усё гэта спрыяе росту культуры і духоўнасці вучняў.

У кабінце беларускай літаратуры і мовы ёсць партрэты Янкі Купалы, Якуба Коласа і іншых пісьменнікаў, альбомы, патрэбныя праграмы для заняткаў гурткаў і клубаў, стэнды: "Традыцыі, культурная спадчына — наш духоўны скарб", "Слова роднае — мова матчына", "Народныя святы, гульні, звычаі". У.Караткевічу прысвечаны стэнд "Сейбіт мудрага, добрага, вечнага". Паэту Аляксею Пысіну аформлены куток, назвай якога з'яўляюцца яго вершаваныя радкі: "Вы лепшымі будзьце, чым я — так шчыра, так шчыра жадаю". Тут сабраны творы Пысіна, яго арыгінальныя фотаздымкі, газетныя публікацыі пра яго жыццёвы шлях і паэтычную творчасць. У будучым на гэтай базе (ёсць такая задумка) плануецца адкрыць паэту літаратурны музей.

Створаны альбом паэзіі, у якім сабраны вучнёўскія вершы. Сярод аўтараў: Кацярына Саламенка, Надзея Лапкіна, Віктар Бельскі, Яўгенія Навуменка, Аляксандра Парфяненка, Мікіта Зароўскі, Андрэй Гецэвіч, Наталля Радзькіна, Уладзіслаў Лісін, Юлія Асмалоўская, Яўген Яфіменка і іншыя. Ёсць у гімназіі і аматары прозы, нават у трэціх класах (на падыходзе зборнік празаічных твораў).

Вучні старэйшага ўзросту спрабуюць сябе ў ролі навукоўцаў-даследчыкаў. Аляксандр Сазаненка напісаў рэферат на тэму "Кнігадрукаванне: сучаснае і мінулае", "Беларускія народныя звычаі і традыцыі. Іншыя рэфераты — "Янка Купала — несмяротная душа Беларусі" Юліі Цітовай, "Новая працытанне паэмы Якуба Коласа "Новая зямля", як энцыклапедыя беларускай этнаграфіі" Юліі Панушковай, "Асоба Язэпа Лёсіка і яго чытанка "Наша крыніца" — нацыянальны педагогічны набытак" Ігара Чагаўца. З 2001 года ў гімназіі выходзіць штомесячная газета "Звон".

Загадчыцай метадычнага аб'яднання беларускамоўных настаўнікаў з'яўляецца вопытны педагог Ганна Бандарэнка. Ёй дапамагаюць настаўніцы Марыя Мірончанка, Марына Сяргееўна, Надзея Гурэўская і вучнёўскія актыў.

У гімназіі праведзены вялікія вечары паэзіі і прозы М.Багдановіча, А.Пысіна, П.Панчанкі, М.Гарэцкага, У.Караткевіча. Рэбяцка тэатральныя пастаноўкі, адзначаюцца народныя святы. Нядаўна адбыўся літаратурны вечар, прысвечаны 90-годдзю з дня нараджэння Аркадзя Куляшова. У ім прыняў удзел вядомы рэжысёр тэатра, заслужаны работнік культуры Беларусі Валянцін Ермаловіч; ён чытаў мастацкія творы Куляшова і Пысіна.

Наведаў гімназію №1 і вядомы беларускі пісьменнік Віктар Карамазав. Адабылася цікавая, шчырая размова пра літаратуру і жывапісцаў. Вучні пазнаёміліся з новай кнігай празаіка "З вясною ў адным вагоне".

Магілёўскія гімназісты неаднаразова ўдзельнічалі ў алімпіадах па беларускай мове і выходзілі пераможцамі. А цяпер пераможцы рэспубліканскіх конкурсаў у Мінску будуць прымаць удзел у міжнароднай канферэнцыі беларусістаў, якая праходзіць пад эгідай ЮНЕСКА.

Віктар АРЦЕМ'ЕЎ

Вялікая Айчынная вайна не застала мастакоў знямаць. Ужо 24 чэрвеня масквічы на сваіх вуліцах прыпынялі хаду каля плаката Кукрынінсаў "Беспощадно разгромим и уничтожим врага", а жыхары Ленінграда паўтаралі словы з плаката В. Сярова «Били, бьем и будем бить!». Плакат І. Таїдзэ "Родина-мать зовёт!" стаў патрыятычным заклікам для кожнага грамадзяніна савецкай дзяржавы. У гэтым жа шэрагу і творчая праца народнага мастака РСФСР, стваральніка мастацкай

карціны. Работа насычана вялікім гістарычным матэрыялам, мае заглыблены ўнутраны філасофскі змест.

За сталом над разгорнутымі штабнымі картамі ў цэнтры сядзіць начальнік Цэнтральнага партызанскага штаба генерал-лейтэнант П. К. Панамарэнка. Абмяркоўваецца падрыхтоўка чарговага аперацыі — "Партызанскі канцэрт". Побач з ім Аляксей Бондар — начальнік разведкі Мінскага злучэння. Жэстам рукі і выразам твару ён быццам удакладняе канкрэтны пункт дзейнасці. Сядзячы побач, прыслухоўваецца да яго бацька Мінай, відавочна сведчыць, што ён хоча дапоўніць план сваімі прапановамі. Пасля даклада нахіліўся над сталом камандзір, сакратар абкама Мінскага злучэння В. Казлоў, выразны позірк якога красамоўна сведчыць: сто разоў адмерай і адзін раз адрэж. Да яго пляча прытуліўся дзед Талаш, акрылены надзеяй на хуткую сустрэчу з роднымі. Перамога не за гарамі — у гэтым перакананы і камандзір брыгады магілёўскіх партызан М.Ф. Каралёў. Ён гатовы да здзяйснення пастаўленых задач, што выяўляе яго постаць, амуніцыя, баявая зброя. Нам з сястрою Тамарай у 60-я гады паш-

партызанскі атрад, узначалі яго, прычым, вызначыўся талентам стратэга. Ён паспяхова правёў на Палессі не адну баявую аперацыю. Тройчы польскія жаўнеры спрабавалі замацавацца ў палескім рэгіёне, але вынік быў адзін — выгнанне чужынцаў.

Немалады ўзростам, Васіль Ісакавіч добраахвотнікам быў залічаны ў 417 пяхотны полк Чырвонай Арміі і аказаў вялікую дапамогу ў наладжванні кантактаў з мясцовымі партызанскімі групамі, садзейнічаў армейскай разведцы. Калі пачаўся жаданы мір, Талаш апантана ўзяўся за аднаўленне разбуранай вайной народнай гаспадаркі. На пасадзе старшыні сельскага савета спалучаў працоўную дзейнасць з грамадскай. Першачарговым быў клопат аб людзях, аб развіцці жывёлагадоўлі, набыцці насення для сялянскіх надзеляў, адкрыцці суднарамонтных майстэрняў, школ, медыцынскага пункта. Беларускае ўрад высока ацаніў гераічныя справы палескага самародка. Вось выписка з пастановы Прэзідыума ЦВК БССР ад 6 лютага 1928 года: "За здзяйсненне подзвіга ўзнагародзіць ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга Талаша Васіля Ісакавіча, селяніна вёскі Белкі Петрыкаўскага раёна Мазырскай акругі".

Дзед Талаш у час Вялікай Айчыннай вайны з сям'ёю застаўся на акупіраванай ворагам тэрыторыі. Немцы і паліцаі спрабавалі адабраць ордэн, здэкаваліся фізічна з Васіля Ісакавіча і яго сыноў. Мужнага палешука ўратаваў прыпяцкі лес. У час адной баявой аперацыі падрыўнікі атрада імя Гастэлы наткнуліся ў гушчары на дзедаву схованку, якога мясцовыя партызаны адразу пазналі. Дзед Талаша даставілі ў штаб Мінскага партызанскага злучэння, дзе ён атрымаў ад Рамана Навумавіча Мачульскага — намесніка камандзіра злучэння — шэраг даручэнняў. Талаш добра ведаў сакрэты мясцовага рэльефу, якія партызаны выкарысталі ў ходзе баёў і блакад. Дзед нават склаў аперацыйна-стратэгічную карту размяшчэння варожых умацаванняў у гарнізонах, якія разведка ў час пошуку партызан. Чутка аб тым, што ў радах народных мсціўцаў ваюе Васіль Ісакавіч, разнеслася па ўсіх злучэннях і выклікала прыліў новых сіл, жаданне пабачыць яго ў сваіх атрадах. Партызаны М. Сіманаў, А. Кашыраў, А. Дзенісевіч, П. Папоў пры-

везлі ў лясную друкарню некалькі варыянтаў легенды пра гераізм дзеда Талаша.

Па выкліку ЦК КП(б)Б з Мінскага партызанскага злучэння Васіль Ісакавіч прыляцеў у Маскву. Тут яму наладзілі цёплую сустрэчку, пасля і ў самай лепшай гасцініцы таго часу "Масква". Дзед апрагнуў і новае вайсковае абмундзіраванне, але пафарсіў ён у ім не больш тыдня, а потым схаваў у мяшок. Маёй маме Ефрасінні Яфімаўне кататка растлумачыў: падарунак унукам і сынам. Талаша далучылі да партызанскай групы, якая наведвала заводы, прадпрыемствы, навучныя ўстановы, дзе ён расказаў масквічам аб жыцці і барацьбе народных мсціўцаў з фашысцкімі вырадкамі на Беларусі. Пасля тлумнага дня Васіль Ісакавіч, у накінутым на плечы кашушку, выходзіў з нумара ў прасторны хол, уладкоўваўся за стол, клаў на сярэдзіну кубанку з партызанскаю "кукардаю" — чырвоным каснічком, збіраў вакол сябе людзей, што вярталіся ў гасцініцу на адпачынак. Слухачы, у асноўным афіцэры, даведаўшыся, што перад імі не проста беларускі партызан, а той самы дзед Талаш, пра якога Якуб Колас напісаў кніжку "Дрыгва", распыталі героя пра Беларусь, пра лёс ягоных землякоў, агульны настрой народа.

Дзеду Талашу ўсё ж пашчасціла сустрэцца ў 1943 годзе з Якубам Коласам. Письменнік прыехаў у Маскву з Ташкента па сваіх справах і пасяліўся таксама ў гасцініцу "Масква". У лістах да жонкі Марыі Дзмітраўны ён пісаў аб сваіх уражаннях ад сустрэчы.

Па даручэнні П.К. Панамарэнікі кінахроніка ТАСС рыхтавала эпізод спаткання Якуба Коласа з літаратурным героем яго апавесці — легендарным удзельнікам партызанскага руху на Беларусі. Здымкі праходзілі ў гасцінічным нумары. Талаш кансерватыўна ставіўся да парад і загадаў кінааператараў, не хацеў скідаць з плеч руды партызанскі кашушок, не мог спакойна ўседець за прыгатаваным дзяжурнай паверху Антанінай Зотавай сціплым пачастункам ваеннага часу — гарбатай. Радасць сустрэчы з шаноўным чалавекам і любімым письменнікам адчувалася ў жэстах дзеда, бляску вачэй, рэпліках. Мы, тоўпячыся каля дзвярэй, бачылі, што Колас паводзіў сябе вельмі спакойна, стараўся заняць у гэтым эпізодзе другі план.

Талаш любіў пахваліцца падарункамі, якія атрымліваў на сустрэчах з рабочымі Масквы. Адночы з дзедам Мікітам Шэшкам — таксама партызанам Міншчыны, яны вырашылі азнаёміцца з прынцыпам дзейнасці аўтамата, які ім падарылі на Н-скім заводзе. Не наўмысна пусцілі чаргу ў столь нумара, абышлося без вялікай шкоды, але, каб зняць з сябе падазрэнне, збеглі кудысьці на палову сутак.

Легендарны партызан-самародак дзед Талаш карыстаўся вялікай папулярнасцю сярод скульптараў, мастакоў, кампазітараў, письменнікаў. Плошча на праспекце Скарыны ў Мінску забудавана скульптурным комплексам-мемарыялам, прысвечаным народнаму песняру Якубу Коласу і яго літаратурным героям, сярод іх і дзед Талаш з сынам. Пражыў ён амаль сто год, а няўрымслівая душа палескага героя знайшла вечны спакой у роднай петрыкаўскай зямлі.

Вольга КАЗЛОВА,
дацэнт БДУ,

Галерэя партрэтаў беларускіх партызан

галерэі беларускіх партызан Фёдора Аляксандравіча Мадорава.

Ягоны творчы лёс, безумоўна, вызначаны месцам нараджэння: сяло Мсцёра Уладзімірская вобласць — знакаміты цэнтр іканапіснага і адпаведнага прыкладнага мастацтва. Выхадзец са шматдзетнай сям'і рамесніка. Мадораў паспяхова закончыў іканапісную школу, авалодаў набытай прафесіяй і прадоўжыў пошукі ведаў і працы ў Маскве, Казані, Пецярбургу. Цярністы шлях прывёў Фёдора Мадорава ў Пецярбургскую акадэмію мастацтва да славытага настаўніка — У.Я. Макоўскага, які навучыў яго не капіраваць жыццё, а выбіраць самае вострае, характэрнае, што абуджае ў глядача высакароднае пачуццё даверу, захаплення, аптымізму.

У даваенны час, па ініцыятыве П. К. Панамарэнікі, Фёдар Мадораў быў запрошаны ў Беларусь для знаёмства з нацыянальнымі мастацкімі традыцыямі і для творчай працы над сюжэтным палатном "Народны сход у Заходняй Беларусі". Пэндзлю Мадорава належаць таксама эцюды "С.В. Прытыцкі" і "Беларускія жанчыны". Фашысцкая навала не парушыла сувязь мастака з Беларуссю. Ён увекавечыў у мастацкіх палотнах гістарычныя падзеі партызанскай барацьбы на тэрыторыі рэспублікі, стварыў галерэю партрэтаў Герояў Савецкага Саюза, самаадданных змагароў за гонар і незалежнасць Айчыны.

У грозным 1942 годзе камандзір Мінскага партызанскага злучэння, першы сакратар абкама КП(б)Б Казлоў Васіль Іванавіч быў выкліканы на першую справадзачу аб дзейнасці падполля і развіцці партызанскага руху ў Беларусі. Адночы ў гасцініцу "Масква" зайшоў інтэлігентна апрануты чалавек, прадставіўся мастаком Мадораў і папрасіў Казлова выкраіць трохі часу для занатоўкі партрэта. Тут жа, у нумары, мастак эскізна акрэсліў сілуэт, вельмі падобны на постаць майго бацькі, вызначыліся нават асобныя дэталі — форма галавы, чуб густых валасоў, знаёмыя рысы твару. Наступныя сустрэчы ля майстэрні былі вельмі кароткія, бо Казлова чакалі справы ваеннага часу.

Памятаю, Мадораў неяк арганізаваў паход групы сваіх новых знаёмых-партызан у складзе Васіля Казлова, Аляксея Бондара, генерал-маёра Міхаіла Канстанцінава і іх сем'яў у Трацякоўскую галерэю. Парог знамяцітага храма мастацтва пераступалі з вялікім хваляваннем і пэўнай урачыстасцю. Калі дайшлі да экспазіцыі велізарнага сюжэтнага палатна А.А. Дайнэкі "Абарона Севастопаля", то з палатна быццам палыхнуў нам у вочы агонь вайны. Здавалася, што мы не толькі бачым рукапашную схватку матросаў Чарнаморскага флоту з ашалелымі фашысцкімі вырадкамі, але і чуем свае і чужыя галасы. Мадораў пільна сачыў за рэакцыяй партызан, жанчын, іхніх дзяцей і ў памяці, напэўна, накідаў новыя штрыхі да іх партрэтаў. Падобныя экспромты-эксперыменты пазнавальнага і выхаваўчага характару славыты мастак практыкаваў не адзін раз.

Каталог карцін Фёдора Аляксандравіча Мадорава, выдадзены да 75-й гадавіны з дня яго нараджэння, налічвае 37 работ, прысвечаных прадстаўнікам Беларусі, удзельнікам партызанскага руху, падпольшчыкам. У мастацкай галерэі — славытыя людзі, імёны якіх зараз носяць вуліцы гарадоў, заводы, фабрыкі, школы. Сярод іх — К. Арлоўскі, І. Бельскі, Б. Булат, І. Варвашэня, Ф. Дуброўскі, А. Кляшчоў, В. Корж, В. Казлоў, М. Каралёў, М. Канстанцінаў, У. Лабанок, Р. Мачульскі, С. Маркевіч, М. Пакроўскі, М.Ф. Шмыроў (бацька Мінай), В. Талаш, У. Царук і іншыя.

Вялікую ўвагу надаваў Мадораў увекавечанню жанчын, якія крок у крок з мужчынамі масцілі шлях да Перамогі. Гэта славытая гераіня Ліда Асмалоўская, Тамара Дубоўка, Марыя Осіпава, Тацяна Гаварэнь. Масквічкі Галя Кірава і Ніна Макарава зусім юнымі па закліку сэрца прыйшлі на дапамогу тым, хто пакутаваў ад фашысцкіх "парадкаў" на Беларусі. Пасля падрыхтоўкі ў спецшколе падрыўнікоў яны былі аб'яднаны ў групу Казіміра Пушчына, з вялікімі цяжкасцямі перайшлі лінію фронту і прыбылі ў штаб Мінскага партызанскага злучэння, дзе Раман Мачульскі вызначыў ім першачарговыя баявыя задачы. Партызаны-гастэлаўцы зацікавілі Мадорава, і сёння партрэты масквічоў — памяць непарушнай дружбы народаў Расіі і Беларусі, выпрабаванай агнём Вялікай Айчыннай вайны.

Мадораў стварыў шэраг сюжэтных палотнаў, прысвечаных партызанскай барацьбе. Адно з іх — "У штабе партызанскага руху" (1942—1943). Мне давалося быць сведкай працы Мадорава над эцюдамі і завяршэннем

часціца сустрэцца з гэтым творам на Волзе, у мастацкім музеі Ніжняга Ноўгарада.

У аналах мастака Ф.А. Мадорава ёсць сюжэтная работа, адзіная з гісторыі вайны, аб сустрэчы галоўнакамандуючага Савецкай Арміі Сталіна з партызанамі. Сярод удзельнікаў сустрэчы ад Беларусі прысутнічалі П. Панамарэнка і В. Казлоў. Пададзены ў карціннай выяве, гэты факт мае гістарычную аснову, які таксама ўвасоблены ў кінапапееі аб вайне рэжысёра Озерава, пададзены ў мемуарах В. Казлова "Людзі асобага складу", пазначаны ў гістарычных дакументах.

Такім чынам, мастак Фёдар Мадораў здолеў пакінуць вялікі след у адлюстраванні гераікі ўсенароднай барацьбы на Беларусі. Ён удала спалучаў у партрэтных працах гістарычны дакумент і рэалістычную праўду, стрыманасць каларыту, прытрымліваўся строгай кампазіцыйнай будовы і дасягнуў непаўторнай партрэтнай мастацкай індывідуалізацыі. За ўвагу да сябе і сваёй творчасці плаціў добром. У 1944 годзе на партрэце майго бацькі Мадораў зрабіў надпіс: "Дорогому В.И. Козлову дар мой, в знак искреннего уважения и преданности за твои блестящие партизанские дела в тылу врага! Родина благодарна тебе и никогда не забудет народ твой вклад. Любящий тебя твой мастер Фёдор Мадоров. Москва 1944 г."

У пасляваенны час Фёдар Аляксандравіч не парываў цесную сувязь з Беларуссю, прадаўжаў пачатую ў вайну працу над беларускімі матэрыяламі, арганізоўваў свае мастацкія выставы. Мадораў дапамагаў стварэнню нацыянальнага Беларускага мастацкага музея. Ён адшукваў у калег яго творчага цэху, у калекцыянераў рэдкія экспанаты, якімі папаўняў музей. Яго таленавітыя карціны захоўваюцца ў Мінску, Трацякоўскай галерэі ў Маскве, іншых музеях, а сам аўтар з гонарам насіў высокае званне Заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

Самародак зямлі беларускай

На пачатку трыццатых гадоў беларуская проза папоўнілася эпічнай апавесцю Якуба Коласа "Дрыгва", прысвечанай станаўленню савецкай улады і выгнанню з абшараў Палесся польскіх захопнікаў. У аснову твора пакладзены гістарычны матэрыял, біяграфія рэальнай асобы Васіля Ісакавіча Талаша. Што ўразіла і прыкавала ўвагу пісьменніка ў лёсе выхадца са шматдзетнай і беднай сям'і?

Малазямелле бацькоў прымусліла Васіля пасля жаніцтвы з Палагей ісці ў прымы ў вёску Навасёлкі на гаспадарку яе бацькоў. Але пашчасціла на спагадлівага цесця Емяльяна Пасько. Зямля была маці-карміцелькай, выратавальніцай ад голаду і галечы. Калі ў палескі край нахлынулі чужынцы-захопнікі, хлебароб узяў у рукі сякеру і выступіў на абарону сваёй чалавечай годнасці. Васіль Ісакавіч здолеў аб'яднаць землякоў, згуртаваў

З мастацкай галерэі Ф. Мадорава.

На Беларусі, як вядома, існуюць некалькі канфесій. Рэлігійная іерархія заключае ў сабе вялікія рэлігійныя аб'яднанні, манастыры (мужчынскія і жаночыя), місіі і суполкі. Усе яны мірна ўжываюцца паміж сабой — няма ніякай рэлігійнай розні і варожасці. Калі і адбываюцца якія-небудзь невялікія недарэчнасці, то толькі ў іх унутраным асяродку і вырашаюцца там жа, не выходзячы па-за яе межы. У нашай краіне праводзіцца палітыка верацярпімага стаўлення да іх дзейнасці і свабоднага веравызнання.

Паводле статыстычных дадзеных на 1 студзеня 2004 года ў Рэспубліцы Беларусь зарэгістраваны 2863 рэлігійныя суполкі, якія адносяцца да 27-мі афіцыйных канфесій. Самыя буйныя з іх — Праваслаўная царква, Рымска-каталіцкая царква, Хрысціянская вера евангельскай, Евангельскія хрысціянскія баптысты. Акрамя гістарычна-традыцыйных канфесій, дзейнічаюць і нетрадыцыйныя для нашай краіны — мармоны, крышнаіты, бахаі, аамота і іншыя.

Мы жывём у грамадстве, дзе чалавек вольны быць паслядоўнікам рэлігійных перакананняў на свой выбар. Але часам з'яўляецца асоба ці група людзей, якія публічна аб'яўляюць, што менавіта яны робяць сапраўдную Божую справу на зямлі, а іншыя рэлігіі, што існуюць на працягу многіх стагоддзяў і тысячагоддзяў — памылковыя.

З'яўляюцца розныя культы і секты. Слова "культ" паходзіць ад лацінскага слова "cultus", якое перакладаецца як "пакланяцца" ці "шанаваць" каго-небудзь. Такім чынам, у гэтым кантэксце слова "культ" — гэта група людзей, перакананні якіх заснаваны на ўяўленні аб перавазе пэўнага лідэра, што непазбежна цягне за сабой адмаўленне ад цэнтральных дактрын хрысціянства, якія дадзены ў Бібліі. Гэтае азначэнне больш-менш падыходзіць для розных культаў, незалежна ад таго, з'яўляюцца яны адгалінаваннем хрысціянства, індуізму, будызму, тааізму альбо іслама. Але са з'яўленнем новых груп яго часам трэба ўдакладняць, бо адны культы цалкам адвяргаюць Біблію, іншыя, для сцвярджэння сваіх дактрын, па-свойму тлумачаць вырванія з кантэксту ўрыўкі ці ўвогуле не прэтэндуюць на перагляд хрысціянскай царквы, паколькі яны зыходзяць з іншых поглядаў на свет.

Лідэр звычайна выдаецца за новага пророка, апостала, месію ці пасланніка Бога з унікальным доступам к Усявышняму. І паколькі ён "мае" гэтакі асабісты "кантакт" з Богам, то можа дыктаваць паводзіны ўсім членам секты. Вынікі могуць быць трагічнымі, прыклад таму — масавае самазабойства (912 чалавек) пад кіраўніцтвам Джыма Джонса ў Джоўнстаўне, у Гаяне. Але лепш замест азначэння "секта" і "культ" ужываць словазлучэнне "дэструктыўныя арганізацыі".

Каб высветліць некаторыя аспекты дзейнасці дэструктыўных арганізацый у нашай краіне, я звярнуўся ў Камітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцей пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь. На пытанні адказвае чытачам "ЛіМа" кансультант Дзяніс ЕЛІЗАРАЎ.

— Часам на вуліцы мы сустракаем людзей, дакладней, яны падыходзяць да нас, ветліва вітаюцца, пытаюцца, ці веруць мы. А потым пачынаюць прапаноўваць розную літаратуру (буклеткі з вытрымкамі з Бібліі або кнігі

па якой-небудзь усходняй філасофіі ці вучэнні), запрашаюць прыйсці па пэўным адрасе. Неаднойчы падыходзілі і да мяне з такімі прапановамі, але, калі я цікавіўся, да якой канфесіі

або напаткала якое-небудзь іншае гора. Бог зробіў тое спецыяльна, а знайсці выйсце і адказы на ўсе пытанні яны змогуць толькі ў іхным веравучэнні. А ўвогуле, туды трапляюць людзі рознага ўзросту: і ў 30, і ў 40 гадоў, пенсіянеры. Таксама рознага сацыяльнага становішча і з розным дастаткам. Калі ў людзей праблема, то ў іх звычайна няма кола суразмоўцаў. Яны адчуваюць сябе адзінокамі, пакінутымі сам на сам, нікому не патрэбнымі. А тут трапляюцца гаваркія суразмоўцы. З гэтага ўсё і пачынаецца. Але ўжо праз год каля 80 працэнтаў атрымаўшых "новае веравызнанне" пакідаюць такія арганізацыі. Бо ў некаторых арганізацыях трэба ахвяраваць вялікія грошы, існуюць абмежаванні ў сне, ежы, асабістым жыцці і інтэрсам.

У нашай краіне бацькі маюць выключнае права на рэлігійнае выхаванне сваіх дзяцей да 16 год (маю на увазе да 16 год іхніх дзяцей, а не саміх бацькоў).

— Часцей за ўсё літаратуру распаўсюджваюць маладыя людзі. Як вы думаеце, хто стаіць за такімі "місіянерамі" і хто іх фінансуе?

— Як нам вядома, у Беларусь прыязджаюць місіянеры з Расіі і Украіны, бо там законы больш вольныя і шмат чаго не забараняецца (у сэнсе дэструктыўных арганізацый). Прычым гэтыя місіянеры наезджаюць бесперапынна. А фінансаванне ідзе звычайна з Захаду.

— Скажыце, калі ласка, якія меры прымаюцца дзяржавай па барацьбе з дэструктыўнымі арганізацыямі?

— На гэта, як я гаварыў раней, існуюць артыкулы нашай Канстытуцыі. Акрамя таго, нядаўна быў прыняты закон "Аб свабодзе сумлення і рэлігійных арганізацый". Існуе механізм дзяржаўнай рэлігізназнаўчай экспертызы. Калі рэгіструецца новая невядомая арганізацыя, то праводзіцца экспертыза: аб чым прапаведуе, ці не экстрэмісцкая яна, ці не накіравана дзейнасць супраць дзяржавы, грамадства або асобы.

— Вялікі дзякуй вам за інтэрв'ю і за ўвагу да нашай газеты.

P.S. А напрыканцы хачу сказаць вам анекдот па тэме размовы, каб закончыць усё на больш-менш вясёлай ноте. Анекдот, так бы мовіць, ад крышнаітаў.

Стаяць людзі на плошчы. Да іх падыходзіць чалавек і кажа:

— Я пасланец Бога. Трэба рабіць вось так.

Падыходзіць другі чалавек і кажа: — Я пасланец Бога. Трэба рабіць вось так, так і так.

Натоўп стаіць і дзівіцца: адзін пасланец Бога, другі пасланец Бога. Што рабіць? Каму верыць?

Тым часам пасланцы пачынаюць сварыцца і распачалі між сабой бойку. Падыходзіць трэці чалавек, глядзіць на людзей, на бойку і пытае:

— Прабачце, а што тут здарылася?

Яму адказваюць:

— Ды вось два пасланцы Бога не могуць разабрацца, хто з іх сапраўдны.

А той трэці і кажа:

— Ведаеце, я нікога нікуды не пасылаў.

Віктар КАВАЛЁЎ

"Бо, калі б хто, прыйшоўшы, пачаў абвяшчаць другога Ісуса, якога мы не абвяшчалі, ці калі б вы прынялі іншага Духа, якога не прымаеце, або іншае Евангелле, якога не дасталі, дык вы былі б вельмі цярдлівымі... Бо гэтакія фальшывыя апосталы, крывадушныя працаўнікі, прыкідваюцца Апосталамі Хрыстовымі. І не дзіва: бо ж і сам Сатана прыкідваецца Ангелам светласці, дык невялікая рэч, калі і служкі яго прыкідваюцца служкамі праўды; але канец іх будзе паводле іх учынкаў".
(2 Кар. 11:4, 13—15).

належаць яны, то адказы, у большасці, былі вельмі забытымі і завуляванымі. Маўляў, прыходзь і сам усё зразумееш. Ці законныя дзеянні гэтых асоб, што звяртаюцца да людзей на вуліцы, а часам ходзяць і па кватэрах з прапановай рознай літаратуры?

— Калі яны проста прапаноўваюць, нічога незаконнага тут няма, а калі гэта адбываецца пастаянна, людзі нахабна вам навязваюцца, прытрымліваюцца за вопратку ці парываюцца ўвайсці ў кватэру, нагледзячы на вашы адмовы, то гэта ўжо з'яўляецца парушэннем. У такім выпадку можна звярнуцца і ў міліцыю. А ўвогуле, распаўсюджваць літаратуру і іншыя рэчы маюць права толькі зарэгістраваныя арганізацыі. Для такой дзейнасці ў іх ёсць спецыяльна адведзеныя месцы: ці то крамы і шапікі пры храмах, царквах, касцёлах і да т.п.

— Ці маеце вы інфармацыю аб існаванні рэлігійных дэструктыўных арганізацый на Беларусі? Калі яны ёсць, то якія; узростае іх колькасць або не?

— На жаль, такой інфармацыі ў нас няма. Мы маем статыстычныя дадзеныя толькі на афіцыйныя арганізацыі. У Канстытуцыі ёсць артыкул №16, які забараняе рэгістрацыю рэлігійных арганізацый, дзейнасць якіх скіравана супраць дзяржавы, грамадства, на распальванне рэлігійнай розні ці можа нанесці шкоду здароўю чалавека. Раней такія арганізацыі рэгістраваліся як грамадскія аб'яднанні (і як юрыдычныя асобы мелі свае рахункі ў банках) пад рознымі нейтральнымі назвамі, накіраванымі "Клуб аматараў сабак", "Радасць" і т.п. У 1999 годзе містычныя секты, псеўданавуковыя і з нестатутнай дзейнасцю аб'яднанні былі закрытыя.

— Якія прычыны вымушаюць людзей выбіраць не традыцыйнае веравызнанне, а прыходзіць у гэтыя арганізацыі? Звычайна якога яны ўзросту і сацыяльнага становішча?

— Прычыны бываюць розныя: фінансавыя, асабістыя, сямейныя праблемы. У асноўным гэта моладзь 16—20 гадоў са сваім юнацкім максімалізмам. У кагосьці нешчаслівае каханне, хтосьці пасварыўся з бацькамі, не паступіў у ВНУ. І калі яны сутыкаюцца з прадстаўнікамі пэўных аб'яднанняў, то падчас размовы ім даводзяць, што ўсё гэта дробязі, так і павінна быць, нават калі згарэла хата

РЭДАКЦЫЙНА-ВЫДАВЕЦКАЯ ЎСТАНОВА «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

прымае да разгляду:

выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;
выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг;
арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

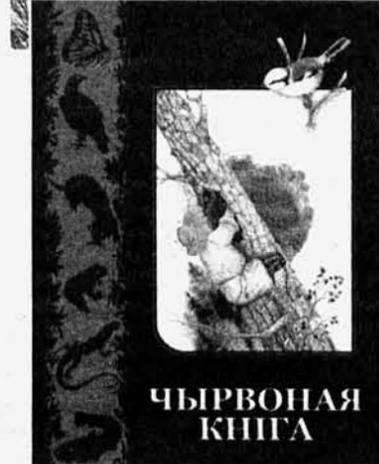
Вул. Захарова, 19, тэл.: 284-85-25.

Выдавецкая ліцэнзія — ЛВ № 570 ад 23 кастрычніка 2002 года, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва"; e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце — www.lim.by

Мы — беларусы

Кнігі "Мы — беларусы", "Беларусь мая, Песня мая...", "Чарнобыльская рана" і "Чырвоная кніга для дзяцей" можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва". Тэлефоны аддзела маркетынгу і рэкламы: 284-66-71; 284-84-62.

Уражанне

ЁСЦЬ У ПАЭТА СЛОВЫ...

*Радуецца сэрца —
Усё кругом цвіце.
Горад мой любімы
На вачах расце.*

У канцы 2003 года ў "Гродненскай друкарні" выйшла дзіцячая кніга паэта Віктара Кудлачова "Намалюю горад Гродна", прысвечаная 875-годдзю горада.

На жаль, я ніколі не была ў Гродне, таму кніга Віктара Сямёнавіча стала для мяне своеасаблівым даведнікам, з дапамогай якога я і пазнаёмілася з гэтым цудоўным, гасцінным месцам.

Адкрываеш кнігу і адразу апынаешся на Замкавай гары, дзе калісьці даўным-даўно нашыя продкі мужна змагаліся з крыжакімі за сваю свабоду. Чытаеш верш "На замкавай гары" і табе падаецца, што ты разам з аўтарам знаходзішся на яе вяршыні і бачыш выявы змагароў, чуеш конскі храп, і ляскаць мячоў...

Перагортваеш старонку — прачынаешся — рання: ты сядзіш на беразе ракі і з замілаваннем слухаеш як "плёскаюць ціца Нёмана хвалі..."

*Яшчэ старонка —
і ты каля Каложы.
Стаю ў задуменні,
Любуюся прадкай
вялікім тварэннем.*

Не звяжаючы на тое, што ў кнізе змешчаны невялікія вершыкі, якія лёгка можа завучыць на памяць любое дзіця, аўтар тым не менш "малюе" непаўторныя вобразы роднага горада. Ён з дапамогай мастацкіх троп і адпаведных параўнанняў апісвае Гродна і нават такі чытач, які ніколі не быў там, пачынае яскрава ўяўляць горад і шчыра захапляцца яго самабытнай прыгажосцю.

Падаецца, што ты знаходзішся ў Гродне, ідзеш па яго вулках (верш "Вулачкі"), чуеш гул званіцы (верш "Плыве зван"), заходзіш у музей класіка беларускай літаратуры Максіма Багдановіча ("У музеі"), зварочваеш з цэнтры і апынаешся на цыхай вуліцы, каля невялікага дома, дзе калісьці жыла пісьменніца Эліза Ажэшка ("Ціхая вуліца")...

Зялёныя дрэвы, свежае паветра, блакітнае неба і яркае сонца — гэта Гродна летам.

Але аўтар дае магчымасць убачыць горад у розныя поры года, паглядзець як змяняецца наваколле, палюбавацца не толькі на зялёныя, але і на залатыя і на белыя, заснежаныя дрэвы.

*Закрыта неба хмарамі
З галінкі ліст лляць.
Над нёманскімі хвалямі
Туман густы стаіць*

А вось і вясновы горад:
... на бераг рэчкі — там народ
Прышоў глядзець на крыгаход
І як на крызе пасля сна
У горад наш плыве вясна

Пісьменніку вядомы кожны куток горада. У сваіх творах ён звяртае ўвагу не толькі на гістарычныя помнікі, але і на прыроду: расліны (верш "Бярозка") і жывёльны свет (верш "У запарку"), звяртаецца да сяброў і блізкіх (вершы "Мы з бабуляй", "Раскажу сябрам"). У вершах кожнае слова дыхае пяшчотай да роднага краю, замілаваннем да яго прыгажосці. Ды і ці можа быць інакш? Аўтар кнігі жыве ў Гродне, ён любіць горад і ганарыцца ім.

Сам Віктар Сямёнавіч так піша пра сябе:

*Война паступіла
жестока со мной —
Глаза опаліла
Взрывною волной
с тех пор я не вижу
ни солнца, ни туч,
Но в сердце горит
Вдохновения луч.*

І дзякуючы гэтаму промню, старонкі кнігі паэта азараюцца незвычайным святлом дабырыні, шчасця і чысціні, святлом, якім ён дзеліцца з дзецьмі, дапамагаючы ім лепей зразумець і пазнаць свет.

Дзятва адчувае прыгажосць і цеплыню яго вершаў, якія іх натхняюць на творчасць. Усе ілюстрацыі ў кнізе зроблены дзецьмі. І прыносяць шчыра, вельмі ўразліва мяне гэтыя малюнкi, якія сваім настроем суадназдавядваюць вершыку. Уразіла тое ўзаемадзеянне, той творчы кантакт, які здолеў усталяваць аўтар з падлеткамі. Гэтая незвычайная кніга ўражвае менавіта тым, што яна не проста напісана для дзяцей мудрым і таленавітым чалавекам, але і зроблена з дапамогай саміх дзетак...

Вольга ЛЕШЧАНКА
вучаніца 11 класа Мінскай
тэхналагічнай гімназіі № 13

Магу толькі ўявіць сабе тое нечарпэнне, з якім маленькія і юныя чытачы чакаюць з'яўлення кожнай чарговай кнігі Анатоля Бутэвіча з серыі "Сем цудаў Беларусі", якую выпускае выдавецкае таварыства з абмежаванай адказнасцю "Кавалер Паблішэрс", бо сам, шчыра прызнаюся, пазнаёміўшыся апошнім часам з многімі кнігамі беларускіх выдавецтваў на гістарычную тэматыку, з вялікім задавальненнем чытаю менавіта А. Бутэвіча, хоць і адрасавана напісанае ім найперш дзесяцімалодшага і сярэдняга школьнага ўзросту.

Пуцяводная нітка Арыядны

Самыя найлепшыя чытацкія спадзяванні спраўдзіла і новая кніга Анатоля Іванавіча са згаданай серыі "За намiткай гісторыі", што ўбачыла свет напярэдадні сёлетняга года. Як і папярэднія зборнікі "У гасцях у вечнасці" і "Званы Нямігі", якія выйшлі адпаведна ў 2001 і 2002 гадах, яна знаёміць менавіта з сям'ю, калі гаварыць абагульнена, фактамі з нацыянальнай гісторыі (адсюль і назва гэтай серыі), што па сваёй значнасці інакш, як чудам успрымаць нельга.

Аднак серыйнасць вытрымана не толькі ў гэтым. Уважлівы чытач не мог не прыкмеціць, што кожны нарыс ва ўсіх трох кнігах пачынаецца з адной і той жа старонкі. І, канечне ж, ва ўсіх выпадках назменным як бы сааўтарам А. Бутэвіча выступае малады таленавіты мастак Павел Татарнікаў, а тым самым, кажучы словамі з невялікага звароту да чытача "Дарагі дружа!", "прадзецца пуцяводная нітка Арыядны" і ажываюць падзеі даўня і звышдаўня. А яшчэ, у гэтым сэнсе кніга "За намiткай гісторыі" адрозніваецца ад папярэдніх, паўстаюць лёсы двух выдатных сыноў Беларусі, якія пакінулі аб сабе добры след не толькі на Радзіме, а і ў іншых краінах.

Адзін жа з іх ("Дыпламат Іосіф Гашкевіч") увогуле вядомы ва ўсім свеце. Менавіта І. Гашкевіч "стаў першым за-

межнікам, якому асцярожныя японцы дазволілі наведаць унутраную тэрыторыю краіны, што іншаземцам катэгарычна забаранялася". "Белавалосы консул", як называлі японцы, быў дапушчаны нават у палац самога сёгуна, інакш кажучы правіцеля гэтай краіны. А яшчэ І. Гашкевіч быў першым расійскім консулам у Японіі і аўтарам першага "Японска-рускага слоўніка", што выйшаў у 1857 годзе.

Згаданыя звесткі, зразумела, дасведчанаму чытачу добра вядомы, чаго не скажам пра дзяцей і падлеткаў. Таму перад А. Бутэвічам стаяла няпрас-

сама і аб тым, што храмы некалі маглі выкарыстоўвацца ў якасці абарончых збудаванняў ("Маламажэйкаўская царква-крэпасць"). А яшчэ сягнуць у тую сіваю даўніну, калі на месцы нашай сённяшняй краіны з'явіліся першыя людзі ("Першаансельнікі беларускай зямлі").

Ды адкрыццём з адкрыццям для юных чытачоў, ба-

тая задача сісла падаць біяграфію гэтага выдатнага чалавека, але зрабіць усё такім чынам, каб не атрымалася сухой выкладкі цікавага і значнага па сваёй напоўненасці матэрыялу. І аўтару кнігі гэта ўдалося.

Нарыс чытаеш з задавальненнем, а лепшаму ўспрыманню аповеда А. Бутэвіча дапамагаюць ілюстрацыі П. Татарнікава. І ў папярэдніх кнігах яны неслі значную нагрузку, але ў новай, я мне здаецца, ён дасягнуў яшчэ большай дасканаласці і пераканаўчасці. Цяпер ілюстрацыі размешчаны так, што асноўную ролю выконваюць малюнкi, пададзеныя да кожнага нарыса вялікім, на кніжны разварот памерам, а падобная аб'ёмнасць дазваляе атрымаць яшчэ большае ўяўленне аб тым, пра каго (ці пра што) расказвае пісьменнік.

Але, даючы высокую ацэнку гэтым нарысам, нельга не адзначыць, што асноўную нагрузку ў кнізе ўсё ж нясуць публікацыі, што дазваляюць зрабіць падарожжа па нашай краіне, зазірнуўшы ў тыя куткі яе, з якімі абавязкова звязана паўстаюць адметнае. Чытач можа пазнаёміцца з самай старадаўняй рукапіснай кнігай на тэрыторыі Беларусі ("Тураўскае Евангелле"), даведацца пра нечаканую і нязвычайную для манастыра гістарычную знаходку ("Аршанская кальчуга-байдана"), а так-

дай, стануць звесткі, пачэрпнутыя імі з нарыса "Крычаўская суднаверф". Некалі ў Крычаве не проста будавалі судны, а гэты беларускі горад меў самае непасрэднае дачыненне і да стварэння ... расійскага Чарнаморскага флоту. Адбылося ж усё дзякуючы фаварыту імператрыцы Кацярыны II графу Рыгору Пацёмкіну, якому належала і Крычаўская воласць. Ён, калі ў 1778 годзе пачалося ўзвядзенне Херсонскага адміралцейства, накіраваў туды тысячы сялян са сваіх уладанняў, а ў 1785 годзе вырашыў пабудаваць у Крычаве і верф. Праз год з'явілася першая рачная флатылія з 13 яхтаў і 12 ластавых суднаў, якая прызначалася для самой імператрыцы. Але ў асноўным крычаўскія вытворцы пастаўлялі для флоту парусіну, канаты, мачтавы і будаўнічы лес.

Новая кніга А. Бутэвіча — годны працяг годнай справы. Сёння патрэбна выпускаць як мага больш падобных выданняў, бо акурат яны спрыяюць абуджэнню пачуцця нацыянальнай свядомасці, вучаць ганарыцца сваёй Радзімай, а гэта якраз і ёсць тыя асноватворныя падмуркі, на якіх нам далей будаваць свой дом дзяржаўнасці.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

У XXI стагоддзі, якое ўзброілася найноўшымі сродкамі інфармацыі, найперш электроннымі, чытво,

Дык «на каго сварыўся гром?»

асабліва мастацкай літаратуры, на жаль адышло на другі план. Гэта бачна не толькі па тым, як купляюцца газеты, часопісы, кнігі, зборнікі, але і па іх тыражах. Мізэрныя тыражы! А гэта значыць, што людзі перасталі цікавіцца друкаванай прадукцыяй. Ва ўсіх іх разе, тыя, з гарадоў і вёсак, з прыгарадаў і глыбінак, якія не так даўно рабілі аснову тыражу. Прычын тут шмат... Пра іх павінна ісці асобная гаворка.

І можа, як адна з наездзей, што кніга ўсё ж не будзе забыта, — дзіцячая літаратура. На яе яшчэ ёсць попыт. Хоць і яна ўжо выдаецца пасля таго як было ліквідавана дзяржаўнае выдавецтва "Юнацтва", "порцыямі", стандартным тыражом у 2—3 тысячы экзemplяраў. Праўда, кніжны рынак завалены рознай камерцыйнай літаратурай.

Выход новай кнігі знакамітага дзіцячага пісьменніка Міколы Чарняўскага "На каго сварыўся гром?", хоць і здаецца, стаў, як напісана ў анатацыі, святкам

для дзяцей. Творы паэта дзеці любяць, чытаюць, завучваюць на памяць — і ў садзіку, і ў школе. Сам быў сведкам.

Дык "на каго ж сварыўся гром?"

*На каго сварыўся гром?
Можа, на хмурынку,
Што схавала пад
крылом
Сонца за хвілінку?*

календара", што ўмясціў усе дні тыдня і месяцы года. Дзеці не толькі могуць добра засвоіць дні і месяцы, але і атрымаць сапраўдную паэтычную асалоду ад гэтых твораў. Тут ад Панядзелка і да Нядзелі ад Студзеня і да Снежня дзейнічаюць адушэленыя героі. Вось на чым едуць Аўторак і Верасень:

*Сеў Аўторак у аўто:
— Не дагоніць аніхто!
Стаў крычаць на Сераду:
— Не тапчыся
спе-ра-ду-у!*

Ярка, зрокава, дынамічна, запамінальна. А гэта якраз і імпануе дзецям. Бо яны ж самі — выяўленчасць і рух.

"Дзе ўзяць красоўкі для слана?" — гэта раздзел казак. Іх тут шэсць: "Жылібылі", "Сычова навука", "Кот Мурмыла", "Лясное дзіва", "Дзе ўзяць красоўкі для слана", "Здарэнне з цёткай Слізготкай". Назвы гавораць самі за сябе. А галоўнае, у казках, багатых на незвычайныя сюжэты з прыгодамі, вынаходніцтвам, здарэннямі, закладзена ў падтэксце ненавязлівае, павучальнае ідэя: як не трэба, або як трэба жыць, паводзіць сябе, выяўляць... і калі гэта зразумець дзеці, то сярод іх будзе менш "Нядбайлаў", "Няўмекаў", "Хітруноў", "лайдакаватых Сычоў", "капрызлівых Сланцоў", "распешчаных катой Мурмылаў", злых "цётка Слізготак", а больш будзе "Шчыруноў", працавітых "Дзятлаў", лясных прыгажунцоў-добракоў "баравікоў ды лісічак", а калі ўжо каму неабходна перавыхаванне, то да іх паслужыць ж "Сычы" ды "Мурмылы".

*Вочы весела
прыжмурыў:
"Што было —
Таму не быць!.."
І заняўся
фізкультурай —
Скокнуй "зайчыкаў"
лавіць!
Зноў запей ён, кот
Мурмыла...*

Кніга не была б такой прыцягальнай для дзяцей, каб над ёй добра не папрацавала мастачка Н. Сустава. Малюнкi яе дакладна ілюструюць амаль кожны твор паэта. У мастацтве, не раўнуючы як у спорце, таксама неабходны тандэм. У гэтым яшчэ раз пераконваешся на новай кнізе Міколы Чарняўскага. І ўжо аксіёма — кнізе абавязкова патрэбен рэдактар. Самвыдат і камерцыйная літаратура, якія часта абыходзяцца без прафесійнага рэдактара, найперш і выклікаюць нараканні ў чытачоў. У нашым выпадку адчуваецца рука вопытнага рэдактара Уладзіміра Мазго, таму да стылістычна-выяўленчых сродкаў кнігі амаль немагчыма прычапіцца.

Прачытаўшы кнігу, разумееш і падтэксце яе назвы — "На каго сварыўся гром?" /А на некага ж і не сварыўся... / Дарэчы, вельмі ўдалая назва. Гром заўсёды асацыіраваўся з пагрозай. А дзеці пагрозу ўспрымаюць па-свойму. "Сварыцца гром" — значыць некага выхоўвае.

Мікола Чарняўскі цяпер якраз на той, высокай, вяршыні паэтычнага ўзлёту, калі выхаванне адэкватнае самой творчасці.

Яўген ХВАЛЕЙ

“Маладая Беларусь, у тым ліку і літаратурная, стварыла сваю асабістую “віртуальную рэальнасць”, у якой адчувае сябе гэтак жа вольна, як хакер, віртуозна валодаючы сваім рамяством у прасторы Інтэрнета. Яна выдае свае газеты і часопісы, кнігі, якія адразу ж разыходзяцца паміж “сваіх”, утварае то тут, то там “тусоўкі”, “імпрэзы”, “выставы”, “перформансы” і не звяртае ніякай увагі на мітусню “бюджэтных” літаратараў, — пісаў у 1997 годзе Міхась Тычына ў сваім артыкуле “Хоть немного ещё постою на краю”. Ці змянілася сітуацыя з часу напісання гэтага артыкула, і адбылася сустрэча “новой”, “іншай” літаратуры са “старой”? З гэтай нагоды звернемся да аднаго з патрыярхаў творчага руху “Бум-Бам-Літ” (1995—1998), сябры суполкі “Шмэрцвэрк” Зміцера Вішнёва, кардынатара Таварыства Вольных Літаратараў, полацкага пісьменніка Алесь Аркуша і Старшыні СБП Алесь Пашкевіч.

Ці мае пад сабой падставу думка, што маладыя пісьменнікі, у прыватнасці былыя бумбамлітаўцы, а таксама сучасныя тэвэлаўцы, маюць творчыя стасункі больш паміж сабой, чым з “бюджэтнікамі” з Саюза беларускіх пісьменнікаў?

Алесь АРКУШ: Мушу адразу ўдакладніць. Зусім няслушна называць тэвэлаўцаў “маладымі пісьменнікамі”. Вінцэсю Мудрову, напрыклад, летась споўнілася 50 гадоў. А я сёлета буду адзначаць 44-годдзе. Наўрад ці гэта малады ўзрост.

Не слухна казаць і тое, што, маўляў, тэвэлаўцы ігнаравалі эспэрыментальнае і з-за таго, што яны “бюджэтнікі”. Прычына разыходжанню, якія ўзніклі напачатку 90-х, больш глыбокая. Мы лічылі, што СП, гэта бюракратычнае ўтварэнне, якое за савецкім часам было створана дзяржавай дзеля кантролю за пісьменнікамі. Пісьменніцкая арганізацыя была вельмі інертнай, безыніцыятыўнай і кансерватыўнай. Кіраўніцтва саюза коса глядзела на любыя “самавольствы”: і на нетрадыцыйныя літкірункі, і на самастойную выдавецкую дзейнасць, і на самастойныя замежныя дзекантакты, і г.д. Сябры СП з’яўляліся толькі шараговымі чальцамі пісьменніцкай арганізацыі, без якіх-кольвечы абавязкаў і правоў. У Саюз пісьменнікаў літаратараў вабіла прывілея-дазвол, якая гарантавала атрыманне афіцыйнага статусу пісьменніка (аўтаматычнае патрапленне ў энцыклапедыі, даведнікі і г.д.) і мажлівасць выдаваць свае кнігі ў дзяржвыдавецтве (іншыя не было). Падобная прывілея (права на існаванне) магчыма толькі ў таталітарным грамадстве. Вось гэтая зацуглянасць беларускай літаратуры нам і не падабалася, і мы не бачылі, што СП неакспрабуе з гэтым разабрацца па ўласным жаданні. А тэвэлаўцы і пісалі нетрадыцыйна, і кнігі-часопісы самі выдавалі, і за мяжой друкаваліся без чыйго б там ні было дазволу. Я ўпэўнены, што без сваёй арганізацыі, Таварыства вольных літаратараў, мы б шмат чаго б не здолелі зрабіць у 90-х.

Сёння зусім іншая сітуацыя. Выдавацца можа любы, абы былі грошы. Пісаць можна як хочаш. Наладжваць кантакты — з кім хочаш (калі ты хоць каму-небудзь цікавы). Аднак узнікла іншая небяспека. Беларуская культура, у тым ліку і літаратура, аказаліся няздольнымі канкураваць з сусветным маскультам. Супрацьстаяць гэтай “цмоку” можна толькі з дапамогай дзяржавы. Дзяржава павінна ствараць спрыяльныя ўмовы нацыянальнаму мастацтву, культуры. Бо гэта сфера яе нацыянальных інтарэсаў, калі хочаце, нацыянальнай бяспекі. Нават такія моцныя краіны, як Францыя, або Іспанія, маюць дзяржаўныя праграмы па абароне сваёй мовы і культуры. Што ўжо казаць пра нас. Маскульт не прышчэпіць беларусу ані любоў да сваёй Радзімы, ані павагу да сваёй гісторыі, ані разумення добрага і благага. А без гэтых ведаў, пачуццяў, разуменняў не можа існаваць народ любой краіны. Таму ў слове “бюджэтнікі” няма нічога аб-

разлівага. Дзяржава павінна фінансаваць культуру, бо сама яна выжыць не здолее. Адносна таго, чаму мы не ўступаем у СП? Не бачым патрэбы. Бо і мы саюзы нічым не дапаможам, і саюз нам не здольны дапамагчы.

Зміцер ВІШНЁУ: Думаецца, што гэтая арганізацыя — Саюз беларускіх пісьменнікаў — састарэла маральна і эстэтычна з заняпадам Савецкага Саюза. Саюз беларускіх пісьменнікаў — цалкам большавіцкае ўтварэнне ад самага пачатку, і тыя спадзевы, што, маўляў, прыйшлі маладыя пісьменнікі на пасады сакратараў, і штосьці каардынальна зменіцца... падаюцца смешнымі. І зрэшты мяне ніколі не цікавілі чыноўнікі, хіба што адно як аб’ект для даследавання. І гэта заклад не ў бок новых лідэраў саюза, а да сістэмы працы гэтага саюза за апошнія дзесяцігоддзі. З’яўляецца літаратар сябрам той ці іншай арганізацыі мне па вялікім рахунку усё роўна, былі б у яго добрыя творы. Калі я чытаю Бары-

Стал бы хуже тростник, если б посреди его вырос дуб?

Алесь Аркуш з Інтэрнет-спрабаў «Хоккуизмы и хайкеры»

«ЛІТАРАТУРНАЯ БАГНА» ЎДЗЕЛЬНЫХ КНЯЗТВАЎ: ХТО РЫЗЫКНЕ ПАЎТАРЫЦЬ ФОКУС БАРОНА МЮНХГАЎЗЕНА?

са Пятровіча, Міхася Скоблы альбо Рыгора Барадуліна я не задумваюся аб іхным сяброўстве ў СБП. Мяне цікавіць іншае — тое, што адбываецца вакол іх лірычнага героя. Я думаю, чым больш будзе розных суполак, аб’яднанняў, тым будзе лепш. Калі паэт піша верш, яму не патрэбна, каб хтосьці стаяў за спінай і дапамагаў з рыфмай. Паэт і ў адзіноце няблага сябе пачувае.

Але Саюз беларускіх пісьменнікаў патрэбны цяперка для прапаганды беларускасці. Мне хацелася б каб сённяшнія кіраўнікі імкнуліся да большага супрацоўніцтва з Міністэрствам культуры. Хацелася б, каб на Беларусі з’явіліся нарэшце фестывалі паэзіі. І не адзін і не два, а добры тузін. Каб ладзіліся юбілейныя вечарыны нашых “старажылаў”. Вось, гэта, акрамя СБП сёння ніхто не пацягне.

Алесь ПАШКЕВІЧ: Як ні стараюся, не магу зразумець агучаную “думку”... Папершае, якія “бюджэтнікі”? Саюз беларускіх пісьменнікаў не атрымлівае сёння ні капейкі падтрымкі з дзяржбюджэту — ні на свае праграмы, ні на функцыянаванне свайго апарату. І, па-другое, назавіце мне сёння яшчэ адну творчую суполку, у якой — столькі моладзі, маладых літаратараў! У Саюзе беларускіх пісьменнікаў іх дзiesiąткі! І назавіце мне яшчэ адну такую арганізацыю, якая ладзіць столькі вельмі патрэбных сёння літаратурных мерапрыемстваў, у тым ліку і вечарын маладых — і збірае поўныя залы. Час мяняецца, і ваша пытанне, думаю, запазнілася на гадоў дзiesiąць... Усё праходзіць, а Саюз пісьменнікаў застаецца. Ужо семдзiesiąт гадоў застаецца!

Віртуальная рэальнасць маладой літаратурнай Беларусі: наколькі вузкім з’яўляецца кола “адэптаў”?

А. А.: Сёння паўсюдна гучыць шмат скаргаў, маўляў, дзе вашыя геніяльныя творы, дзе ўвага грамадства. А ніякай увагі не можа і быць. Беларусы жывуць у расійскім інфармацыйным полі. Таму беларускі пісьменнік — гэта маргінал у сваёй краіне, як і папулярны спявак, як і артыст кіно і тэатра, як і сам тэатр. Сёння мы жывём у век інфармацыйных тэхналогій і адмысловых формаў спажывання рэчаў-навінаў-звестак. Калі вас няма на экранях тэлевізараў, на FM-станцыях,

на старонках газет, калі вашыя кнігі і кружэлкі не прадаюцца ў любым супермаркеце краіны, — вас “няма” зусім. Паглядзіце, як гэта робіцца ў Польшчы. Бестселеры спачатку ствараюцца ў масмедыях, да іх выклікаецца цікавасць грамадства. Пра гэтыя кнігі пішацца на першых старонках уплывовых газет. Гэта і ёсць культурная нацыянальная палітыка.

раўнанні з суседзямі выглядаюць нармальна.

І таму думаю, што модны паэт не пабаіцца ў наш час пайсці ў музычны клуб, а спадару Леаніду Галубовічу будзе “слабо”, бо могуць засвістаць...

А. П.: Нацыянальная літаратура, і маладая, і сталая, шырэй — культура, — гэта люстэрка нацыянальнай дзяржавы, калі хочаце — “лакмусавая паперка” яе духоўнага (і матэрыяльнага таксама) жыцця. Я перакананы, што беларускія пісьменнікі — самыя трывушчыя ў свеце і могуць працаваць без ганарараў і нават без свайго чытача. Маю на ўвазе чытача нацыянальнага, крэўнага ім. Таго, які б выгадаваўся ў нацыянальнай сям’і, закончыў бы беларускамоўны дзіцячы садок, такую ж школу ці ліцэй, такі ж універсітэт, на роднай мове слухаў бы сваё тэлебачанне і на ёй жа чытаў масавыя газеты, і каб свае песні яму надакучалі...

Сучасная беларуская літаратура віртуальная настолькі, наколькі віртуальная сучасная Беларусь. Шкада, што апошняя пра гэта не хоча думаць.

Раз’яднанасць беларускіх пісьменнікаў: міф ці рэальнасць?

А. А.: А ніякай аб’яднанасці не трэба. Мы ж не ў хакей гуляем, дзе ад нас патрабуюцца камандныя якасці. Мы працаўнікі адмысловай вытворчасці — аднаасобнікі. Іншая справа, што павінна быць цэхавая ўзаемапавага. Нельга ствараць штучныя падзелы: “нашы” — “не нашы”. У літаратуры ёсць адзіны крытэры — таленавітасць твора. Толькі ў Беларусі магло так стацца, што грамадская літпраэмія “Гліняны Вялес” (з гадавым бюджэтам у 60 тыс. руб.) стала сярод прафесіяналаў больш аўтарытэтай, чым дзяржаўныя. Бо “Вялес” даецца выключна за якасць, навізну, нейкую адметнасць, без уліку “нашы — не нашы”.

Беларускіх пісьменнікаў можа аб’яднаць толькі агульная нацыянальная літаратурная прастора. А яе можа стварыць толькі дзяржава.

З. В.: Мне здаецца — міф. “Раз’яднанасць” сядзіць у мазгах некаторых літаратараў. А выхад прасты — ім патрэбна зрабіць “спалучэнне” правай і левай паловы мозга, і тады ўсё будзе ў парадку. Літаратары, што жылі ў Савецкім Саюзе памятаюць аб прывілеях, што мелі ў той час, але, на жаль, менавіта яны не імкнуцца атрымаць іх зноўку ў новых сучасных умовах. Яны чакаюць, што ім прынясуць усё на талерцы. Вось у гэтым і праблема, як мне здаецца. Былы старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў Вольга Іпатава падчас сустрэчы з нямецкім літаратарам Томасам Фольфардам, што праходзіла ў музеі Янкі Купалы паскардзілася, што вось, маўляў, прыпыняецца фінансаванне часопісаў, кніжак, прызначаюць на пасады рэдактараў-марыянетак, на што Ілля Сін адказаў ёй вельмі добра: “Гэта тая рэвалюцыя, якую мы так доўга чакалі.” І Вольга Іпатава не знайшла, што на гэта адказаць. Бо формула “фарштат + савецкі рукапіс = макулатура” набывае сакральны сэнс. Літаратар не павінен спадзявацца толькі на дзяржаўную падтрымку, хочацца верыць, што нараджэнне арт-рынку не за крамлёўскімі шпілямі, а значна бліжэй.

А. П.: І міф, і рэальнасць... І праца адпаведных “структур”. І вяроба мінулага. Літаратурная творчасць — занятак адзінотнага. Аднак нашых пісьменнікаў з’ядноўвае адна галоўная ідэя, адзіны клопат, адзіны боль. І, хутчэй за ўсё, беларускія пісьменнікі — найбольш з’яднаныя ў Еўропе творцы. Так магу сцвярджаць пасля знаёмства з жыццём пісьменнікаў і іхніх арганізацый у Расіі, Украіне, Літве, Польшчы, Нямецчыне, Вялікабрытаніі. І з’яднанасць нашых пісьменнікаў сёння намога вышэйшая, чым у колішнім “адзінадумным” Савецкім Саюзе. А так ужо магу сцвярджаць, пазнаёміўшыся ў архівах Саюза пісьменнікаў з некаторымі данасамі “сяброў” на “сяброў”, “сябровкак” на “сябровкак”...

Пісьменнікам быць не складана. А вось чалавекам — цяжка. І гэта ўжо, на жаль, — не міф.

**Пытанні задавала
Алена ГОРМАШ**

Аўгіння КАВАЛЮК

У Аўгінні Кавалюк — юбілей. Нажылася яна і ў Гродне, і ў Рызе, і ў Санкт-Пецярбургу. Цяпер і паверыць цяжка, што сёння вярнуцца туды — гэта як у трох розных краінах пабываць... Ды нездарма яе ў свой час Міхась Васілёў падтрымаў — адчуваецца яго гаваркі заходнебеларускі стыль і стрыманая адраджэнская рамантычнасць... І хоць Яўгенія Трафімаўна доўгі час выкладала гісторыю расійскім дзецям, у душы сваёй усё ж зберагала "Маўклівыя скарбы" роднай Айчыны. Так, між іншым, назвалася і адна з нямногіх яе вершаваных кніжак. Аўгіння Кавалюк і сёння, жывучы ў Паўночнай Пальміры, падае нам адтуль свой беларускі голас... Адгукнуўшыся рэхам, зычым і мы ёй адсюль пажаданні здароўя, добра і творчага плёну.

Спяць фараоны...
Спяць каралі і іх кароны,
Адпачываюць ад турбот —
Іх сон вартуе іх народ.
А што?
А што яны рабілі?
Напэўна свой народ глумілі,
Бяздумна ў рабства прадавалі —
Дарэмна смерці аддавалі.

Спяць фараоны...
Спяць каралі і іх кароны.
Не будзем іх трывожыць сны —
Не варты гэтага яны.

ЭПАПЕЯ ЧАСУ

Напісала сэрцам эпапею часу.
Размаўляла сэрцам
з цэлым светам разам.
Перанесла сэрца гора і трывогі...

Адчувала сэрца радасць перамогі.
Зараз маё сэрца беды адчувае,
Зараз маё сэрца людзям спачувае.
Спачувае людзям бліжкім і далёкім,
Босым і галодным, хворым адзінокім...
Але ж спачуваннем люд не супакоіш,
Толькі спачуваннем раны не загоіш.
Спагадай таксама нікога не здзівіш —
Хворых мо падлечыш — мёртвых не ажывіш.

Яе такі чулівы сон, —
Чулівы толькі ў маці:
Каб плач, або ціхуткі стогн,
Пачуць свайго дзіцяці.
Ах, маці, маці, ты душой
Дзіця сваё вартуеш —
Бяжыш нябачную сцяжой

І ад бяды ратуеш.
Ратуй, бо зараз з той бяды
Не вырвацца народу:
Ён з'еў атрутнай лебяды
З чужога агароду.

Жыві, слоўца, роднае, —
Нікому не шкоднае.
Я на цябе малюся,
Ад вока злога затулюся
Далоняй.
Ты ж адвеку
Служыла чалавеку,
Пяшчотнае слова, —
Жыві, мая мова.

Цягнем ношу з табой,
Ой цяжкая!..
Аж на спінах соль выціскае.
Гэтай солі
Мы з'елі даволі —
Ды рабамі не станем ніколі.
І рабыняй не зробіць Айчыну —
Бо не з таго народ мой зачыну.

Усевалад СЦЕБУРАКА

Нарадзіўся у Жлобіне Гомельскай вобл. у 1981 г. Скончыў гістарычны ф-т БДПУ імя М. Танка у 2003 г. Гісторык, аспірант кафедры гісторыі Беларусі і паліталогіі БДТУ. Друкаваўся ў газетах "Настаўнік", "Наша Ніва", у часопісе "Куфэрак віленшчыны".

Скажу —
не хочаце пачуць —
Не ліце гэты келіх поўны.
Ён небяспечны, як іртуць,
Смяротны для вар'ята поўні.
Не ліце гэты келіх поўны —
Мне кроплі досыць каб адчуць...

Быццам плямаў крываваых на белай сцяне
Мае вершы, як смерці, баяцца паперы.
Быццам выраку тога, што не абміне,
І не дасць пахіснуцца ў любові і веры
Мае вершы, як смерці, баяцца паперы,
А здараецца часам, што нават мяне.

III

Гэты келіх віна падымаю
З той нагоды, каб выпіць за Вас.
У імклівы і зменлівы час
Гэты келіх віна падымаю
Хай Пан Бог урадоўвае нас
І пайшла дабрадбайнасці краю.
Гэты келіх віна падымаю
З той нагоды, каб выпіць за Вас.

ТРЫ КЕЛІХІ

I

Не ліце гэты келіх поўны.
Мне кроплі досыць, каб адчуць:

II

Мае вершы, як смерці, баяцца паперы
А здараецца часам, што нават мяне.

3

Хачу данесці свой трывожны кліч
Аб тым, што для Зямлі страшэнны біч —
Людская зайздасць, поўная амбіцый,
Далёка не заўжды для чынных мэт,
А каб, часцей, у кола сунуць спіцу
Таго, каму фартуну дорыць свет... —
На жаль, забыты Бога завет:
Зняць груз з душы — любіць з нашанай гэту
Зямлю — спрадвечна крэўную планету...

4

Зямлю — спрадвечна крэўную планету, —
Што нам дала мужчыннамі Сусвету
Жыццё ў святле праменным Сонца, зор,

Прыгрэла, напайла, ускарміла,
На ўзлёт празрыстых думак акрыліла,

Ахвяравала і марскі прастор,
У гімнах славяць вёсны рэк і гор... —
Ды ўсё ж яе душы бальіць дагэтуль,
Што мае нетрамі хваробы мету...

5

Што мае праз вякі хваробы мету
Планета наша — ў тым няма сакрэту...

Здрабнелыя жывёлаю бары
І ў шэрані нукліднай пералескі...
Прысохлыя сасонкі без пары,
Сярод якіх не адшукаць пралескі...
Затое руту хоць у воз бяры...
То пройма ў нетрах боль нясе, то свішч, —
Пакутную, даўно пара лячыць!..

6

Пакутную, даўно пара лячыць
Зямлю воль гэту — скарбніцу ў плюшы...

На ядзерны фугас накласці вета,
Які страшней хвастатае каметы...
Каб мірны шлях жыцця засцерагчы —
Сшукаць да ейнае душы ключы...
Тым самым, сум свой з ёю ірвучы,
Зняць стрэс, што аханіў яе, нервовы
Праз водсветы заранкі пурпуровай...

7

Праз водсветы заранкі пурпуровай
І дзеі вартыя ў варунках новых,
Апірай для якіх — узлёт навук,
Адкрыецца сезам ішчаслівай долі
На ніве дбайнай розуму і рук...
Тады ўжо, безумоўна, аніколі
Ні людзям, ні Зямлі не ведаць мук...
І ў радасць заліе палі, дубровы
Вясёлкі весняй звон шматкаляровы...

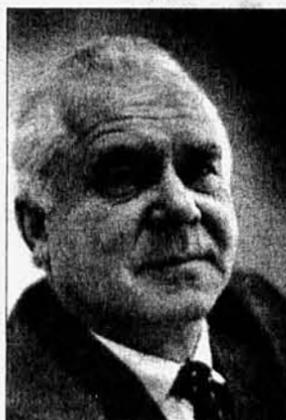
8

Вясёлкі весняй звон шматкаляровы,
У спеўныя ўвасобячыся словы,
Уторыць будзе гімнам рэк і гор...
І над планетай роднай акрыялай
Да зорай паплыве чароўны хор,
Каб повяззю з сузор'ямі трывалай
Жыцця ўсяленскага надаць узор...
І з гэтым — да зямлян мой новы кліч:
Каб вечна жыў у лёце ейны Зніч!..

9

Каб вечна жыў у лёце ейны Зніч,
Зямлі маёй — малюся, паўшы ніц,
І сею зерняткі дзеля ўраджаю
З цяплом пяшчотным гулкае вясны...
І цвёрда знаю: узрастуць яны,
То справамі — не хээнцы — пацвярджаю... —
Нясіце ж голас мой у свет, званы,
Да ўсіх людзей любога звання-рангу,
Па Бібліі жывём ці па Карану!..

Мікалай ВІНІЦЦІ

ДА ЎСІХ ЗЯМЛЯН
МОЙ КЛІЧ
(вянок нонаў)

1

Па Бібліі жывём ці па Карану
І незалежна, да якога клану
Сябе адносім у грамадстве мы —
Свой шар зямны абараняць павінны
Ад згубатрусаў і бацькі чумы,
Якія люта рушаць у руіны
Жыўцом усё пад плач людскоў

гурмы,
Што з недаверам з-за такога стану
Да ўсіх зямлян любога чыну-сану...

2

Да ўсіх зямлян любога чыну-сану
Не з воклічам я радасным "асанна!",
А з напамінам сумным пра Садом,
Гамору ды і тую ж Атлантыду,
Як паўплываў іх помслівы сіндом
На роду чалавечага планду...
Іх сцень сівы — з крыла жуды суздром!..

Каб у нябыт воль гэтай здані сплыць —
Хачу данесці свой трывожны кліч...

Шаноўныя сябры, набірае ход дабрачынная акцыя па ўшанаванні памяці паэта Васіля Гадулькі. Магчымыя ўнёскі апошнім часам зрабілі такія добрыя людзі, як Ніна Мацяш, Ніна Маеўская, Вольга Куртаніч, Раіса Баравікова, Эдуард Акулін, Павел Вераб'ёў, Віктар Гардзей, Наталля Дзянісава, Віктар Кавалёў, Святлана Берасцень, Таіса Бондар, Іван Шамякін, Марыя Кудрашова, Іван Лагвіновіч, Віктар Шніп, Людміла Рублеўская, Іван Чарота, Хрысціна Лялюко, Марыя Вайцяхонак, Ірына Жарнасек, Аліна Новікава, Валянцін Лукша, Уладзімір Ліпскі, Марына Наталіч (Наталля Давыдзенка), Уладзімір Мазго, Вадзім Спрычан, Васіль Жуковіч, Аксана Спрычан, Браніслаў Спрычан, Анатоль Бутэвіч, Сяргей Панізік, Святлана Алексіевіч.
Патэлефанавалі нам і бібліятэкаркі з Жабінкі, якія таксама хочучь далучыцца да акцыі (іх імёны мы выдрукуем крыху пазней).
Дзякуй усім вялікі. Будзем рады кожнаму новаму водгуку чалавечай душы.
(Кантакты тэлефон у Мінску: 284-44-04 — днём; 283-06-27 — вечарам.)
Л. Галубовіч

10

Па Бібліі жывём ці па Карану —
Да ўсіх зямлян любога чыну-сану
Хачу данесці свой трывожны кліч:
Зямлю — спрадвечна крэўную планету, —
Што мае праз вякі хваробы мету,
Пакутную, даўно пара лячыць!.. —
Праз водсветы заранкі пурпуровай,
Вясёлкі весняй звон шматкаляровы,
Каб вечна жыў у лёце ейны Зніч!..

Апошняя сустрэча

Была зіма. Халоднае няркае святло ледзьве прабівалася праз непраходную тоўшчу хмараў. Сырое паветра, у якім трохі ленавата кружыліся падталыя сняжынкi, агортвала плечы непрыемнай, амаль восеньскай вільгаццю. Няўтульная атмасфера зімовага вечара выклікала думкі пра самоту і магчымасць працягу такога стану да бясконцасці. Звычайна здавалася састарэлым і нецікавым. Хацелася нечага такога, каб ад здзіўлення нават страціць прытомнасць і захаляцца.

Яніна вярнулася дахаты з працы стомленая, незадаволеная і раздражнёная. Дзень прайшоў нецікава, можна сказаць, абы-як. І нягледзячы на тое, што праведзены ён быў далёка не ў абы-якой кампаніі (так здарылася, што, наадварот, у цікавай і фацэтнай), але Яніна сёння — можа, як ніколі востра — адчувала сваю адзіноту. Каго хацела, не ведала яна, мусіць, і сама. Часам ёй здавалася, што безумоўна, Андрэйку: пяшчотнага і самаадданага. Вернага ёй ажно да самазабыцця. А іншым разам думалася: першае каханне, мусіць, ніколі не забудзецца. Хаця з тым, першым кавалерам нічога ў яе, па сутнасці, і не было. Так, пара сустрэч, некалькі разоў...

З таго часу, калі яны назаўсёды развіталіся, прамінула ўжо нямала гадоў. Яніна амаль не ўспамінала свайго каханага, тым болей цяпер — калі з усёй жарсцю і палкасцю абрынула свае жаночыя чары на іншага. Яна марыла пра дзіця, планавала сумеснюю будучыню з Андрэйкам. І спадзявалася мець з ім усе радасці ад жыцця. Тым больш разам займаючыся спортам і ведучы агульную гаспадарку.

А ці была ў яе цяперашнім, новым жыцці паззія? На гэтае пытанне адказаць было вельмі цяжка. Хутчэй за ўсё, месца паззіі ў яе сучасным існаванні моцна не ставала.

Раздаўся тэлефонны званок. Гэта тэлефанаваў яе першы (і, магчыма, адзіны) каханы. Ён усхвалявана клікаў яе на спатканне. І як тут было не згадзіцца? Хаця Яніна ведала, што яны ніколі не застануцца разам. Але апанулася і пайшла на гэтую сустрэчу. З абыякавым настроем, з якім звычайна хадзіла на службу. Ціха і спакойна крочыла па вуліцы, радасці ў душы ані кропелькі, і часам пачынала нават шкадаваць, што згадзілася. Пры тым ні за што, ні пра што пакрыўдзіла свайго дарагога і адзінага Андрэйку. Ці зразумееш той яе? Ці даруе такі выверт — спатканне з ранейшым, абыякавым да яе каханкам?

Першае, што адчула, калі ўбачыла свайго былога, — здзіўленне. Цяпер ён ужо не вылікаў у яе аніякіх пачуццяў. Ну і што, як ён быў малады, яе раўнеснік, некалі падабаўся ёй і меў да яе сімпатыю? Прайшло ж ужо столькі часу. Усё ранейшае згасла, растварылася і патанула ў шэравым дыме. Паміж імі з'явілася сцяна. І прайсці адзін да аднаго, разбуріўшы яе, падалося немагчымым. Позна. Так, цяпер ім ужо не было пра што нават гаварыць.

Але разам з ім, з яе жыццям, на жаль, незваротна пайшло і здароўе. Нічога нельга было вярнуць? У тым ліку і яго — разам з надзеямі на лепшае. Сумная адзінота чакала ў далейшым — праўдзівей, чакала б, калі б яна па-ранейшаму працягвала кахаць яго... Яны не маглі быць разам. Каго чешыла гэтая сітуацыя, калі цягнулася б і надалей?

Але справа ў іншым. Яніна лічыла яго альфонсам — чалавекам, які хацеў бы жыць за яе кошт. Гэтага прыняць яна не магла. І Яніна раптоўна... зненавідзела свайго былога. Ён фактычна і жыў за яе кошт: за ягоныя поспехі яна плаціла дужа вялікі кошт, чакаючы і спадзеючыся на яго. А ёй трэба ўладкоўваць сваё асабістае жыццё, займаць уласнае жаночае шчасце, сваіх дзяцей... Вось так і скончыліся яе спадзяванні — нічым сур'ёзным. Мажліва, гэта недарэчна і сумна. Можа, і нечакана, але ён, аказваецца, кахаў яе...

Цяпер прапанаваў у чарговы раз... зрабіцца ягонай палюбоўніцай. Так, гэта іншыя жанчыны (але ні ў якім разе не яна) могуць мець сям'ю і нараджаць дзяцей. Яна, відаць, нейкая не такая, як усе, і гэтага ёй, маўляў, не трэба. Хай яе жыццё і надалей цягнецца ў самоце і пішацца, што называецца, "на чарнавік". А ён... ён зноўку сядзе ёй на шыю, як сеў раней, пачне жыццё яе сакамі, піць яе кроў, цешыцца яе каханнем. Яна будзе і надалей губляць усё дзеля яго — павагу бацькоў і навакольных, веру ў святло, надзею не застацца адной у старасці.

"Дзеля чаго?" — запытала яна сябе. І неяк панаваму ўбачыла і адчула яго ўсяго: подлага, нізкага, маладушнага. Нехлямяжага дурня і альфонса. Цяпер яна ўжо ненавідзела былога ўсёй душою. Ён жа хацеў ёй толькі зла. А яна імкнулася жыць і быць шчасліваю. Калі не з ім, дык — з іншым.

Тым жа вечарам яна вярнулася да свайго Андрэйкі і расказала яму пра апошнюю ў сваім жыцці сустрэчу з яе ранейшым каханым. Андрэйка зразумеў і дараваў Яніне ўсё...

Дзяўчына нарэшце паставіла тлустую кропку ў сваім былым рамане і пачала новы з чыстага ліста і з вялікай літары...

Святлана ЯВАР

Усе, хто добра ведае Веру, называюць яе лесегазікам. Вера не крыўдуе. І сапраўды, лес яна любіць да фанатызму. З раніцы да вечара, ні на хвілінку не прысеўшы ("тармазок" свой і то на хаду з'ядае) можа з аднолькавай светлай радасцю б лукаць і па бярозавым гаі, і ўдыхаць гаркава-салодкі водар старога бору, і нават (праўда, перад тым абачліва насунуўшы нізка на лоб цёмна-карычневую вязаную шапачку) прабіраецца праз, здавалася б, непразны гушчар лазняку.

А вось людзей сустракаць у лесе Вера не любіць. Не, яна не баіцца. Яна ўвогуле мала чаго баіцца. Яна... раўнуе. Раўнуе "свой" лес,

Валяціна КАДЗЕТАВА

працягвалі размову, перапыненую з'яўленнем таўстухі:

— А што нявестка? Дзе ты бачыла, каб цяперашнія нявесткі сваякрук шанавалі? Вось і мая. Яна ж і пазногця Васілёвага не варта, а шчэ й ведае!

Вера ўзняла галаву. Гаварыла пажылая, у вылінялым летніку (так вяскоўцы тут называлі мужчынскія пінжакі). Маладзейшая, круглатварая, з кудзеркамі ярка-рыжых валасоў, якія ўпарта лезлі з-пад белай "кісейкі", спагадліва пахітала галавой:

— Так-так. Шчо ўжэ твой Васінь угруз дык угруз! І як ён толькі трывае? Другі б і ёй добрую бубну выбіў, і Пецьку гэтага даўно б дзе ў цёмным кутку перастрэў.

— Якога Пецьку? — насцярожылася пажылая.

— Ды ты што, Ганна? Ці й

КАЛІ Б НЕ ПЛЁТКА

прыгожы, задумены, спагадлівы да зусім непрыгожых і неспагадлівых аднавяскоўцаў. Мабыць, таму Вера і ў чарніцы амаль не ходзіць, бо там, у Вёдзерцы, дзе яны растуць, заўсёды людна.

Ларыса ж, як толькі прыедзе, так і пачынае: "Пойдзем у чарніцы!" Вось і цяпер, яшчэ з вечара: "Ну, як там сёлета чарніцы? Ці ўрадзілі?" Як Вера толькі ні старалася запэўніць Ларысу, што ў Андрэўскім лесе іх чакае самае грыбное ў свеце месца, Ларыса толькі вусны крывіла!

Народу ў Вёдзерцы, як заўжды ў такую пару, процыма. Спачатку Вера спрабавала знайсці якую-небудзь "дзікую выспачку". І ў адзін бок паймаўся, і ў другі — дарэмна. Паўсюль бялюць хусткі, бразгаюць бітончыкі і вёдры, чуецца гамонка.

Ларыса ўжо злаваць пачала: — Мо перастанем бегаць?! Зірні, колькі ягад! Усім хопіць.

Яна спрытна, абедзвюма рукамі сашморгвала буйныя шызавата-чорныя ягады і паспела падфарбаваць чарнічным сокам вусны і зубы.

Вера пакорліва ўздыхнула і прыгнулася ля Ларысы. Побач, за вялікім альховым кустом шыравалі дзве кабеты з аднолькавымі ярка-жоўтымі пластмасавымі вёдрамі. Вера прыўзнялася, каб зазірнуць у вёдры. Не, даўгавата ім прыйдзецца суседнічаць: ягад у вёдрах яшчэ зусім мала.

— Іва-а-ан! Іва-а-ан! — данеслася з аleshніку.

"Ну вось, яшчэ адна!" — незадаволена падумала Вера, убачыўшы таўстуху ў сінім трыко (дзе толькі і памер такі дастала), якая вылазіла з кустоў. Таўстуха агледзела пляню і залямантавала пранізлівым голасам:

— Іва-а-ан! Ды дзе ж ты?!

Ларыса падміргнула Веры і, зрабіўшы сур'ёзны твар, сказала:

— Дарэмна вы крычыце, жанчына! Няма ўжо вашага Івана.

Кабета разгублена залыпала маленькімі чорнымі вочкамі:

— Што вы кажаце? Як гэта — няма?

— А так, — яшчэ больш пасур'ёзнула Ларыса. — Вы ж самі бачыце, колькі тут жанчын. А Іван ваш ці не адзін мужчына ў лесе. Ну вось і не вытрымаў спакусы. Ажаніўся ён тут, ваш Іван (дарэчы, не ваш ужо).

Разгубленасць імгненна спаўзла з твару жанчыны, яна, палымнеючы пухлякымі шчокамі, здзекліва засмялася:

— Дык, можа, гэта ён з табою ажаніўся, вобла ты сушаная? — і падмаўшы крыху, дадала:

— Дурніца! Цыфу на цябе!

Жанчыны з жоўтымі вёдрамі гучна зарагаталі.

— Вось табе і пажартавала! — прыкра ўсміхнулася збянтэжаная Ларыса. — І навошта я чапала яе? Толькі настрой сабе паспавала.

Няўклудная постаць у сінім трыко схавалася ў гушчары. Ларыса з Верай моўчкі збіралі ягады і міжвольна слухалі гамонку жанчын з жоўтымі пластмасавымі вёдрамі. Тыя, відаць,

праўда не чула нічога? Ды пра тваю нявестку зямля гамоніць!

Рыжавалася пасунулася бліжэй да пажылой і зашаптала ёй на вуха.

— Ну вось, Лорка, а ты здзіўляешся, чаму я вяскова людзей не люблю, — уздыхнула Вера. — З адной "пажартавала". Сама бачыла, што атрымалася. А гэтыя? Вунь, зірні. Нават пра вёдры свае забыліся. Ілбамі ўперліся адна ў адну і плёткі сплятаюць. Ох, гэтыя ўжо плёткі! Колькі з-за іх слёз пралілося, колькі лёсаў скалечыліся! Я, каб на тое мая воля, за плёткі немаведама як карала б! Язык б вырывала!

— Чаго ты ўсхадзілася так? — здзівілася Ларыса. — Што табе да тых плётак?

— Мне! — успыхнула Вера. — Ды яны ўсё жыццё маё... — яна махнула рукой. — А, што там гаварыць! Ну іх, тыя плёткі, на сухі лес. Толькі давай аддземся адсюль крыху. Вунь там месца небагое.

Яны прайшлі колькі метраў і прыпыніліся ля вялікай купіны, спрэс абсыпанай чарніцамі.

— Ты вось, Вера, кажаш, што карала б за плёткі. А я скажу: калі б не плётка... Але лепш паслухай усё па парадку.

Ты ж ведаеш, што і я некалі ў вёсцы жыла. А бацькі мае ўвогуле нядаўна ў горад пераехалі. Цяпер ужо няма нашай Зялёнай Даліны. Чарнобыль з'еў. Праўда, і да Чарнобыля пачынала гібець наша вёска. І мясціны ў нас былі прыгожыя: лес, рэчка, але не трымалася тут моладзь. Глухамань. Да чыгункі далёкавата. Аўтобус два разы на тыдзень хадзіў. Праўда, хаты ў Зялёнай Даліне не пуставалі. Пад дачы куплялі іх гараджане. Іншым разам едзеш па вуліцы, глядзіш: тут Тарасенчыха жыве, тут — Смалякі, а ў наступных трох хатах — дачнікі, насупраць — таксама дачнікі, а яшчэ праз дзве хаты — зноў дачнікі. Дачнікі, дачнікі... Іх ужо ці не болей, чым карных жыхароў тут было.

Толькі ж яны жылі ў вёсцы летам. Некаторыя і агародаў не садзілі. Прыедуць і адрасу ў лес, на рэчку, на возера. Адпачываюць... У нас нават і пісьменнік жыў. Не сказаць, каб слышны, але і не з апошніх. Ткачук яго прозвішча. Мо чула?

Ну, я якраз у той дачны бум да бацькоў сваіх вярнулася з няўдалага свайго замужства. Уладкавалася ў калгасную кантору касіркаю. Спачатку вечарамі дома сядзела ля тэлевізара ды кніжкі чытала. А потым, непрыкметна неяк, з бухгалтаркай нашай Святланай Ігнатавай пасябрала. Тая таксама развядзенкай была. Выгнала свайго п'яногу ды й жыла з двума дзецьмі. Я часта да яе заходзіла. Пагаворым пра жыццё сваё гарткае, кавы пап'ём. А калі свята якое, дык і віна сухога па чарачцы возьмем. Паплачам ды "суджаных" сваіх палаем. На шчасце асабістае не спадзявалася ўжо. Так разважалі: добрыя мужчыны на вуліцы не валяюцца, а валяюцца тыя, каго выкінулі з-за нікчэмнасці, ды тыя, каго не падбіралі з той жа прычыны.

Аднойчы, у жніўні недзе, якраз перад выхадным засядзела я ў яе. Цёмна ўжо было, калі дадому ішла. Ліхтары, як заўсёды, на вуліцы нашай не гарэлі. Спатыкнулася я аб нейкі корч, упала. Ды якраз у дзядушкі.

Дома святло не ўключала, каб сваіх не турбаваць, бо яны спалі ўжо, плашч свой у парозе павесіла, сама ціхенька ў спальню прайшла і легла.

Раніцай прачынаюся ад нейкага крыку. Расплюшчуваю вочы — побач маці стаіць з маім плашчом у руках і галосіць, як па нябожчыку:

— А горачка ж маё! А я ж з-за цябе шчэ з людзьмі лялася! Ажно праўду людзі казалі! Распусніца ты, бессаромніца!

Я з пасцелі ўсхадзілася, на маці гляджу — нічога зразумець не магу:

— Што такое? Хто распусніца?

— Ты глянь, Лаксей, на яе, на дачушку сваю дарагую! — зноў загаласіла маці. — Яна шчэ й пытаецца,

хто распусніца! А гэта вось што такое?! — і маці тыкнула мне ў твар плашч, абчэплены "дзядамі". Я плашч той з рук мацерыных выхапіла і такая мяне крыўда ўзяла, што я таксама заплакала і закрывала:

— Ды скажыце мне ў рэшце рэшт, што здарылася? Бацька! Ты чаму маўчыш? Чаму маці галосіць?

— Перастань, Маня! — бацька тупнуў нагою і пагрозіла ссунуў бровы да пераносся. — Назбіраеш плётка і вэрхал учыняеш. — Ён пакраўці разгублена і да мяне павярнуўся: — Гэта ж наудзіў нехта, быццам ты да дачніка таго, што ў Кавуновай хаце жыве, панадзілася. Нібыта і сам ён гаварыў недзе за выпіўкай, што і сапраўды ты да яго амаль што-вечар па загуменні бегаеш. Ну, а тут яшчэ плашч гэты з "дзядамі"...

— Дык, кажаш, сам дачнік гаварыў?! Ну, мязотнік! Ды я ж яго нават у вочы ніколі не бачыла не тое што...

Я апанулася, правяла расчокаю па валасах і выскачыла на вуліцу.

Хата Кавунова далёкавата ад нашай стаяла: на другім канцы вёскі, але я хвілін праз дзесьць ужо там была. Фортка незамкнёнай аказалася і я, з прадчуваннем хуткай расправы са сваім крыўдзіцелем, не пастукаўшы нават, адчыніла дзверы веранды. Адчыніла, і... Разумееш, я думала, што ўбачу перад сабою якога-небудзь нахабнага тыпа з расхрыстанай грудзінаю, брыдкай ухмылкаю на мокрых чырвоных губах і нават уяўляла сабе, як з усяго размаху плясну па тых мокрых чырвоных губах!.. А насустрач мне выйшаў высокі русыя мужчына з празрыстымі сінімі вачыма на тонкім інтэлігентным твары, акуратна паголены, у светлашэрым светэры, джынсах. У руках ён трымаў нейкую кніжку.

Ад нечаканасці я згубіла ўсю сваю ваяўнічасць і моўчкі тапталася ля дзвярэй. Мне хапіла аднаго ягонага позірку, каб зразумець, што не можа ён, такі вось, быць брудным плеткарком. Не можа — і ўсё тут! Што ж цяпер рабіць? Як выйсці з гэтага дурнога становішча? А тут я сябе яшчэ як бы збоку ўбачыла: расчыраваную, абы-як прычасаную, у растаптаных пантофлях...

Мужчына ж усміхнуўся прыязна і прамовіў:

— Што ж вы стаіце? Праходзьце, каву піць будзеце?

— Даруйце. Я, відаць, памылілася, мне не да вас трэба было, — разгублена прамармытала я і павярнулася, каб ісці.

— Не, ужо калі зайшлі, то гасцяй маёй будзеце, — зноў усміхнуўся мужчына. — Дарэчы, мяне завуць Алегам. А вас?

— Вось так я пазнаёмілася... са сваім цяперашнім мужам. І як ты ведаеш, ніколедкі не шкаду, — скончыла свой расповед Ларыса і дадала: — Шкадую толькі, што да гэтага часу не ведаю, каму дзякаваць за тую плётку, якая мне шчасце прынесла. Вось як яно бывае.

СЛУХАЙЦЕ АРГАН

Бадай, ніякі іншы музычны інструмент не можа выклікаць такі ўзніслы стан душы, як арган. Калі слухаеш гэты "інструмент-аркестр", часам здаецца, што так гучыць сам Космас, а ягоныя накіраваныя ўвышнію трубы злучаюць неба і зямлю. Пакуль адбываецца рэканструкцыя аргана ў Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі, яшчэ большую прывабнасць набываюць канцэрты арганнай музыкі ў яе камернай зале, што ў касцёле святога Роха на Залатой Горцы. Да таго ж, у прасторы Храма яго гучанне надзвычайна выразнае.

Можна сказаць, арган будзе панаваць тут у сававіку. Адрозныя канцэрты замоўлены ў філарманічнай афішы на гэты месяц. "Мастацтва харала ў еўрапейскай арганнай музыцы" — такая назва праграмы знамага беларускага артыста Канстанціна Шарава. Яна адбудзецца 13.03.2004 г. у рамках абанемента, які штогод праводзіць гэты сапраўдны знаўца свайго інструмента сумесна з музыказнаўцай, кандыдатам мастацтвазнаўства Вольгай Савіцкай.

"Абанемент арганнай музыкі існуе з 1984 года. Яго ідэя ўзнікла з жадання далучыць да багацця гэтай культуры як мага больш шырокае кола маладзёжнай аўдыторыі, — гаворыць Канстанцін Шараў. — Дарэчы, сёлета спаўняецца і дваццаць гадоў маіх сталых артыстычных адносінаў з арганам камернай залы. Гэта вельмі важны перыяд у маёй творчасці. Я не магу не хваліцца, калі кажу пра гэты інструмент. Арган — гэта штосьці жывое. Інструменты, як і людзі, усе розныя: кожны — са сваім характарам, са сваім тэмпераментам. Калі ж паспрабаваць вызначыць мэту маёй артыстычнай дзейнасці, дык гэта — імкненне ў меру сіл і магчымасцей узяць як мага больш глыбокі пласт барочнай музыкі. І таму ў свае праграмы я ўключаю не толькі творы славетных кампазітараў, але і незаслужана забытых аўтараў таго часу".

Арганная культура розных эпох і стыляў, розных нацыянальных школ і жанраў адлюстравалася на афішы Аляксандра Ісакава з Літвы і Кацярыны Кафанавай (Беларусь). У праграме літоўскага артыста 9 сакавіка прагучалі творы І.С. Баха і М. Рэгера, С. Рахманінава і Ф. Ліста, І. Рэйнбергера і С. Франка, М. Дзюпрэ і Ф. Баруоўскага. Цікава, што афіша канцэрта Беларускай арганістыкі не паўтарае, а дапаўняе пералік кампазітарскіх імен, за выключэннем недасяжнага майстра гэтага інструмента, які жыў у эпоху барока, І.С. Баха, а таксама рамантыка Ф. Ліста. Гэта — Д. Букстэхудэ і А. Вівальдзі, П. Эбен і Ф. Мендэльсон, чые творы можна паслухаць 20 сакавіка.

Такім чынам, у філарманічных канцэртах, прысвечаных арганнай культуры, паўстае шырока панарама яе развіцця, а музыка, якая гучыць пад купалам касцёла святога Роха, уражае велічнасцю і ўзвышанай прыгажосцю.

Алена КАЛЕСНІК
НА ЗДЫМКУ: заслужаны артыст
Беларусі К. ШАРАЎ.

Кіраўніцтва па справах культуры БДУ 15 сакавіка 2004 г. адзначае 75-годдзе творчай дзейнасці. На сцэне Беларускага дзяржаўнага музычнага тэатра адбудзецца юбілейны канцэрт, у якім прымуць удзел вядучыя творчыя калектывы БДУ:

- Народны ансамбль танца "Крыжачок"
- Народны аркестр народных інструментаў
- Народны фальклорна-этнографічны ансамбль "Неруш"
- Народная студэнцкая харавая капэла
- Народны тэатр-студыя "На балконе"
- Народны фальклорны ансамбль "Тутэйшая шляхта"
- Народны хор выкладчыкаў і супрацоўнікаў БДУ
- Народны музычны тэатр-студыя "На філфаку"
- Узорны дзіцячы ансамбль танца "Літарынка"
- Вакальная група "Вокс"
- Група "Фэнсі"
- Карыяна
- Шоу-балет "Шчаслівая сямёрка"
- Фальк-мадэрн-міюзікл "Фэст" і інш.

Першы беларускі музычны фестываль новага тысячагоддзя адбыўся менавіта тут. На легендарнай зямлі Рагнеды і сына яе Ізяслава прагучала музыка мінулых стагоддзяў — не менш легендарных у беларускай гісторыі. І не менш знамянальных як для самой гісторыі нашай, так і для нас — сённяшніх, і, пэўна ж, для таго часу, які будзе пасля...

Пра той, самы першы фестываль камернай музыкі ў Заслаўі, улучаны ў новыя традыцыі гэтага "горада з мінулым", распавядалі мы падрабязна. Прабегла пара-другая гадоў, насычаных самымі рознымі, у тым ліку вельмі важнымі, глабальнымі падзеямі. Але і сціплы, паводле сусветных мерак, музычны фестываль у Заслаўі не перастаў быць падзеяй. Заслаўскі гарвыканкам і Дзяржаўны канцэртны аркестр Беларусі пад кіраўніцтвам Міхала Фінберга пры дзейснай падтрымцы Мінскага аблвыканкама, абласнога ўпраўлення культуры, а таксама Міністэрства культуры краіны не проста робяць для горада чарговае мастацкае свята. Жывое гучанне высокага узораў музыкі, сярод якіх — незаслужана забытыя, на доўгія гады выкрасленыя з айчынай культуры, у атачэнні вобразнага і пазнаваўчага каментарыя, — гэта найважнейшая эстэтычная і папулярызатарская акцыя, няз-

права не падтрымліваць сваю, урэшце, душу. Хацеў бы, каб наш фестываль заўважылі на ўсіх узроўнях, каб яго і любілі, і падтрымлівалі эканамічна.

Як і ўсе перспектыўныя праекты нашага Дзяржаўнага канцэртнага аркестра, фестываль у Заслаўі сілкуюць не толькі музычныя імпрэзы. Сёлета ўпершыню ў яго межах была зладкавана выстаўка работ выхаванцаў аддзялення ўжывковага мастацтва Маладзечанскага музычнага вучылішча. Невялікая, але грунтоўна складзеная экспазіцыя прадставіла сённяшні ўзровень развіцця ў творчасці маладых майстроў такога ста-

ЗАБЫТАЯ?.. РОДНАЯ!

Згадкі пра фестываль камернай музыкі "Заслаўе-2004"

выклая для нашага "пустацелага" жыцця: такіх бракуе, такіх амаль няма!

З разважанняў Валянціна СІТНІКА, старшыні Заслаўскага гарвыканкама:

— Чатыры гады таму мы зрабілі першы крок. І што за гэты час змянілася? А ў нас з'явіўся выдатны аркестр выкладчыкаў школы мастацтваў. І ў маэстра Фінберга выспела ўражлівая ідэя: вывесці на фестывальную сцэну тых людзей, якія чатыры гады слухалі музыкантаў Дзяржаўнага канцэртнага і гатовыя паказаць ужо тое, што могуць самі.

Апошнім часам у СМІ нямала дыскусуюць наконт ідэалогіі, якая ў нас павінна быць. Маэстра Фінберг і аркестр на гэтую тэму не гавораць увогуле. Размовы пра ідэалогію замяняе тут адно слова: патрыятызм. Міхал Якаўлевіч, не гаворачы гэтага слова, спакойна займаецца выхаваннем патрыётаў нашай краіны. Калі гучыць аркестр і калі пра нашу музычную гісторыю апавядае нязменная вядучая фестывальных канцэртаў мастацтвазнаўца Вольга Дадзіёмава, тады і адчуваеш, і разумееш, дзе твае карані і што, якія каштоўнасці, трэба абараняць. Міхал Якаўлевіч прышоў і сказаў: "Кожная краіна прырастае маленькімі гарадамі. Яны захоўваюць гісторыю".

Калі мы гаворым пра агульначалавечыя каштоўнасці, пра хрысціянскія каштоўнасці, я задаю пытанне: "Дзе з'явіўся першы асветнік-хрысціянін на беларускіх землях?" Адказ — тут, у Заслаўі! Тут з'явілася першая манашка, Рагнеда-Анастасія. І тут нарадзіўся першы фестываль новага тысячагоддзя. У нас нарэшце загучала музыка, якая дапамагае асэнсаваць гісторыю і тое, які след у гісторыі пакінулі беларусы.

Часта задумваюся вось пра што. На ўроку фізікі ўсе паводле агульнай метадыкі вывучаюць прадмет. Усе аднолькава вучацца. Толькі потым хтосьці выкарыстоўвае сваё веданне фізічных законаў, каб запаліць лямпачку і зрабіць святлей навокал або штосьці адрамантаваць, а іншы скарыстоўвае набытыя веды, прабачце, дзеля таго, каб адключыць сігналізацыю ў магазіне і ажыццявіць нейкі злачынны план. Вызначэнне той або іншай мэты, з якой выкарыстоўваюцца адны і тыя ж веды, пэўна, залежыць ад стану душы і ад выхавання. Дык вось музыка ў выхавальным працэсе, у ідэалагічным уплыве дзейнічае і ўздзейнічае незаўважна. Проста мы робімся больш успрымальнымі, спагаднымі, чулым, зычлівымі, нават не разумеючы, што ж такое з намі сталася і чаму. Напэўна, кожны чалавек хацеў бы калі-нікالی намалываць штосьці ўпадабанае і дарагое, але далёка не ў кожнага гэта атрымліваецца. А вось у душы і ў сне мы малюем... Мастацтва — гэта душа чалавека, грамадства. Душа, якую не кожны здатны выявіць вонкі, але ў кожнага яна ёсць. І дзяржава не мае

ражытнага (але, скажу так, энергетычна свежага і светлага, сучаснага і перспектыўнага) віду беларускай народнай творчасці, як выцінанка, скарыстаная і ў выбаце традыцыйных сялянскіх дываноў, прасякнутых сакральнай сімволікай. У фае Заслаўскай дзіцячай школы мастацтваў нібы ажыла амаль 10-гадовая гісторыя ўнікальнай спецыялізацыі, дзякуючы якой у айчынных школах і на вытворчасці з'явілася без малаго сотня кваліфікаваных майстроў саломаліцтва, выцінанкі, аздаблення з ільну.

З разважанняў Міхала ФІНБЕРГА, мастацкага кіраўніка фестывалю:

— Нарада па праблемах культуры, якая адбылася ў Прэзідэнта краіны напярэдадні новага года, паказала, якая ў нас няпростая сітуацыя сёння, але ж кіраўніцтва дзяржавы знаходзіць мажлівасць гаварыць пра творчасць. І дзякуючы гэтай увазе нашы малыя гарады "загучалі". Не заўважылі, як бяжыць час, а ў Нясвіжы ж будзе ўжо дзевяты фестываль! Наша фестывальная справа робіцца супольна з кіраўніцтвам саміх гарадоў. У ніводным пытанні не адмаўляе і губернатар Мінскай вобласці Мікалай Дамашкевіч, і начальнік упраўлення культуры Анатоль Акушэвіч. Нашы фестывалі — падкрэслю, гэта вельмі важна! — беларускія, і мы працуем так, каб пра Беларусь ведалі. Гэтая справа больш за ўсё залежыць ад нас саміх, чым ад кагосьці... Мы любім прыязджаць у Заслаўе. Будзем разам спазнаваць, слухаць добрую музыку і лепш разумець адно аднаго...

Сёлетняму фестывалю камернай музыкі ў Заслаўі надалі тэматyczną назву: "Музыка беларускіх сядзібаў". І менавіта Заслаўе з усіх айчынных мясцін "сядзібаў", бадай, самая старажытная. З X стагоддзя праславіўся тутэйшы кніжнік Ізяслаў. А сёлетні фестываль нагадаў пра асветнікаў, якія жылі на Беларусі ў XIX стагоддзі, найперш — Міхала Ельскага, які ўславіў радзінную сядзібу Дудзічы, ды Міхала Клеафаса Агінскага, імя якога надало розгалас колішняй "сядзібе муз" у Залесці. У справе музычнага адраджэння ёсць навуковы падмурак, на якім базуецца сувязь тэорыі, "кніжніцтва", і выканальніцкай практыкі. Але можа быць тут і "нябачная частка айсберга".

З разважанняў Вольгі ДАДЗІЁМАВАЙ, вядучай і каментатара канцэртных праграм фестывалю, кандыдата мастацтвазнаўства:

— Быць своеасаблівым донарам, сілкуючы культуры суседніх дзяржаў, — такі гістарычны лёс напаткае беларускую культуру. Хіба ж мы можам адмовіцца ад спадчыны культуры-донара? Гэта ж і наша родная, наша ўласная культура! Хаця тут могуць быць і пытанні, і спрэчкі. Але мы маем права ведаць і лічыць сваёй музыкаю, якая ства-

ралася на Беларусі, а таксама іншую, самую розную музыку, якая распаўсюджвалася ў тутэйшым ужытку, гучала на Беларусі: тут і славетны мысляр Жан Жак Русо, і заходнеўрапейскія кампазітары, чые творы былі знаёмыя жыхарам беларускіх сядзіб, і класікі рускага музычнага мастацтва — беларус, настаўнік Міхала Клеафаса Агінскага Восіп Казлоўскі ды чэх Эрнст Ванжура, ад чьёй спадчыны мы не маем права адмовіцца, як і ад спадчыны славянскай нашага земляка, польскага класіка, Станіслава Манюшкі... Гэтаксама не можам не гаварыць пра тое, што класік рускай музыкі Міхаіл Глінка мае беларускія карані, і што ў сваёй творчасці ён карыстаўся тэмамі з агульных для славян музычных крыніц, і што яго славянская "Камарынская" паходзіць ад беларускіх матываў...

Між іншым, яшчэ некалькі слоў пра такую постаць, як Эрнст Ванжура: музыкант чэшскага паходжання, ён плённа працаваў ў прыдворнай капэле ў Шклове, дзе, дарэчы, "падсікоўваўся" і мясцовым інструментальна-песенным фальклорам. Потым пераехаў у Расію і здабыў сабе імя ства-

ральніка першых рускіх сімфоній на славянскія тэмы, у якіх даследчыкі знаходзяць уплыў і рускага, і ўкраінскага, і нашага, беларускага фальклору...

Вольга Дадзіёмава прачытала ў гісторыі музычнага тэатра, што "Вясковы чараўнік" Ж.Ж.Русо, твор, які, па сутнасці, адкрывае сусветную гісторыю станаўлення і развіцця камічнай оперы, ставіўся ў прыдворным тэатры Сапегаў, выконваўся прыгоннымі сялянамі ў Ружанах. Маючы плённы досвед у пошуках і вяртанні ў наш сучасны культурны ўжытак оперы Я.Голанда "Агата, або Прыезд пана", даследчыца распачала "ціхае паляванне" на ноты Ж.Ж.Русо. Тое, як удалося знайсці гэты матэрыял і ўрэшце яго скапіраваць (колькі праблем яшчэ і ў гэтай справе!), — асобная гісторыя. Але ж адаптаваны для камернага аркестра фрагмент опернай партытуры Русо ўпершыню прагучаў на сёлетнім заслаўскім фестывалі!

Два фестывальных вечары — непаўторныя гадзіны музыкі, вытанчанай і вабнай, такой роднай і ўсё яшчэ малазнаёмай для большыні нашых слухачоў. Ды і для многіх адукаваных музыкантаў раскрываліся ў ёй неведомыя старонкі спадчыны М.Ельскага, К.Ельскага, Э.Ванжуры, А.Г.Радзівіла, Н.Орды, М.Кл.Агінскага, перастараныя ў аранжыроўках Андрэя Шпянёва, Генрыха Гедыльтара, Ларысы Ласоцкай ды ў інтэрпрэтацыі камерных калектываў, паядных пад крылом Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі на чале з маэстрам М.Фінбергам. Гэта Камерны аркестр пад кіраўніцтвам Валерыя Сарокі, ансамбль флейтыстаў "Сірынкс" на чале з Нінай Аўраменкай, трубачы "Інтрады" пад кіраўніцтвам Мікалая Волкава, Ансамбль сапістаў — выканаўцаў на драўляных духавых інструментах, якім кіруюць Барыс Нічкоў ды Генрых Гедыльтар...

Пра гэтых музыкантаў, пра іх фестывальныя праграмы сказана нямала, прынамсі, на старонках "ЛіМа". Неаднойчы гаварылася і пра тое, што, на жаль, ці то з-за праблемы канцэртных залаў у нашай сталіцы, ці то з-за некалькіх іншых арганізацыйных непаразумеласцяў, мінчукі пазбаўлены мажлівасці спрычыніцца да своеадметнага набытку айчынай музычнай культуры, прадстаўленага ў атачэнні знаных (а то і адкрытых наноў!) еўрапейскіх узораў. А вось несталічным жыхарам у гэтым сэнсе пашанцавала... Дарэчы, геаграфія фестывалю камернай музыкі, якія ладкуе Дзяржаўны канцэртны аркестр Беларусі, сёлета зноў пашырылася. У маі — ужо традыцыйны "Музы Нясвіжа". Следам — імпрэзы ў Міры, Мсціславе і ўпершыню — у Наваградку.

Разважаючы пра падзвіжніцкі чын няўрымслівых музыкаў-асветнікаў, міжволі згадаеш вядомы рэкламны слоган, які ў нашым выпадку прагучаў бы прыкладна гэтак: "Вы ўсё яшчэ жывяце без фестывалю? Тады мы едем да вас!"

С. БЕРАСЦЕНЬ
Фота аўтара

ДАНИНА ПАМ'ЯЦІ

Смуткуюць сябры, калегі, вучні...

16 лютага раптоўна памёр дырэктар Рэспубліканскага вучэбнага комплексу гімназія-каледж пры Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь Уладзімір Міхайлавіч Кузьменка.

Уладзімір Кузьменка нарадзіўся 14 кастрычніка 1946 года; у 1973 г. скончыў асістэнтуру-стажыроўку ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. Да апошняга дня свайго жыцця працаваў у Рэспубліканскім вучэбным комплексе гімназія-каледж пры Беларускай дзяржаўнай

акадэміі музыкі, прайшоўшы нялёгка шлях ад выкладчыка да пасады дырэктара, на якую быў абраны ў 1989г. Адначасова з 1980 г. працаваў на кафедры спецыяльнага фартэпіяна БДАМ. У 1998 года У.Кузьменку было нададзена вучонае званне "дацэнт мастацтваў". Ён актыўна прапагандаваў беларускую музыку, з'яўляўся першым выканаўцам многіх твораў беларускіх кампазітараў.

На пасадзе дырэктара У.Кузьменка здолеў развіць лепшыя традыцыі гімназіі-каледжа, перабудаваць і ўзбагаціць вучэбна-выхаваўчы і творчы працэсы, сфарміраваць высокапрафесійны калектыв педагогаў-музыкантаў, арганізаваць шырокую музычна-асветніцкую працу. Невымерна вырас аўтарытэт беларускай музычнай педагогікі на міжнароднай арэне, больш як 500 навучэнцаў і выпускнікоў гімназіі-каледжа сталі за апошнія 15 гадоў лаўрэатамі і дыпламантамі міжнародных і нацыянальных конкурсаў, нязменны поспех спадарожнічае выступленням выхаванцаў каледжа за мяжой.

Уладзімір Міхайлавіч быў энергічны, высокапрафесійны і клапатлівы кіраўнік, ён ведаў і апякаў кожнага навучэнца гімназіі-каледжа, бачыў і цаніў у кожным творчую асобу, пабацькоўску дбайна сачыў за кожным лясам. Яго любілі гэтаксама, як ён любіў іх. І гэта было галоўным складнікам агульнага поспеху.

У.Кузьменка быў чалавек незвычайнай душэўнай шчодрасці і прыгажосці, высокай культуры ды інтэлігентнасці. Яму было наканавана па-сапраўднаму мудрага чалавека. За яго знешнім спакоем заўжды адчуваліся моцная і прынцыповая натура, узважаная пазіцыя, надзейны таварыш. Ён меў высокі аўтарытэт сярод калег-музыкантаў у краіне і за мяжой, нязменна запрашаўся ў склад журы міжнародных і нацыянальных конкурсаў, з'яўляўся віцэ-прэзідэнтам Беларускай Еўрапейскай асацыяцыі педагогаў-піяністаў, членам прэзідыума Праўлення Беларускага саюза музычных дзеячаў, на працягу 14 гадоў узначалваў Мінскае гарадское аддзяленне БСМД.

Ва Уладзіміра Міхайлавіча былі грандыёзныя планы, ён спяшаўся ўсё паспеець... І паспеў ён зрабіць галоўнае — свой асабісты ўнёсак у развіццё музычнага мастацтва роднай краіны, выхаваць плеяду адданных музыцы людзей, якія павінны выканаць тое, што не паспеў іх любімы настаўнік.

Светлая памяць аб табе, дарэгі Уладзімір Міхайлавіч, назаўжды захаваецца ў нашых сэрцах.

БЕЛАРУСКІ САЮЗ МУЗЫЧНЫХ ДЗЕЯЧАЎ

■ 4-га сакавіка ў лекцыйнай зале Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адбылося ўрачыстае адкрыццё кніжнай выставы "У сям'і славянскіх муз", прысвечанай 190-годдзю з дня нараджэння вялікага ўкраінскага паэта, філосафа і мастака Тараса Шаўчэнкі.

У адкрыццё выставы прынялі ўдзел: пасольства Украіны ў Рэспубліцы Беларусь, Міністэрства культуры РБ, Камітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцей пры Саўеце Міністраў РБ, Беларускае грамадскае аб'яднанне ўкраінцаў "Ватра", Народны літаратурны тэатр "Роднае слова" БДПУ імя М.Танка. Ад пасольства Украіны ў РБ Нацыянальнай бібліятэцы былі падараны кнігі, прысвечаныя творчасці Т.Шаўчэнкі.

У кожнага народа ёсць імяны, па якіх бачны яго ўнёсак у сусветную скарбонку ведаў. Гэтыя імяны — гордасць і веліч нацыі. Янка Купала і Якуб Колас — у беларусаў, А.Пушкін — у рускіх, Тарас Шаўчэнка — ва ўкраінцаў. Творы паэта перакладліся на дзiesiąткі моў свету, у тым ліку і на беларускую.

На выставе "У сям'і славянскіх муз" з фондаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі прадстаўлены больш за 200 кніг, брашур і часопісаў аб жыцці і творчасці паэта, філосафа, мастака і грамадскага дзеяча Т.Шаўчэнкі. Сярод іх: мастацкія творы паэта, навуковыя працы, манарафіі, матэрыялы навуковых канферэнцый, энцыклапедыі, слоўнікі, бібліяграфічныя выданні і іншая літаратура. Выстава працуе да 1-га красавіка 2004 г.

В.К.

Эрых ФРЫД (1921—1988). Нямецкі пісьменнік аўстрыйскага паходжання. Аўтар шматлікіх паэтычных і празаічных зборнікаў. Лаўрэат Брэменскай літаратурнай, дзяржаўнай аўстрыйскай, Георга Бюхнера прэміі.

«Калі табою захапляўся я...»

Куст з лісцем у форме сэрцаў.
Танка на стараяпонскі матыў
Цёплы летні дождж...
Калі падае буйная кропля,
Трапача цэлы ліст.
Так кожны раз трапача маё сэрца,
Калі яго кранае тваё імя.
Толькі не...
Жыццё
Было б
Магчыма лягчэй,
Калі б я з табой
Не спаткаўся.

Меней смутку
Кожны раз,
Калі мы расстаемся,
Меней жаху
Перад
Наступным...
І наступным развітаннем.

Таксама няшмат
Гэтай усемоцнай самоты,
Калі не разам,
Жадаючы толькі немагчымае
І адразу...
У імгненне вока
Яна немагчыма,
Дакранаецца
І дышае цяжка.

Жыццё
Было б, магчыма,
Лягчэй,
Калі б я цябе
Не сустраў.
Але гэта было б
Не маё жыццё.

Сэрца.
Якое сказала:
"Не бойся мяне..."
Замярзае

і баіцца таго,
хто кажа яму ў адказ...

Прытулак

Часам шукаю прытулак
У цябе...
Ад цябе, ад сябе.

Ад лютасці,
Ад нястрыманасці,
Ад стомленасці,

Ад майго жыцця,
Якое адхіляе спадзяванні,
Бы смерць.

Я шукаю аховы
У цябе
Ад спакою.

Я шукаю ў цябе
Свае слабасці,
Якія павінны прыйсці
На дапамогу.

Супраць моцы,
Якую я
Не хачу мець.

З нямецкай мовы пераклаў
Арцём АРАШОНАК

ДА 190-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ТАРАСА ШАЎЧЭНКІ

Неяк так сталася, што XIX стагоддзе амаль выпала з-пад ўвагі беларускіх (ды і ўкраінскіх) даследчыкаў сувязяў Шаўчэнкі з Беларуссю. З аднаго боку, выглядае, быццам Беларусь, шляхам якой Шаўчэнка тройчы праходзіў, перасякаючы яе з усходу на захад і з поўначы на поўдзень (у 1829, 1843 і 1847 гг.), пакінула нязначны след у душы і творчасці Кабзара. З другога боку, можна падумаць, што цэлае паўстагоддзе, ажно да пачатку XX века, беларусы не ведалі пра ўкраінскага генія. Але ці так гэта?

цалкам на карысць польскай культуры засваенне спадчыны Кабзара ў XIX стагоддзі? Мы ўжо, здаецца, разумеем, што нацыя часам можа карыстацца не адной мовай, можа мець дзве (як цяпер) і нават чатыры (як у нас у 20-х гг. XX ст.) афіцыйна-дзяржаўныя мовы. Таму ці не да гонару нам, беларусам, што менавіта нашы продкі першымі (паўтараю: першымі!) заўважылі талент Шаўчэнкі — і мастакоўскі, і пісьменніцкі! І не важна, што яны выказалі свае думкі па-польску. Па-беларуску тады і нельга было гэта зрабіць: мова беларуская

Яшчэ адна старонка сувязяў

Я не раз задумваўся над словамі знакамітага скульптара, аўтара помніка Багдану Хмяльніцкаму ў Кіеве Мікалая Мікешына, што асабліва цёплыя адносіны да яго з боку Шаўчэнкі былі выкліканы найперш ягоным беларускім паходжаннем. Чаму з такой цеплынёй ставіўся Кабзар да беларусаў? Калі ён з імі так блізка пазнаёміўся, сышоўся? І прыходжу да высновы, мяркую, слухай: усё (нават адносіны да Мікешына) прадвызначыла тое першае падарожжа праз Беларусь, калі пяцінаццацігадовы Тарас служкай-казачком дзе пехатой, дзе пад'язджаючы правандраваў з беларускага Лоева праз Рэчыцу, Жлобін, Бабруйск, губернскае Мінск у Вільню. Тагачасная Беларусь была для Тараса першым "замежжам", вандроўка тая была доўгай, уражаняў было процьма. А дзіцячая памяць увогуле самая яскравая і ўчэпістая, а ў чалавека з мастацкімі здольнасцямі (Тарас быў якраз такі!) асабліва актывізавана зрокавая памяць — на чалавечыя твары, краявіды, архітэктурныя помнікі і г.д. Абоз пана Энгельгарта часта спыняўся на папаску, на начлег. З кім мог кантактаваць Тарас? З дэ-масам. З такімі, як і сам, — падлеткамі, юнакамі, прастымі прыгоннымі сялянамі. Несумненна, яны шкадавалі здарожанага хлопца, частавалі, чым маглі, а найбольш

афіцыйна не прызнавалася, друку на ёй не існавала. А польская была на Беларусі моваю шырока знаёма, моваю міжнацыянальных зносін, не раўняючы як цяпер руская. І вось Рамуальд Падбярэскі першы ў 1842 годзе на старонках "Tygodnika Petersburskiego" выказвае сваё (і наша, усеагульна беларускае) захапленне невядомым яшчэ нікому Шаўчэнкам-мастаком. А праз два гады на старонках таго самага выдання друкуе схвальную рэцэнзію на альбом афортаў Кабзара "Живописная Украина". Якраз ён, Рамуальд Падбярэскі, знаёміў Шаўчэнку з беларускай літаратурай і фальклорам, чытаў яму творы Яна Баршчэўскага, фрагменты з "Энеіды навыварат"...

Або яшчэ прыклад. У 1863 г. не ў Варшаве ці ў якім-небудзь горадзе "кароннай Польшчы", а ў Вільні ўпершыню выходзіць у перакладзе на польскую мову "Кабзар" Шаўчэнкі, куды ўвайшлі амаль усе дазволеныя цензурай творы паэта. І хто іх перакладае? А Уладзіслаў Сыракомля, польскамоўны беларускі паэт, публіцыст, крытык, краязнавец (імкнуўся пісаць і па-беларуску). Трэці прыклад. Адам Кіркор, яшчэ адзін наш зямляк, выдаў у 1874 г. у Кракаве навуковае даследаванне "Пра літаратуры братніх славянскіх народаў", у якім з захапленнем гаворыць пра Шаўчэнку. І ўжо цяпер зусім апошні, крыху пазнейшы прыклад: ураджэнец Ракава прафесар Кракаўскага, а потым Віленскага ўніверсітэтаў Мар'ян Здзяхоўскі таксама не раз звяртаўся да творчасці генія ўкраінскай літаратуры. І такіх прыкладаў няма.

Тарас Шаўчэнка

Цары (Урывак)

Каб дай Бог іх параспіналі,
Цароў тых, катаў тых людскіх!
Вяда нам з імі, каб вы зналі,
Як дурань ходзіш каля іх,
Не знаеш, дзе і я ступіць.
Дык што ж парайш мне рабіць
Цяпер з паганцамі? Скажы
Сястра старая Апалона,
Намоў, галубка, пажыжы
Палазіць трохі каля трона;
Я ж пацеркі, як зараблю,
Табе к Вялікадню куплю.
Што, падамося у лакеі,
Каб у навіоенькай ліўрзі
Цароў ахоўваць і любіць?
Шкада аловак мне тупіць!
Бо дзе няма святое волі,
Не будзе там добра ніколі.
Нашто тады сябе дурыць?
Хадзем у селішчы, дзе людзі,
А там, дзе людзі, добра будзе,
Там будзем жыць, людзей любіць,
Святога Госпада хваліць.

1848, Кос-Арал.

В. РАГОЙША

Язэп Лёсік — дзядзька Якуба Коласа (родны брат яго маці), хоць на год маладзейшы. Многае ў іх змалку пачыналася амаль аднолькава: пляменнікаў бацька служыў лесніком, а ягоныя бацькі былі арандатарамі ў князёў Радзівілаў. З маленства абодва, хоць жылі і непадалёку, бачыліся рэдка (Язэп з бацькамі жыў аседла, у Мікалаеўшчыне сённяшняга Стаўбцоўскага раёна, а Якуб пераязджаў з месца на месца і часамі ў глухія куточки), але абодва змалку зведалі Нёман і яго ваколіцы. Праўда, па-рознаму: Язэп у люднай Мікалаеўшчыне раней далучыўся, як кажучы, да вялікага свету (мікалаеўцы ганялі плыты "ажно ў прусы", дык пасля вяртання шмат чаго расказвалі дзівоснага і шмат чаго прывозілі новага), а Якуб на адзіноце, толькі са сваёй сям'ёю, глыбей і ўражлівей далучаўся да прыроды, да выжывання ў новых, даволі суровых умовах, якія патрабавалі цяпершніх, вынослівасці, вялікай працы, але і адорвалі вока, душу таямніцамі, вабнасцю, красой. Па-мойму, гэтыя адрозненні пазней пакладуць свае сляды не толькі на творчасць Лёсіка і Коласа, але яшчэ раней на іхнюю грамадзянскую пазіцыю, у аснове якой, безумоўна, ляжалі іхнія чалавечыя характары. Але пра гэта крыху далей.

Язэп быў самы малодшы ў сям'і, згодна ўспамінаў старэйшага брата, любімец бацькоў, пестунок, але маючы палёжку, час на гулі на Нёмане з сябрамі, не рос свавольнікам-дурасліўцам. Можна, і ад выхаванасці, прыроднай цікаўнасці ды ранняй цягі да кніг, што абуджалі ў ім высакародныя думы і пачуцці. Ва ўсякім разе ў Мікалаеўскім народным вучылішчы хлопчык вучыўся лёгка і пасляхова — адпаведна, бацькі рашылі вучыць яго далей. Як і Коласавы, у Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі. Якубу пашанцавала, ён туды паступіў, добра вучыўся, працяўляў інтарэс да літаратуры, да фальклору, быў спакойны і разважлівы, дык яго хвалілі, а вось Язэпа туды не дапусцілі, забракавалі ўжо на прыёмным экзамене з-за... "сильного белорусского акцента, который может испортить красоту русской речи". Гэта, безумоўна, вельмі пакрыўдзіла, балюча раніла падлетка, таксама паклала свой след на ягонае свядомасць. І за тое, што не ажыццяўляецца мара, і за тое, што вось якія шавіністычныя прычэпкі царскіх выкладчыкаў, якія лічылі сябе сапраўднай інтэлігенцыяй, а па сутнасці не толькі працэджавалі, але бязлітасна глушылі адну са славянскіх моў, якую адзін з ураджэнцаў гэтай зямлі, геніяльны Адам Міцкевіч, у парызскіх лекцыях называў "самай гарманічнай і з усіх славянскіх моў найменш змененай", г. зн. старажытнай, са сваім ладам і складам, незасмечанай іншамовнымі словамі, канцылярызмамі і калькамі. Ды яе першароднасць, ніякую не копію ці, як цяпер модна гаварыць, аўтэнтычнасць, якраз і высміхоўвалі, лічылі "мужыцкасцю": адчувалі, нават баяліся, што і са ссечанай кронай карані не засохлі, могуць пырснуць парасткамі.

У 1898-м Лёсіку ўдаецца не насцярожыць прыёмшчыкаў сваім акцэнтам і стаць семінарыстам педагогічнай вучэльні ў Маладзечне, але ўсёроўна ў яго, як у Коласа, гладкая сцяжынка не будзе: ён мог не толькі "агрызнуцца" на несправядлівасць, як той жа Коласаў Міхал з пазмы "Новая зямля", але і ўвогуле быць супраць яе і не скарацца ёй. Такі непакорлівы семінарыст не ўсім быў даспадобы і яго выключваюць з семінарыі ды з помстаю — без права паступлення ў іншыя навуцальныя ўстановы. Ахоўнікі ладу самі зрабілі сабе і яму, ладу, калі не ворага, то непрыяцеля, як тады называлі, бунтаўшчыка. Юны змагар мусяць пакінуць родны край і шукаць шчасця ў іншым, але не зусім чужым месцы — едзе да брата на Чарнігаўшчыну, дзе ў 1902 годзе заканчвае гарадское вучылішча, ужо вельмі не выяўляючы "невыводнага" (неістэбнага) беларускага акцэнта, вытрымлівае пры гімназіі экзамен на права настаўнічаць, вучыць юнацтва так, як таго патрабавалі тагачасныя дзяржаўная ідэалогія і інст-

рукцыі педагогічнага ведамства, але да чаго, мундзірнага, зашпіленага на ўсе гузікі, можна было даваць тое, што пад мундзірам, — душу (зразумела, самае высокае і паразлівае месца: стыхійныя альбо гнеўныя маланкі б'юць не ў траву, не ў кусты, а ў адно высокае дрэва, выбіраючы менавіта яго ахвярай сваёй сілы).

Зразумела і яшчэ, яшчэ, яшчэ раз, што цягнула туды, на "темную, беспросветную, отказавшуюся от самой себя", але ўсё ж мілую і дарагу юнацтва радзіму: радзіма ёсць Радзіма ды яшчэ калі яна ў такіх прыніжэннях і зганьбаванні. Яна чакае: ты выстаяў, дык памажы і іншым, хоць вялікай платы не абяцаем. Зноў жа, можаш нават і папаціцца, мы не падтрымаем, як і не падтрымалі некалі Яго, Хрыста; ён і з-за нас пайшоў на пакуты, муку і смерць, але затое — Жыццё, Пашанца, яму пасля, можа, і вельмі позна, калі тваіх прыгнётнікаў і губіцеляў праклянуць, а Цябе ўзвысяць. Ды не суцяшайся: наступіць новы кругазварот. Але

З КОЛАСАВАГА ПЛЯМЕНІ

ў ім будзе лягчэй тым, каму ты паможаш цяпер... Хто ведае, можа, Лёсік так і не думаў, прыязджае ў Бабруйск і выкладае рускую мову ў сельскагаспадарчай школе. Ды, мабыць, яго жыццёвыя погляды, пазіцыя не прышліся, насцярожылі ўладных бабруйчан, дык ён шукае паратунку на Чарнігаўшчыне, дзе яму даюць працу ў прыстойным мястэчку. Іншы і задаволюся б: а што больш трэба? Праца, капейчына, сябры (сярод якіх шмат ці сабуртальнікаў, ці шпікаў), сувязі і ўрэшце сям'я. Жонка і дзеці — святое, але, мабыць, Лёсік тады адчуваў, што ў свае маладыя гады, нетрывае становішча не варта камусьці — і добраму, любімаму — "завязваць" лёс, дык жэніцца пазней (у тым ліку і за славутага свайго пляменніка), а пакуль што ягоная энергія пойдзе таксама на духоўнае, высакароднае, пакуль што не такое ўзвышанае, як пазней вызначыць геніяльны Янка Купала вельмі проста ("З цэлым народам гутарку весці"); наш герой павёў пакуль што гутарку ў тым мястэчку, але паступова пераўтвараючы яе, сваю гутарку, у палітычную дзейнасць, — збірае сялян і чытае ім тагачасныя газеты, задае пытанні, суправаджае адказы сваімі каментарыямі, агітуе за Устаноўчы сход (успомнім, у Купалы, у "Раскіданым гнязде" і іншых творах будзе ідэя Вялікага сходу, сімвал якой яшчэ неразгаданы многімі і сёння), агітуе за тое, каб сяляне дабіваліся свайго: надзяляць зямлёй толькі тых, хто будзе сам на ёй працаваць і гаспадарыць (хіба не ажылы лозунг і сёння?). Улада пільная: агітатара хапаюць за каршыні і — у вязніцу, дзе можна суцішыць не толькі злачынную, крымінальную, але і дабрачынную энергію, змусіць паразважыць і "одуматься, покаяться". Вольналюбівая Лёсікава душа падбівае яго на ўцёкі ад такой перспектывы, і ён — у Мікалаеўшчыне. Значыць, дома. Але мінуўся ўжо час, калі можна грэцца пад сонейкам на нёманскім беразе, даваць нырца з разгону ў ваду альбо лавіць там рыбу, цяпер (амаль у 23 гады) ужо няма бестурботнай радасці ад жыцця, веселасці, цяпер — развага, далейшае імкненне працягваць работу для тых, каго за стагоддзі змусілі ўлады жыць толькі дзеля кавалка хлеба, клопатамі аднаго дня. Але і ў роднай Мікалаеўшчыне не выйдзеш з двара і не загукнеш: Карусь, гада на сход! Які сход, якая гаварыліна, адкажа той, час касіць! Карусь мае рацыю: трэба жыць сродкамі працы, і яго, селяніна, не лёгка зрушыць ва ўсім свеце нават за яго ж турботы, бо ён хоча быць чым далей усякай палітыкі. А палітыка ёсць, і яна,

бывае, уб'ецца да яго нечакана і такой навалаю, такім цяжарам, што пераварочвае ўжо ўсё.

Лютаяўская рэвалюцыя ў Петраградзе адчыняе дзверы "турмы народаў", дазваляе катаржанам і ссыльным "право свободного передвижения". Лёсік вяртаецца на радзіму, у цяпер вельмі палітычна актыўны Мінск, адразу ўступае ў БСГ (Беларускую сацыялістычную грамаду), далучаецца да БНК (Беларускага нацыянальнага камітэта) і апошні даручае яму рэдагаваць свой друкаваны орган, газету "Вольная Беларусь". Даволі ўдала наладзілася справа і з побытам ды сям'ёю: як і раней Максіма Багдановіча, яго, бяздомнага ў горадзе, да сябе на кватэру запрасіў пісьменнік Зм. Бядуля, а дачка іншага пісьменніка, Ядвігіна Ш., Ванда, стала ягонай жонкаю. Зразумела, у гэтым пасля столькі гадоў прыгод і нягод нарэшце бачылася простая, але кожнаму патрэбная чалавечая радасць. Ды Лёсік не толькі цешыцца волляй, шчасцем. Ён — увесь у працы. Праўда, сілы свае прыкладае не столькі для пазэі і прозы, для чаго меў дар, а для іншага, на яго думку больш надзённага — палітыкі, публіцыстыкі і крытыкі, дзе тады (бурны 1918-ы) яркае, жывое слова ды яшчэ яго, пацярпелага ад царызму, лічы, рэвалюцыянера з сацыял-дэмакратычнай афарбоўкай) — магутная зброя, адзін з упэўненых спосабаў дасягнення мэты. І ва ўсім ён быў адкрыты, сумяшчальны: у жыццесцвярдзальнай "Вольнай Бела-

даць, рыхтаваць слоўнікі і правапіс беларускай мовы, нават стаць акадэмікам і дырэктарам Інстытута мовы, старшынёй Тэрміналагічнай камісіі. У гэты перыяд па яго падручніках вучыліся ўсе ў БССР ("Школьная граматыка", а для тэхнікумаў — "Фанетыка", "Марфалогія" і "Сінтаксіс").

20 ліпеня 1930-га яго арыштоўваюць па гнёснай справе "Саюз вызвалення Беларусі" (навісла пагроза і над знакамітым пляменнікам, які мусяў пісаць "Пакаяны ліст", ствараць вершы і артыкулы не па поклічы сэрца, а па заказе і ўказцы). Як і з іншымі, абышліся яшчэ без націскання на курок, прыбралі з радзімы, ад любай беларускай справы, высылалі на Волгу, дзвалілі (акадэміку!) выкладаць у педтэхнікуме. У 1934-ым амніставалі, але ў Беларусь вярнуцца не дазволілі, адпаведна мусяць працаваць на Браншчыне і Саратаўшчыне. Але мовавед ёсць мовавед і ў такіх гнятлівых умовах дбае пра мовазнаўства, стварае падручнік "Сінтаксіс русскага языка", засведчыўшы, ужо добра ведае гэтую прыгожую, але складаную славянскую мову. Зразумела, спасціг найбольш у ссылках за царом і за барацьбітамі з ім, каму ён быў, ёсць аднолькава непажаданы. За любоў, якую перакваліфікавалі ў злачынства!

25 чэрвеня 1938-га яшчэ адзін арышт, ужо апошні ў яго нядоўгім, але нялёгкім жыцці. Амаль два гады допытаў,

прыніжэнняў і пакут, фізічнага і маральнага гвалту, а ў 1940-ым — прысуд: "Антисоветская агитация против руководителей ВКП(б) и Советского правительства". А гэта тады — не проста абмен думкамі згодна Канстытуцыі, гэта...

"13 марта 1940 года, — пазней напішуць у адпаведных афіцыйных дакументах, — поступил на излечение в больницу при тюрьме". Ды "излечили" на той свет. 1 красавіка 1940 года. "Захоронен Лесик И.Ю. на Воскресенском кладбище г. Саратова. Могила в настоящее время не сохранилась".

Фармальна Язэпа Лёсіка рэабілітаваў Саратаўскі абласны суд яшчэ ў 1958 годзе. Але па-ранейшаму яго імя, ягоныя надрукаваныя і рукапісныя творы забараняліся: і паслясталіністам, што "вярнулі ленынскія нормы", ён таксама быў непажаданы. На вялікі жаль, часамі і з-за брыдкіх намаганняў многіх нашых моваведаў, якія не хацелі, баяліся Лёсікавага вяртання. Ён быў страшны ім і "пад венікам" (хоць можна было даволі лёгка з ягоных прац многае прызнаць, з тым-сім паспрацаваць). Ім было лепш, каб ён і далей быў у невядомай магіле са сваімі кнігамі і рукапісамі, адлучаны і зганьбаваны.

11 ліпеня 1988 года калегія Вярхоўнага суда БССР спыніла справу Я. Лёсіка 1931 года, а Савет Міністраў БССР ад 1 мая 1990 года аднавіў яго ў званні акадэміка, чым было пацверджана яго прыстойнае жыццё, навуковае дасягненне ў галіне мовазнаўства. У 1994 годзе ў "Мастацкай літаратуры" пабачыла свет выбранае Язэпа Лёсіка, куды былі ўключаны некаторыя яго апавяданні, казкі, артыкулы — як слушна заўважае ўкладальнік Алесь Жынікін, толькі невялікая частка таго, што было напісана працавітым, апантаным аўтарам.

...Родныя дзядзька і пляменнік праз шмат дзесяцігоддзяў "сустрэліся" ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа намаганнямі супрацоўнікаў установы. У новай экспазіцыі. 27 лістапада тут адбылася вечарына, прысвечаная 120-годдзю Язэпа Лёсіка, дзе навукоўцы, пісьменнікі, публіцысты цёпла гаварылі пра юбіляра.

Генрых ДАЛІДОВІЧ

НА ФОТА: Я. Лёсік і А. Прушынскі (Алесь Гарун).

1914 г.

“Лім” працягвае серыю публікацый, прысвечаных літаратурным рэсурсам у Інтэрнеце. На гэты раз нашая ўвага засяроджана на пошуку літаратурных конкурсаў на віртуальнай прасторы былога СССР.

1. Літаратура — адна, на сеціўную і “папяровую” яна не падзяляецца. Іншая справа, вядома, — асаблівыя формы славазнаўчай творчасці, якія нарадзіліся ў апошнія дзесяцігоддзе пад уплывам і на падставе лічбавых (сучасных) тэхналогій. Але яны і знаходзяцца, дарэчы, на мяжы літаратуры, і таму ў поле зроку нашай увагі не трапляюць.

2. Інтэрнет як прастора, не падзеленая жорстка на сферы ўплыву, якая не абрасла яшчэ заскарузлімі традыцыямі, прадастаўляе рэдкаую магчымасць спаборніцтва аўтараў розных пакаленняў, школ і “лагераў” — магчымасць, пастаўленую пад сумненне практыкай найбольш прэстыжных літаратурных конкурсаў і прэмій “рэальнага жыцця”.

Поўны заняпад

Кіруючыся вышэй названымі выдавочнымі на сёння ісцінамі, нашыя суседзі з усходу — расіяне — вырашылі ў сярэдзіне 90-х, што для онлайн-справаў час прыспеў.

У 1994-м у расійскай віртуальнай прасторы з’яўляецца першы — і, мабыць, самы паспяховы літаратурны праект. Конкурс “Тенета” хутка стаў самым маштабным і самым прадстаўнічым у рускамоўным сеціве, а спасылка <http://teneta.ru> знайшла месца ў папцы “Выбранае” многіх расійскіх карыстальнікаў.

У 2002-м партал дасягнуў свайго росквіту. Колькасць апублікаваных рускамоўных прац перакрочыла тысячную мяжу, а колькасць намінацый дасягнула васемнаццаці (гэта ж трэба было прыдумаць столькі літаратурных жанраў! — аўт.). За права быць прызнаным зусім не віртуальнымі рускамоўнымі крытыкамі і чытачамі спаборнічалі аўтары, якія працуюць у самых розных жанрах, ад фантастычных і прыгодніцкіх апавяданняў да эратычнай прозы.

Пра поспех рэсурсу перш-наперш сведчаць шматлікія сайты-клоны, якія пачалі з’яўляцца напрыканцы 90-х. Гэта і досыць вядомы літаратурны конкурс “Анти-тенета”, і ягоны піцёрскі аналаг — “Арт-лито” (<http://art-lito.spb.ru>).

Але перыяд “паўраспаду” літсправаў аказаўся залішне малым, каб зрабіць які-небудзь уплыў на сеціўную і не толькі — рускую літаратуру. Чаму паўраспаду — ды таму, што сайты тыя існуюць і зараз, але адзіныя аднаўленні, якія на іх адбываюцца — ўсё новыя і новыя гнёўныя каментарыі ў гасцявых. 2002-і год стаў апошнім годам дзейнасці “Тенета”; яе нашчадкі не перажылі сайт-бацьку.

На пачатку XXI стагоддзя адбылася спроба рэаніміраваць сеціўную літтрадыцыю. Дарэчы, шмат чым для гэтага прыйшлося ахвяраваць.

“Літаратурны конкурс “Улов” прызваны зацвярджаць у сеціўнай літаратурнай прасторы высокія прафесійныя крытэрыі: сеціўная форма існавання літаратурнага

твора не можа даваць аніякіх пераваг, — прыцягвалі да сябе ўвагу арганізатары новага праекта ў 2001-м. — Таму “Улов” упершыню ў практыцы сеціўных літаратурных конкурсаў адмаўляецца ад абмежавання ўдзельнікаў толькі тымі творами, якія ўпершыню апублікаваны ў Інтэрнеце: чарговасць публікацый няшмат што азначае сёння і нічога не будзе значыць заўтра”.

Але “заўтра” для рускамоўнай сеціўнай прасторы не надышло: пацыент памёр у рэанімацыі, не прыходзячы ў прытомнасць. І вось чаму...

...Тое “дзесяцігоддзе распаду” было гэтакім і для расійскай літаратуры. І ад-

Літконкурсы ў блізкім замежжы: эвалюцыя ці рэгрэс?

радзіць яе нанава, не ўкладваючы асабліва вялікіх датацый, стала той адвечнай ідэяй-саломінкай тапельца, за якую хапаюцца, не ацаніўшы сітуацыі. Да таго ж, аглядаючыся на “прагрэсіруючы захад”, дзе ў пачатку 90-х літэсурсаў таксама толькі пачалі з’яўляцца, Расія магла з гордасцю сказаць: “Глядзіце: і ў нас ёсць!”. Ідэя добрая; але з выбраным часам для яе рэалізацыі яны недаравальна памыліліся.

Гэта зараз доступ у Інтэрнет маюць дзесяткі мільёнаў жыхароў суседняй нам краіны — а сем-восем год таму такую раскошу яшчэ маглі сабе дазволіць толькі адзінкі — “вяршкі” грамадства. Насуперак заяўленаму дэмакратызму, расійскія літаратурныя конкурсы з першых дзён свайго існавання прадвызначылі сваю вузкую спецыялізаванасць для катэгорыі інтэрнетчыкаў-грошаўладальнікаў, якія пераважна і сталі новай расійскай літаратурнай “элітай”. На пачатку ж новага тысячагоддзя “вярхі” — кіраўнікі раскручаных конкурсаў — больш не маглі кіраваць па-старому, а масы толькі пазнаўшых перавагі сеціва аўтараў тыя конкурсы, у сілу сваёй “прыватызаванасці”, не цікавілі. Да таго ж, у апошнія гады істотна зменшылася цікаўнасць спонсараў да сайтаў гэтага кшталту.

Так адбыўся заняпад сеціўных спаборніцтваў у RU-нэце.

**Шце не вмер...
украінскі Інтэрнет**

Працягваючы пошукі, знайшоў я ў сеціве адзін вельмі цікавы дакумент: “Праект Першага казахскага літаратурнага інтэрнет-конкурсу”, датаваны 1999-м годам. Як удалося высветліць, задума так і не здолела выйсці з фатальнай катэгорыі “праектаў”. Але што важна: дакумент гэты ёсць сведчаннем спробы, і гэтаксама — таго, як далёка адсталася Беларусь, у гісторыі якой на віртуальны літконкурс не было і намёку.

Іншыя з нашых былых суайчыннікаў па Саюзе асабліва актыўнасцю на літаратурнай ніве не вызначаюцца, акрамя Украіны, якая прадстаўлена ў сеціве некалькімі дзесяткамі цікавых рэсурсаў. Самая вялікая калекцыя тэматычных спасылак — на партале “InterNetri — ПРОСВІТА” (<http://www.internetri.net/lib>), які пазіцыянуецца як бібліятэка, але хутчэй з’яўляецца пошукавай сістэмай, якая спецыялізуецца на украінскай літаратуры.

Што да сапраўдных бібліятэк, іх ва Украіне — хоць гаць гаці. Нацыянальная бібліятэка Украіны імя Вернадскага (<http://www.nbuv.gov.ua>), “Бібліотека кошоваго пісара” (<http://pysar.tripod.com>), Бібліятэка “Украінскага міста” (<http://ukrtown.com/library>), “Украінська бібліотечка” (<http://library.rg.ua>)... Але толку з іх для аўтараў-пачаткоўцаў... як з бібліятэк бела-рускіх (гл. №4 “Ліма”).

Калі не ўзгадваць некалькіх не-

вельмі яркіх харкаўскіх і адэскіх “рэгіянальных” філіялаў расійскіх кантэнт-праектаў, дык усе астатнія рэсурсы розніцы пераважна на ўкраінскамоўную аўдыторыю. Хаця нешматлікія старонкі маюць некалькі моўных версій — і гэта прыемна адзначыць.

Прачытаўшы даволі шмат артыкулаў аб гісторыі ўкраінскага Інтэрнета, я знайшоў толькі адну, амаль летапісную згадку пра літконкурс. “Краснаслоў” распрацоўваўся ў межах глабальнага ў свой час партала “Літаратурны журнал” як патэнцыяльны спаборніцкі флагман украінскай літаратуры. Але ад росквіту да заняпаду — два гады, і “Краснаслоў” з 2002-га шукае як спонсараў, так і валанцёраў для падтрымкі сайта ў належным стане.

Але не толькі гістарычныя матэрыялы састаўляюць падмурак журналісцкіх пошукаў. Як апошняя надзея — украінскія пошукавыя сістэмы. І — о цуд! — нарэшце, упершыню на інэт-прасторы былога Саюза знойдзены сапраўдны Інтэрнет-конкурс!

Па адрасе <http://www.angelfire.com/in/tysovska> знаходзіцца конкурс украінскамоўнай літаратуры “Рукомесло”. Хоць і са спонсарамі ў іх не ўсё так добра, — але ж сайт мае падтрымку найбуйнейшай украінскай віртуальнай бібліятэкі Пэзтыка (<http://poetry.uazone.net/>) (якой, тым не менш, аб’ектыўна далёка да “Беларускай палічкі”). У складзе журы — толькі тры чалавекі: дырэктар Пэзтыкі, літаратурны журналіст ды паэт, імёны якіх няшмат чаго могуць сказаць беларускаму чытачу. Намінацыі: паэзія, проза, пераклад, літаратура для дзяцей.

Функцыянуе конкурс у нармальным рэжыме; апошнія навіны абвешчаюць, што прыём заявак ад удзельнікаў будзе хутка скончаны, а вынікі з’явіцца ў красавіку.

Кожнаму ўдзельніку будзе прысвоены асабісты нумар, таму падчас працы журы зберагаецца ананімнасць аўтараў. Пасля заканчэння “Рукомесла-2004” работы-пераможцы будуць размешчаны на старонцы, а іх аўтары атрымаюць дыпломы і падарункі. Аўтарскія правы канкурсантаў ахоўваюцца законам Украіны “Аб аўтарскім праве і сумежных правах”.

Адзіны на ўсю віртуальную прастору СНД, конкурс “Рукомесло” дае магчымасць спадзявацца, што літаратурная справа ў гэтым сектары сеціва яшчэ жыве.

Мікалай АНІШЧАНКА

Не губляйце сувязь з космасам

Часцяком сярод пісьменнікаў успыхваюць спрэчкі: як лепей пісаць твор — ручкай на паперы, ці на камп’ютэры? Творчая моладзь, якая актыўна прапагандуе сваё літаратурнае імя на ўсіх даступных сайтах, а некаторыя з іх нават маюць свае ўласныя старонкі ў Інтэрнеце, прытрымліваюцца камп’ютэрнай версіі, бо лічаць, што сачыць за міганнем курсора ды паспяваць выкладаць свае думкі клавішамі на манітор лягчэй і хутчэй, чым ручкай.

Літаратары больш сталага ўзросту ўпэўнены ў тым, што творы, напісаныя на камп’ютэры, ненатуральныя. Іх штучнасць праследжваецца ў слоўнікавай мове і сухасці сюжэта.

Іншая справа, калі творца піша ад рукі. Ды не проста шарыкавай ручкай, а чарнільнай, пажадана аўтаручкай, ды з пазалочаным пяром. Тады, як сцвярджаюць “сучасныя класікі”, паміж Зямлёй, Творцам і Космасам не губляецца сувязь, якая і “нараджае” той сапраўдны выпеставаны твор, які патрэбна чытачу.

Цікавую думку на днях выказаў вядомы пісьменнік Анатоль Бутэвіч. У сваёй працы ён спалучае два падыходы: піша ад рукі, а правіць тэкст — на камп’ютэры. Такая работа для яго — вялікае задавальненне. Камп’ютэр здымае праблемы праўкі і беражэ час. Знайсці патрэбнае слова, радок, абзац, ці замяніць іх, альбо ўвогуле “выкінуць” з тэксту, патрэбны хвіліны.

Янка Залужны

◆ 1 сакавіка споўнілася 75 гадоў Еўдакіі ЛОСЬ.

Паэтка з’яўляецца аўтарам вершаваных зборнікаў “Сакавік” (1958), “Палачанка” (1962), “Людзі добрыя” (1963), “Хараство” (1965), “Яснавокія малывы” (1967), “Перавал” (1971), “Галінка з яблыкам” (1973), “Лірыка ліпеня” (1977).

Паэзія Еўдакіі Лось вызначаецца тонкім лірызмам, шчырасцю і непасрэднасцю, пляшчонасцю, выяўляе глыбока перажытае, працуае.

У празаічных зборніках “Пацеркі” (1966) і “Травіца брат-сястрыца” (1970) пісьменніца закранала маральна-этычныя праблемы. Творы для дзяцей (кнігі “Абутая ёлачка” (1961), “Казка пра Ласку” (1963), “Вяселікі” (1964), “Зайчык-выхваляйчык” (1970), “Дванаццаць загадак” (1974)) вызначаюцца веданнем дзіцячай псіхалогіі, даступнасцю зместу, гасканаласцю мастацкай формы.

◆ 3 сакавіка споўнілася 85 гадоў перакладчыку Міколу ТАТУРУ. Яго пераклады, большасць якіх — папулярныя творы рускай літаратуры, вызначаюцца дакладнай перадачай асаблівасцей арыгінала і высокай моўнай культурай.

◆ 4 сакавіка споўнілася 80 гадоў літаратуразнаўцу і тэкстологу Аляксандру КОРШУНАВУ — даследчыку старажытнай беларускай літаратуры, аўтару навуковых зборнікаў і дапаможнікаў для студэнтаў ВДУ.

◆ Споўнілася 115 гадоў з Дня нараджэння М. КРЫВІЧА (Мікалая Байкова) — беларускага педагога, літаратуразнаўца і лінгвіста, які з’яўляўся аўтарам шматлікіх артыкулаў па педагогіцы, літаратуры, укладальнікам “Практычнага расійска-беларускага слоўніка” (разам з М. Гарэцкім, 1924, 2-е выд. 1926 г.), “Беларуска-расійскага слоўніка” (разам з С. Некрашэвічам, 1925г.) і “Расійска — беларускага слоўніка” (1928 г.).

◆ 95 гадоў з Дня нараджэння паэта Сяргея ДАРОЖНАГА — аўтара зборнікаў вершаў “Звон вясны” (1926, разам з І. Паўнікам), “Васільковы россып” (1929), “Пракосы на памяць” (1932), “Выбраныя вершы” (1966).

◆ Споўнілася 75 гадоў Георгію КОЛАСУ — літаратурнаму і тэатральнаму крытыку, кінадраматургу.

Георгій Колас — аўтар кнігі “Сучаснік у грыве і без грывы” (1963), зборніка артыкулаў “Дыялог праз рампу” (1967). Яго яру належаць артыкулы аб творчасці К. Марашэўскага, Янкі Купалы, К. Губарэвіча, А. Макаёнка, А. Вярцінскага, І. Чыгрынава, А. Дугарова, М. Матукоўскага, А. Дзялендзіка і інш. Разам з тым, Г. Колас з’яўляецца аўтарам звыш 25 сцэнарыяў дакументальных, навукова-папулярных кіна — і тэлевізійных фільмаў.

Георгій Колас быў літсупрацоўнікам газеты “Літаратура і мастацтва” (1961—1964), а таксама рэдактарам агульнакрытыкі, бібліяграфіі і мастацтва часопіса “Неман” (1967—1971).

Уладзімір Ліпскі — пісьменнік, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі РБ. Аўтар кніг "Крутыя вёрсты", "Раны", "Падкідыш", "Мама. Малітва сына", "Басаноў па зорках", "Вясёлая азбука", "Каралева белых прынцэс" і іншых. Старшыня праўлення Беларускага дзіцячага фонду, член Нацыянальнай камісіі па правах дзіцяці, галоўны рэдактар часопіса "Вясёлка". За справы міласэрнасці адзначаны Міжнароднай прэміяй імя Альберта Швейцэра і ордэнам святога Дзмітрыя. Наш карэспандэнт Яўген ХВАЛЕЙ сустраўся з Уладзімірам Ліпскім.

занскі разведчык з крыкам: "Ратуйцеся! Вас будуць паліць... Ідзе карны атрад". Уявіце сітуацыю: хата, усё ў хаце, што рабіць бацькам? Мая мама не задумваецца ні на секунду: мяне, самага маленькага, кідае ў поспільку — і за плечы. Бацька здымае іконку, дастае з печы чыгунок бульбы. І вось з гэтым багаццем, з дзецьмі, якіх было шасцёра, бягуць у алёс, забалочаны лес. Адтуль назіралі, як гарэлі свечкамі хаты...

Калі вярнуліся на папялішча, мама расказвала, я вельмі плакаў: згарэлі мае цацкі. З таго часу я ўсё жыццё нібы даганяю сваё дзяцінства. Дзе б я ні быў, купляю цацкі. У мяне іх зараз багата. Не дагуляў сам у маленстве — гуляю з унукамі...

— У Бібліі, дарэчы, ёсць фраза: "Будзьце як дзеці..."

тое, чым мацавалася сям'я — адзінства, клопат пра спадчыну, працяг роду, дрэва-радавод.

— Што неабходна зрабіць дзяржаве, грамадству, каб абяздоленых дзяцей у нас становілася ўсё менш і менш?

— Перш-наперш, трэба ўзмацніць заканадаўчыя акты. Дзяржава бярэ функцыі выхавання дзяцей, а бацькі, пазбаўленыя правоў, не нясуць ніякай адказнасці. П'юць, вядуць разбэшчаны вобраз жыцця і гатовы зноў нараджаць. Неабходна прыняць строга меры да гэтых бацькоў. Я канкрэтна ўносіў прапанову, агучаў яе: калі чалавек пазбаўляецца правоў бацькоўства, то патрэбна вырашыць судом, каб ён на час выхавання дзіцяці ў дзяржаўнай установе

такія ж: "Усё лепшае — дзецям!" Там усё рэальна. Існаваў не так даўно і ў нас падобны лозунг. Але быў ён іпжывы. Сёння ў нас дзейнічае прэзідэнцкая праграма "Дзеці Беларусі", яна ахоплівае розныя накірункі: дзіцячае харчаванне, дзеці-сіроты, Чарнобыль і дзеці... Пастаўлена задача — не ўпусціць ніводзін талент.

— Напэўна, дзіцячыя таленты — асобная тэма...

— Тут шмат можна гаварыць... Доктар навук Юрый Гусеў напісаў кніжку "Вундэркінды Беларусі". Прааналізаваўшы, ён прыйшоў да высновы, што амаль у кожным раёне маюцца вундэркінды... Ну а наш фонд дапамагае пераважна няшчасным дзецям. Гэта наша карма. Наладжваем канцэрты, выстаўкі малюнкаў, да свят

робім падарункі. Мне хочацца ўспомніць дзяўчынку Сашу Гушчу, якая дзіцёнкам уся абгарэла: жывы вугалёчак. Нашы і амерыканскія медыкі выраталі ёй жыццё. Яна выдатна вучыцца, спявае, танцуе. Валодае англійскай мовай, камп'ютэрам. Міжнародная Асацыяцыя дзіцячых фондаў узнагародзіла яе ордэнам Пакланення № 1. Я заўсёды з радасцю пішу пра такіх дзяцей, якія і нам, дарослым, даюць добры ўрок.

КВЕТКІ ЖЫЦЦЯ БЕЗ ДОГЛЯДУ

— Місія чалавека заўсёды была адна: прадоўжыць жыццё на зямлі. Праз дзяцей. Але чаму так атрымліваецца, што дзеці — Божыя пасланнікі — ва ўсе вякі неслі і нясуць вялікае выпрабаванне? Возьмем Біблію. Першыя людзі Адам і Ева нарадзілі двух сыноў — Каіна і Авеля. І што зрабілі гэтыя сыны? Адзін забіў другога. Ужо ў гэтай мудрай кнізе закладзена дзіцячая трагедыя. Гэта як папярэджанне нам, дарослым. Якімі ж мы павінны быць разумнымі, ашчадлівымі і ўважлівымі — бацькі, настаўнікі, дзяржава, — каб дзеці ў сваім жыцці не зведалі нечаканых выпрабаванняў.

— Здавалася б, гэта аксіёма для дарослых. Ці не так?

— Ёсць "Закон аб правах дзіцяці". Чаму не рэалізуюцца да канца, альбо парушаюцца яго пункты? Для мяне адназначна: дарослыя не выконваюць сваіх абавязкаў перад дзецьмі. Калі бацькі задумалі радзіць сабе падобнага, спадчынніка, то неабходна перадаць яму ўсё лепшае — не кватэру, не кніжку ашчадную, а ў першую чаргу духоўнасць. Для гэтага патрэбна вялікая праца. Трэба навучыцца разумець, паважаць дзіця. Каб яно з першага ўздыху, позірку, кроку атрымлівала ад дарослых пяшчоту, любоў, клопат. Тады дзіця будзе развівацца гарманічна.

— Ваша дзяцінства, Уладзімір Сцяпанавіч, апаліла вайна...

— Нашу вёску Шоўкавічы, што ў Рэчыцкім раёне, спалілі дашчэнту. Гэта адбылося на Сёмуху. Свята. Нядзелька. Па вёсцы стралой праляцеў на кані парты-

— Вялікі сэнс я ўкладваю ў гэтую фразу. Усе дарослыя, па сутнасці, дзеці Божыя. У іх павінны вочы зіхацець, як у дзіцяці, свет успрымацца дзіцячымі вачыма. Каб гэтай фразой карысталіся людзі, то свет быў бы зусім іншы. А ён, на вялікі жаль, не такі, як вызначана ў Бібліі. Мы часта яшчэ сустракаем з дзецьмі, у якіх скрадзена дзяцінства. Сёння ў нас няма вайны, вялікіх стрэсаў, мы — спакойная рэспубліка, і, здавалася б, гэта патрэбна выкарыстаць максімальна, каб падрыхтаваць дастойную змену. А атрымліваецца, што многія бацькі страцілі сваё права быць бацькамі. Іх пазбаўляюць гэтага права судамі. Не магу ўявіць, каб гадоў 300—400 назад суд пазбавіў права быць маці. А ў нас па рэспубліцы за год разглядаецца каля 5 тысяч такіх спраў. І тады ўжо дзяржава выконвае абавязкі бацькоў. У дзіцячых дамах, прытулках, школах-інтэрнатах на сённяшні дзень каля 40 тысяч маленькіх грамадзян. І прыкладна 90 працэнтаў пры жывых бацьках. Гэта вялікі сорам усім нам, дарослым.

— Чаму гэта здараецца? Чым вытлумачыць?

— Таму што самі бацькі страцілі першасную павагу і абавязак перад дзецьмі. Божы абавязак. Грамадзянскі. Чалавечы. Парушыўся статус сям'і. Паменшылася

Калі боль нашых дзяцей тваім не стаў, то дарэмна прайшло жыццё.
Уладзімір Ліпскі.
"Бацькі і дзеці. Дзённікі".

нёс працоўную павіннасць. Працуй — і разлічыся з дзяржавай за тое, што яна выконвае твае ж функцыі — бацькі. Адным словам, трэба ўвесці жорсткія меры да безадказных бацькоў. Тады іх будзе менш, бо будуць ведаць, што панясуць пакаранне.

— Уладзімір Сцяпанавіч, вы многа ездзілі па свеце. Бачылі шмат... Убачанае вылілася ў кнігі, прысвечаныя дзецям.

— Сапраўды, быў некалькі разоў у ЗША, а таксама ў Мексіцы, Бельгіі, Даніі, Францыі, Паўночнай Карэі... Я не мог доўга насіць у душы тое, што ўбачыў, адчуў. І падзяліўся з чытачамі. У мяне выйшла нядаўна кніга "Бацькі і дзеці. Дзённікі". Люблю дзённікі, гэта мой любімы жанр. Тое ж можна сказаць і пра кнігу "Падкідыш". За мяжой я бачыў шчаслівых дзяцей. Там выдатныя харчаванне, адзенне, цацкі... І адносіны

ВЯНУЦЬ

— І апошняе пытанне, Уладзімір Сцяпанавіч. Вось ужо і XXI стагоддзе... Якая будучыня чакае нашых дзяцей і ўнукаў?

— Адкажу проста. Якія нашы сённяшнія адносіны да дзяцей, такая і будучыня. Мой лозунг наступны: "Сябры, давайце жыць правільна сёння, тады будзе надзея на заўтрашні дзень — і для нас, і для нашых дзяцей, і для нашых унукаў".

Непрычалены човен паэта...

Сярод прыхільнікаў паэтычна-песеннага голасу Эдуарда Акуліна надарылася свята. Убачыў свет новы зборнік вершаў паэта "Непрычалены човен". З гэтай нагоды нядаўна пад дахам Дома літаратара прайшла вечарына-прэзентацыя кнігі паэзіі і кампакт-дыска "На пачатку была Песня".

"Паэт — усімі фібрамі душы, усёй сваёй істотай, чалавечай сутнасцю" — гэтыя словы прагучалі ў адрас Э.Акуліна з вуснаў народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча, які першым узяў слова. Цяжка не пагадзіцца з класікам і ў тым, што Эдуард Акулін — "чалавек, народжаны

для паэзіі", асабліва, калі гэтыя высокія словы мэтра айчынай паэзіі былі падмацаваны "выбітнымі" цытатамі з ягоных любімых вершаў з "парэзаннага" зборніка "Радно". Майстра паэтычнага радка вельмі ўсцешыла і тое, што ў зале "не было дзе ўпасці яблыку" і большую частку прысутных складала моладзь, а гэта значыць — канстатаваў Ніл Сымонавіч: — "Будзем жыць!".

"Лаканічнасць — сястра таленту". Гэткім рэдкім паэтычным дарам выказвання і канцэнтраваным думкі ў два-тры радкі заганяць сэнс цэлай паэмы валодае Анатоль Вярцінскі. Прызнаючы Эдуарда Акуліна не толькі як паэта, але і барда, выступаюца прачытаў са сцэны верш "Запаветная струна".

Старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў Алесь Пашкевіч пажадаў "чоўну" аўтара прычаліць не толькі да берагоў роднай Бесядзі, але і павандраваць па рэках еўрапейскай вершатворчасці, каб з цягам часу "вершачовен" ператварыўся ў магутны "ледакол" айчынай паэзіі...

Аўтар "Ордэна белай мышы" і "Дзесяці вякоў беларускай гісторыі" Уладзімір Арлоў не стаў "палохаць Дух паэзіі" доўгімі правовамі а проста парадаваў усіх прысутных новымі вершамі.

"Човен, як і паэт — субстанцыя абсалютнай свабоды, бо пыве туды, куды яму хочацца" — такую творчую аксіёму выказаў са сцэны паэт і мастацкі рэдак-

тар прэзентаванай кнігі Рыгор Сініца, падсумаваўшы свой выступ словамі: — "Дзе свабода — там паэзія. Дзе паэзія — там свабода!"

Здрава, калі бацькаву справу працягваюць дзеці. Сын Эдуарда Акуліна з унікальным, адзіным на Беларусі імем Верас — гэта спраўджаная мара паэта пра прафесійнае валоданне гітараю. Усе прысутныя сталі сведкамі пераемнасці пакаленняў — калі Акулін "малодшы" віртуозна выканаў класічны гітарны эцюд "Парыжскі лістапад".

Геаграфічную шырыню папулярнасці Э.Акуліна пацвердзіў прыезд прадстаўнічай дэлегацыі з Лунінецчыны на чале з журналісткай і краязнаўцам Таццянай Канапацкай. Палешукі прывезлі на "суд" сталічнай публікі "самае лепшае", чым багаты Лунінец — "залаты" вакальны дуэт у складзе Веранікі Савінкінай і Наталлі Мурко. Такія прызнаныя шлягеры, як "Мой родны кут" і "Я вас кахаў" сталі прыемным дадаткам да святочнай атмасферы, якая панавала ў зале.

Музыка, што "запальвае агонь у душы чалавечай", была прадстаўлена бардаўскай песняй. Зорная бардаўскай сябрына ў складзе Алеся Камоцкага, Кастуся Герашчанкі і Лявона Тышкевіча неадразова ўздымала ў захопленай зале "дзевяцібальныя" хвалі слухачскіх авацый.

Падчас вечарыны праводзіўся літаратурны бліц-турнір на лепшыя пытанні і эпіграмы. Дзякуючы гэтаму яна прайшла

"інтэрактыўна" і ў непасрэднай зваротнай сувязі з глядачамі.

"Генератарам" жа добра настрою і сяброўскай атмасферы на працягу ўсёй імпрэзы быў вядучы прэзентацыі Міхась Скобла. Яго даціпныя жарты і арыгінальныя прадстаўленні выступаюцаў ператварылі трохгадзінную імпрэзу ў імклівалетны паэтычны міг.

Сам жа "імяніннік" у гэты вечар шмат чытаў і спяваў. "Мая Крывіў", "Восеньскі праспект", "Як яна і я" — песні, якія даўно набылі ранг "бард-хітоў", спяваліся публікай разам з аўтарам. Дарэчы, акрамя вершаў з новай кнігі Эдуард Акулін прачытаў і некалькі перакладаў з літоўскай і ўкраінскай моў. Пераствораныя па-беларуску, хораша прагучалі вершы Рамана Лубкіўскага, Аідаса Марчэнаса, Арнаса Алішаўкаса, Ліны Кастэнкі...

Прэзентацыя закончылася позна вечарам больш чым паўгадзіннай "чаргой" па аўтарскіх аўтографы, а гэта — безумоўны поспех і яскравы адказ тым, хто з перманентнай панічнасцю спрабуе справіць "памінальную імшу" па беларускім паэтычным Слове.

Асабліва прыемна тое, што згаданая вечарына, па словах старшыні СБП Алеся Пашкевіча, распачала сёлетні цыкл літаратурных сустрэч пад творчым дахам сталічнага Дома літаратара. А гэта значыць, што ўсіх аматараў айчыннага прыгожага пісьменства чакаюць новыя цікавыя падарожжы ў непаўторны свет беларускай літаратуры.

Н.К.

Ваш любімы жаночы персанаж у беларускай літаратуры?

Максім КЛІМКОВІЧ, пісьменнік:

— Лімаўскае пытанне адмыслова сфармуляванае па палавых прыкметах, па восі "мужчына-жанчына". Таму і адказваць даводзіцца, адбудаваўшы ўласнае "я" ў пэўнае паслядоўнасці: мужчына—чытач—літаратар. Як мужчына (менавіта, як мужчына) я хаджу па беларускае прозе і толькі пасляваю круціць галавой — колькі прыгожых, цікавых і разумных жанчын-вобразу, створаных пісьменнікамі і пісьменнікамі. Усе стараліся, хто ж стане знарок пладзіць непрыгожых і дурных — адзінкі мізантропаў і вычварэнцаў! Выбірай, якая на сэрца ляжа. Не раўняючы, як у вясну пад "Цэнтральным" на сталічным праспекце — стаяць мужчынкі і шыі скручваюць, глядзяць на асмялелых пасля зімы дзевак. І ў думках у іх, у мяне... няхай сабе, у думках мажліва і дазволена ўсё, як і ў літаратуры.

І хто ж ходзіць па літаратурнае "стометроўцы"? Пачну ад вобразаў, створаных жанчынамі-пісьменнікамі. Звычайна галоўная гераіня ў іх — "яна", зробленая па "вобразе і падабенстве" самое сябе, ну, вядома ж, з цэтлікам "мадэль палепшаная і дапоўненая" — дзе гадкоў і кілаграмаў паменей, дзе валасы гусцейшыя, натуральна святлейшыя. Чытаю і, як мужчыне, мне пачынае пакрысе рабіцца цікава, але і боязна, бо трапляю не ў свой, забаронены для мужчынаў свет. Жанчыны-пісьменніцы ствараюць жаночыя вобразы з разліку, каб яны падабаліся мужчынам — прывабнымі, эратычнымі, сексуальнымі. Але робяць гэта ў сваім, выключна жаночым разуменні, не ў мужчынскім. Яны выкрываюць такія жаночыя сакрэты ўмяня падабца (слухны і памылковыя), якія нармальнаму мужчыне, як той казаў, "простаму чалавеку", ведаць не варта. Ну, пагадзіцеся, нельга мужчыне стаяць за спінай у жанчыны і назіраць, як яна фарбуе вейкі, вышчыкае валаскі з броваў, карыстаецца эпільятарам. Пісьменніку, псіхіатру, артысту — можна і нават трэба, але гэта ўжо прафесія, а не пачуццё, да якога можна прышчапіць словы "любімы вобраз". Таму ў так званай жаночай прозе ў мяне любімага вобразу быць не можа па вызначэнні. Мне прапануюць жанчыну ў праекцыі "выгляд знутры". Цікавыя, майстэрскі зробленыя, праўдзівыя, займальныя, недасягальныя... — такія вобразы ёсць. Але назваць іх — гэта будзе адказам на іншае пытанне, сфармуляванае не па палавых адзнаках.

Празаікі-мужчыны ствараюць жаночыя вобразы, даруіце, навобмацак. У жаночую галаву ім зазірнуць не дадзена прыродай — арыентацыя іншая. Але таму яны і робяць праекцыі "выгляд звонку". Яны дакладна ведаюць, што падабаецца мужчынам у жанчынах. І для мяне, як для мужчыны, выступаюць, на першы погляд, больш якасны, больш спакуслівы тавар. Яны прапануюць мне як чытачу зрабіць праекцыю ўласнага "я" на іх лірычнага героя, атажсаміць сябе з ім, і на працягу апавядання, аповесці, рамана, прабавіць час з "найлепшай жанчынай у свеце". Тут бы я і знайшоў свой "любімы вобраз", але замінае, што я яшчэ і літаратар. Сам ведаю, як робяцца тыя вобразы, з чаго іх "клёпаюць". Робіцца гэта па метадае, падказаным Джарджам Нозлам Горданам Байранам раманісты Мэры Шэлі. Так, так: "Пачвары Франкенштайна" — гальванізацыя сабранага з фрагментаў трупа.

Мужчына-пісьменнік мабілізуе ўвесь свой досвед каханка і палюбоўніка: бярэ ногі ад адной каханай жанчыны, прыладжвае на іх клубы другой, ставіць бюст трэцяй, галаву чацвёртай і ўкладае ў тую галаву на кавалачку ад кожнае знаёмай жанчыны. Наконт трупа я не памыляюся, бо пісаць мажліва толькі пра мінулае каханне, праводзіць прапарцыю — адно на нежывым целе. Пра існае каханне і дзейную каханую адэкватна пісаць прозаіч немагчыма. І нават, калі пісьменніку ўдалося замас-

каваць, па-майстэрску зацерці літаратурным грывам паталаганатамічныя шы, схаваць наступствы трэпанакцыі чарапа, удыхнуць жыццё і пераканаць мяне што "яна" не пачвары Франкенштайна, а цудоўная Галатэя, я не магу палюбіць яе. Чаму? Бо я не толькі мужчына, не толькі чытач, але і літаратар. Прафесійны ідыятызм замінае. Я не здольны падчас чытання цалкам увасобіцца ў лірычным героі, а таму ў стасунках з жанчынай, створанай аўтарам, мне мроіцца "швеція": я, ён і яна. І, як мужчына, тут жа абіраю пазіцыю старонняга назіральніка падзей, а старонні

ЖАНОЧЫЯ ВОБРАЗЫ:

назіральнік не здатны да любові і навісці.

Тэарэтычна ўсю маю траістасць: мужчына-чытач-літаратар, мог бы прывабіць вобраз самотнай жанчыны, створанай пісьменнікам-мужчынам. Але, на жаль, удала ў беларускае мастацкае літаратуры не прыгадаю.

І ўсё ж ён ёсць, любімы жаночы вобраз — не ў аўтарскай літаратуры, а ў фальклоры, у казцы "Іван Іванавіч рымскі каралевіч". У яе нават няма імя — проста "Яна". Хто Яе стварыў? Мужчына? Жанчына? Яе стварыў народ, які здатны ўлічыць усе акалічнасці. Яна крыху і мая, бо я частка народу. Жанчына з казкі — былая паганская багіня з міфаў, яна сышла на зямлю і стала жыць сярод людзей. Жанчына-багіня, Яна нічыйная, а значыць, вольная, што можа быць лепей? У беларускай казцы Яна выступае ў ролі сусветна вядомага Сіняе Барады. Яна дазваляе свайму мужу рымскаму каралевічу Івану Іванавічу хадзіць паўсюль — па сваім доме, садзе, але папярэджвае, што яму не варта адчыняць маленькую "іздобку" ў садзе, дзверы ў якую багіня прымкнула вельмі па-беларуску — "лычкам завязаны, г... замазаны". У кожнага ёсць свая "іздобка", у якую другім лепш не зазіраць, не пэкацца, не раскручваць бруднае лычка. Але яна пакідае каханаму волю: хочаш непрыемнасцяў — шукай іх у іздобцы. Той хто любіць, кахае, шукаць не стане. Вядома ж рымскі каралевіч раскручвае лычка, а там супермен-мача "нячыстая сіла" — былы жончын каханак, прыбіты цвікамі да сцяны. З мужчынскае салідарнасці каралевіч выцягвае цвікі, тут нячысцік — цоп яго жонку і зносіць па небе вогненным змеям.

Ніхто мне, як літаратару, не замінае ўзяць фальклорную жанчыну і павесці Яе да сябе ў маю прозу. Яна ж нічыйная, вольная, нават імя магу Ёй прыдумаць. Нашто Яна мне? Калі пішаць, то жывеш у той, літаратурнай, прасторы. А з такой багіняй жыць разам, прынамсі, не сумна.

Ігар ВУГЛІК, гісторык:

— Адразу хочацца адзначыць, што гістарычныя вобразы беларускіх жанчын значна больш цікавыя, чым іх літаратурныя ўвасабленні. Беларуская культура па сваім тыпе з'яўляецца жаночай — гэта значыць, падатлівай да ўплываў, заснаванай на прынцыпах сваяцкасці, крзўнай роднасці, братэрскасці, грамадскай сістэмы, дзе жорсткі закон і парадак заменены прынцыпам сваяцкіх зносінаў і стасункаў, заснаваных на роднасным характары ўзаемаадносінаў. Тым больш цікавым з'яўляецца той факт, што беларуская літаратура не стварыла кльматвага, знакавага вобразу

жанчыны — кшталту растыражанага ў грандыёзнай колькасці навуковых, літаратурных артэфактаў вобраза Жанны д'Арк, Барбары Радзівіл у польскай і літоўскай эпістальярных традыцыях, егіпецкай Клеапатры і інш.

Між тым лёс Еўфрасінні Полацкай, Рагнеды, Барбары Радзівіл, Уршулі Радзівіл, Эміліі Плятэр, Ларысы Геніюш... маглі б зрабіцца асновай для кльматных драматычных твораў. Аднак гэтыя і іншыя жаночыя вобразы ўпісаныя, на жаль, у жорсткую культураналагічна-палітычную схему: Еўфрасіння Полацкая — асветніца (між тым тут мы

панну Людмілу, дачку каморніка з Завітанак.

Рамантычныя падзеі, апісаныя Якубам Коласам у самай класічнай беларускай апавесці пра каханне "У палескай глушы", нясуць у сабе аднакі і жыццёвай быліны, і прыгожай легенды. Панна Ядвіся — не чыста літаратурны, мастацкі вобраз. У яе, кажучы, быў рэальны прататып. Сляды ж свавольнай Лабановічавай суседкі згубіліся на тэрыторыі Польшчы. Збіраючы матэрыял для нарыса "Падарожжа ў Цэльшына", адначасна я пабыў у вёсцы Люсіна Ганцавіцкага раёна, дзе наш класік роўна сто гадоў назад пачынаў сваю настаўніцкую і пісьменніцкую

«Выгляд знутры» і навобмацак

маем прыклад класічнай фрэйдаўскай сублімацыі), Рагнеда — змагарка за Айчыну (хаця і ў яе выпадку галоўнае — рэўнасць), Уршуля Радзівіл — выдатная аўтарка, тэатралка (між тым яе складаны асабісты лёс, можа, і быў штуршком заняцця тэатрам)...

Жаночым вобразам у беларускай літаратуры бракуе асабіста пачуццёвага пачатку, яны — функцый грамадскіх адносін. Трэба адзначыць, што і ў творчасці В. Быкава, У. Караткевіча, Янкі Купалы, Якуба Коласа няма ярскіх, кльматных, прыцягальных жаночых вобразаў. Калі на іх робіцца заяўка, дык з'яўляюцца аздабленнем пэўных ідэй, увасобленых у мужчынскіх персанажах (вернасць і самаадданасць у "Альпійскай баладзе", здзек над шляхецкімі традыцыямі ў "Паўлінцы").

Таму найбольш прывабнымі падаюцца летуценныя вобразы — яны пакідаюць прастору для таямнічай жаночасці, і іх мы знаходзім у М. Багдановіча: яго Вераніка каштуе ўсіх іншых — грувастка-заземленых жанчын нашай літаратуры.

Віктар ГАРДЗЕЙ, пісьменнік:

"І сумуе праз далеч Ядвіся..."

— Можна, таму, што ў дзяцінстве я не вызначаўся асаблівай рашучасцю і адвагай, ужо тады мне падабаліся дзёрзкія, трохі нахабныя дзяўчаты. Рыхтык, як у вершы Максіма Танка: "Свавольнай была маладая суседка: то шапку закіне ў крапіўнік, ці ў кветкі..." Такая "маладая" суседка калісьці была і ў мяне — Маруся, якая, сустраўшыся на вуліцы, пастаняна дражнілася, кідала крыўдныя словы, добра ведаючы, што даганю свавольніцу хоць на дзiesiąтай ярсцы і адлупцюю як Сідараву Казу.

Гэта ў рэальным жыцці, а ў беларускай літаратуры мне бліжэй ад многіх іншых гераінь усё-ткі вобраз дзёрзкай, свавольнай Коласавай Ядвісі Баранкевіч. Памятаецца: закахавыўся ў маладога настаўніка, шляхетная паненка вытварае розныя нявінныя жарты з Андрэя Лабановіча і нават крадком вырывае пасаджаную ім дзімку. Паблізу Цэльшынскай школы стаяў дом пана падлоўчага, абнесены высокім плотам, і закаханы вясковы інтэлігент таксама ўпотаі скакаў цераз пералаз, каб пабачыць сваю вясёлую і жартаўлівую суседку. Шкада аднак, што іх гарачае і яшчэ кволае каханне спынілася зусім не па-людску. Ядвіся рэптула выехала з Цэльшына, бо зараўнавала саперніцу, "цікавую"

працу. На знаёмых вясковых вуліцах мне неяк не верылася, што не спаткаю тут ні памяркоўнага Андрэя Лабановіча, ні легкадумную пані Ядвісю. Пазней самі па сабе іх вобразы ўзнікнуць у адным верхні-віншаванні, напісаным спецыяльна для маіх землякоў:

*Новы час. Новы век, будзь мудрэй,
У вясельных адзеннях з'явіся.
Уздыхнуў Лабановіч Андрэй
І сумуе праз далеч Ядвіся.*

Можна, канечне, любіць і тую ж бедную Лізу, і розных там прыгожанькіх "А", ды "С", але асабіста мне ўсё жыццё падабаецца літаратурны вобраз свавольнай і дзёрзкай Цэльшынскай Ядвісі Бранкевіч.

Мікола АДАМ, пісьменнік:

— Ідэальнага жаночага вобраза ў беларускай літаратуры асабіста ў мяне, на жаль, няма. І не таму, што ў нас творы кепскія, ці іх аўтары — ёсць у нас выдатныя, калі не геніяльныя: і раманы, і пісьменнікі. Проста жанчына, на маю думку, павінна быць жанчынай, каб чытач закахаўся ў яе. А як кахаць жанчыну, калі яна ў творах беларускіх пісьменнікаў нічога, акрамя працы, не бачыць, заўсёды хутаецца ў хустку і хаваецца пад целлагрыку. І як пад усім гэтым разгледзець у жанчыне жанчыну? ...Мой ідэал — Міледзі Вінтэр з "Трох мушкецёраў" А. Дзюма і графіня Дыяна з "Сабакі на сене" Лопэ дэ Вэга. Вось гэта жанчыны з Вялікай літары. Проста, чытаючы раман, зайздросціш героям, бо яны сутыкаюцца на старонках з цудоўнымі жанчынамі, і міжвольны марыш заняць месца герояў, каб хоць на некаторы час пабачыць разам з адной з іх. Гэта мая суб'ектыўная думка, але і па жыцці я часцей за ўсё сустракаюся з жанчынамі такога кшталту, як Міледзі. Яны цікавыя і непасрэдныя, гэтыя амазонкі. І з імі ніколі не засумуеш.

Алесь БАДАК, паэт:

— Прасцей за ўсё было б назваць купалаўскую Паўлінку — цудоўная п'еса, цудоўны вобраз, не адной актрысай увасоблены на сцэне. Але якраз апошняе пазбаўляе яе чароўнай загадкавасці і "незалежнасці". Нават калі перад вачыма не сцэна, а п'еса песняра. Нават калі Паўлінку грае адна з самых прыгожых беларускіх актрыс Зоя Белавосцік. Бо кожная актрыса — гэта пасрэднік паміж табой і гераіняй твора. А чытанне ўсё ж рэч дастаткова інтымная.

А ўвогуле, у літаратуры, як і ў жыцці, жаночы вобраз вабіць перш за ўсё сваёй загадкавасцю, таму, напрыклад, так чаруе загадкавая "А" — плод фантазіі Леаніда Дранько-Майсюка, у голасе якой "квітнеюць астры". Прынамсі, да пары, калі раптам можа аказацца, што за гэтым вобразам хаваецца канкрэтная жанчына.

Між іншым, як ні дзіўна, жаночыя вобразы ў беларускай паэзіі больш адметныя, чым у прозе. І калі ставіць некага поруч з Паўлінкай... Магчыма, гэта можа быць панна Яноўская, гераіня Караткевіцкага "Дзікага палявання караля Стаха". Няшчасная, запалоханая, адзінокая... Але, напэўна, тым і прываблівае, што хочацца супакоіць і вярнуць ёй згубленае шчасце.

Падрыхтавала Ірына ЗАНЕЎСКАЯ

Курт ВАНЕГУТ:

"Добра, калі стваральнік мастацкага тэксту ведае што-небудзь яшчэ, апроч літаратуры... Літаратура, калі хочаце, не павінна кусаць сябе за хвост."

Андрэй ХА-ДАНОВІЧ. "Лісты з-пад коўдры" (вершы; Мінск, Логвінаў, 2004г., рэдактар Ю.Бушлякоў, 500 ас., 150 стар., кошт 5440).

Перш чым пісаць гэты тэкст, я ўспомніў пра часопіс "ARCHE" двухгадовай даўнасці з творчым і фота — на ўсю вокладку — партрэтамі Андрэя Хадановіча... І лепш бы я гэтага не рабіў, бо столькі фіміяму нават да юбілеяў сапраўды знаных айчынных літаратараў на маёй памяці рэдка калі выкурвалася. Ды як не прыкрывайся іроніяй ці самаіроніяй, а існы свой твар надоўга не схаваеш. З гэтай прычыны ў мяне з'явілася выснова, што сучасная культура і літаратура ў прыватнасці ўсё часцей апынаюцца вядомымі і залежнымі ад стыхійных грамадскіх працэсаў, саступіўшы сваю месіянскую ролю вядучых як тое было раней. Літаратура перастала вызначаць арыенціры свайго будучага і чалавечага часу агулам. Страціўшы імунітэт на супраціў глабальнаму нігілізму, яна паступова пераўтвараецца ў рэфлекторнае, чыста імпульсіўнае з інстынктыўнымі праявамі публічнае дзейства. Сённяшнія перформансы і творчыя вечарыны маладзёжных літаратараў мала чым адрозніваюцца ад скамароста (я яшчэ памятаю час, калі зараблялі грошы на выступленнях ад бюро прапаганды Саюза пісьменнікаў, там былі не менш артыстычныя асобы, якія ўмелі інтрыгаваць і забяўляць сабраную на перакур публіку па чатыры-пяць разоў за адзін дзень)...

Той-сёй спрабуе давесці мне, што Хадановіч — пазіт інтэлектуальны. Але хіба інтэлектуал будзе ўвесь час іранізаваць і насміхацца над уласным досведам, — супраціўляюся я тым довадам. Інтэлектуал будзе самотнічаць (па Саламону, чым большыя веды, тым большая скруха). Хадановіч жа, хутчэй, выглядае іскрамётным літаратурным зрудытам. Філолагам (фенолагам?) ад паззіі.

Каб вы зналі, зь якога, прабачце, лайна нараджаецца гэтае сьмецце! — іранічна перафразае ён Ганну Ахматаву.

Усе мы ведаем, што ёсць музыка класічная і лёгкая. Падобнага (праўда, нефармальнага) падзелу не пазбегла і паззія. У А.Хадановіча яна — лёгкая. Гэтая ніша, якая да яго з'яўлення ў айчынай паззіі пуставала, з прыходам А.Хадановіча стала ў нашай блізкай літаратурнай прастрані заўважнай і выбітнаю. Трэба аддаць належнае таленту адносна маладога па ўзросце вершатворцы (а я тут ацэньваю яго плён па Гамбургскім рахунку, а не ўцэньваю як тое бывае з шараговымі рыфмарамі), бо — ён ужо сёння зрабіў даволі істотны ўнёсак у сучасную беларускую паззію. Па-першае, надаў раскаванасці яе знешняму і ўнутранаму стану. Па-другое, на манер Максіма Багдановіча значна пашырыў вершаваныя формы. Па-трэцяе, нацэпліў яе пазытны тэкст пластычнасцю і энергетыкай. І хоць працуе пазт на хадзючых (пераважна чутыя і помных) цытатах, пасылах, правакацыйных водгуках, перагуках і асацыяцыях-намеках, нярэдка пасля прачытання яго вершаў ствараецца ўражанне аўтарскай непаўнаты ("невывістаны стыха"). А калі тое пераходзіць з тэксту ў тэкст, то ўвогуле падаецца інерцыйным і навязлівым, нераўнаважым у сваіх час аднастайных ідэалагічных схем і вершах савецкіх пазтаў. Таму паўстае

пытанне: ці здольны А.Хадановіч узняцца над знешнім, каб унутрана (духоўна) спраўдзіцца пазтам насамрэч, у спрадвечным яго класічным разуменні? У мяне такая надзея ёсць. Калі гэтага не адбудзецца, то наша паззія збуднее на яшчэ адзін дарэштны не рэалізаваны талент (я ўсведамляю і нават уяўна прадбачу рэакцыю пазта на гэты мой чыста суб'ектыўны тэкст і, вядома ж, разумею, што ён мае права быць знакамітым, "якім хоча", як калісьці пісаў пра сябе А.Твардоўскі). Надзея на пазытнае ўзнясенне Хадановіча не пакідае мяне, асабліва тады, калі я натыкаюся, да прыкладу, на такія яго адметныя радкі:

Сьпялячы словаў смачныя сьлівы,
дыхаеш воляй — пад рэбрамі коле.
Бо падчас прага быць "своім парнем" перад маладзёвай аўдыторыяй прыводзіць да вульгарных і нават цынічных (няхай і не наўмысных і несвядомых) вершаваных эскападаў дзеля імгненнай дагоды сваім прыхільнікам у стварэнні новага (постмэдэрновага) погляду на прамінулыя тэмы савецкага ладу жыцця. Скажам, загуляўшыся з вершам Я.Купалы "Хлопчык і лётчык" (верш "Хлопчык і копчык"), спадар Андрэй можа напісаць так:

Тры дні цябе трэсла й ламала,
І копчыкам біла аб лёд.
Табе гэта, можа і мала,
А мне — ляцець толькі ў пралёт.
Мы зрэшты і так у пралёце,
Нашто нам маскоўскі гатэль?
І ўжо зусім цынічныя пасылы да страшнай ваеннай трагедыі: "усё для дзетка бацька мінай// будаўніцтва распачынай" альбо:

робіць абарты?
Бо акушэр
кожны чацвёрты
мёртвы мон шэр

Творца без вычывання меры і гармоніі — нонсенс. Можна, каб пазт быў менш заклапочаны сваім іміджам і літаратурным рэнаме (я, безумоўна, разумею яго творчае эга, папулярызацыю вершавання, а заадно і прапаганду беларускай мовы і літаратуры), то ў яго заставаўся б час на тварэнне асабовай выбітнай біяграфіі, неаддзельнай ад крыві і плоці. Бо ўсякая творчасць вымагае адэкватнай платы. І чым яна вышэй, тым большая плата. Геніі за сваё аддаюць сябе дарэштны...

Ні ў якім разе я не збіраюся тут некага, у прыватнасці А.Хадановіча, вучыць ці павучаць жыццю і літаратуры. Я сам вучуся. І ўсё яшчэ з'яўляюся неспяховым і няўдзячным вучнем, які схільны не толькі прапуськаць урокі, а і ўвогуле пакідаць школу. Аднак, каб пакінуць школу і застацца, трэба заснаваць і сцвердзіць сваю... І тут — край...

Адчуваю, што далёка зайшоў. Вярнуцца б...
Зрэшты, наастанку пагаджуся, што і ў нас цяпер паззія стала як у людзей — "эўрапейскага кішпату", а вось Жодзіна ўсё адно, які і трыццаць гадоў таму, пачынаецца "з разгалістай літары "ж"..."

Ды з гэтай патрэбай мы ўжо неяк звякліся. Інтрыгуе апошні запытальны радок аўтара, які хацелася б яму і пераадрасаваць:

а "ці абяцае працяг?"
P.S. Так, будзе. 18 сакавіка ў вялікай зале ДЛ у 18.30 адбудзецца вечарына пазта. Прыходзьце.

Расціслаў БЕНЗІАРУК. "Зайцаў кажущоў" (казкі; Мінск, "Мастацкая літаратура", 2004г., рэдактар Н.Філіповіч, мастак І.Семілетаў, 2000 экз., 80 стар., кошт 4050).

Аўтар гэтай гожа выдадзенай кніжкі для дзяцей жыве ў Жабінцы, што на Берасцейшчыне. Гэта добрая адмета нашай беларускай (па сутнасці сталічнай) літаратуры. Ёсць, ёсць і ў правільны людзі, якія ўмеюць трымаць пяро ў руках. Спідар Бензіарук ужо немаладзён, нядаўна справіў свой шасцідзесяцігадовы юбілей і, трэба меркаваць, гэтая кніжка была яму адным з найлепшых падарункаў. Пэўны вопыт і асобныя ўрокі майстэрства пашчаслівілася яму пачэрпнуць ад самога мэтра нашай дзіцячай літаратуры, лаўрэата Міжнароднага Ганаровага дыплама імя Х.К.Андэрсена Васіля Віткі. І навука тая там-сям адчувальная. Пакуль, праўда, нельга сказаць, што ўсе казкі і загадкі напісаны на роўным і безгаганым узроўні. Ёсць у некаторых залішня прасталінейнасць, зададзенасць і дыдактычнасць. Сухаваты і, як для дзяцей, залішне лапідарны стыль пісьма. Усе казкі пабудаваны на традыцыйным і вядомым матэрыяле. А ў сучасных дзіцячых фантазіях выходзяць далёка за межы нашай былой сярдэчнай школьнай адукацыі. Так, мы павінны гаварыць ім пра дабро і зло і выходзіць іх маральнымі людзьмі. Але мы абавязаны і пашыраць іх круггляд, і натольваць іх амбіцыйны розум сваім, крытычна пераасэнсаваным жыццёвым вопытам і накопленым досведам. Аўтар павінен сказаць дзецям не толькі "А", але і выявіць сваё "Я", каб яны верылі яму, а не адмахваліся: зноў пра шэрага воўка...

Гэтыя мае словы тычацца не толькі творчасці Расціслава Бензіярука. Якраз у яго кніжцы найчасцей сустракаюцца даволі трапныя і павучальныя гісторыі (у гарманічным суладдзі з выдатнымі малюнкамі мастака І.Семілетава; і тут варта зазначыць, што ў большасці выпадкаў беларускія мастакі выглядаюць у дзіцячых кніжках на парадак вышэй за аўтараў).

Напрыканцы хочацца тое-сёе працаваць з казкі Р.Бензіярука "Шпак і Верабей". Мажліва нехта заўважыць тут пэўныя аналогіі з нашым сённяшнім жыццём:

"З кожным днём становілася ўсё халадней і халадней. Аднойчы Шпак сказаў знаёмому Верабю:

— Лячы ў цёплыя краіны. Бывай, сусед!

— А можа мне, пакуль цябе не будзе, пажыць у тваім доме? — запытаў Верабей.

— Калі ласка, жыві...
...Шпакоўня спадабалася Вераб'ю — цёплая, утульная... "Каб Шпак не вярнуўся, дык мне яго дом застаўся б", — часам думаў Верабей.

...Але аднойчы раніцай, калі так хораша свяціла сонца, Верабей пачуў знаёмую песеньку. Ён хуценька вылецеў са шпакоўні. На бярозе сядзеў Шпак і насвістаў вясёлую песню.

— Чаму ты радуешся? — здзівіўся Верабей.

— Як чаму?! Дамой вярнуўся.

— А там, куды ты лятаў, ні зімы, ні сцюжы...

— Але ў кожнай птушкі ёсць родны край, — адказаў Шпак. — Там, дзе ты вырас, дзе выраслі твае дзеці. І кожная птушка, перамагаючы ўсе цяжкасці, вяртаецца дадому.

І Шпак пыхнуў у свой домік: трэба было папраўляць старое жылло.

— Дзіва-ак!.. — усміхнуўся Верабей.

Ён, мусіць, не верыў Шпаку, таму што ніколі далёка не адлятаў ад сваіх мясцін."

Янка Брыль сёння — сімвал духоўнай моцы беларускай нацыі, гэтак як, скажам, Аляксандр Мядзведзь — сімвал яе фізічнай сілы. Хоць і фізічна, будзем шчырымі, Іван Антонавіч Богам не быў пакрыўджаны. Чым жа ў такім пашанотным узросце можа здзівіць нас вядомы пісьменнік? Дасюльчаснай творчай здольнасцю, чалавечай мудрасцю, адпаведнымі ёй учынкамі ды шчырымі ўспамінамі са свайго прамінулага жыцця...

Добрую справу зрабіла выдавецтва Янка БРЫЛЬ. "Блакітны зніч" (лібібілітэцкі часопіс "Наша вера" гэту рычынае; Мінск, выд-ва "Про Хрыску. Праўда, першыя два раздзелы брыльскіх мініяцюраў да ўжо вядомага мне Янкі Брыля, без крыўды кажучы, нічо 3000 ас., 90 стар.) га новага не дадалі. А вось трэці раздзел — "Нашы разлукі" — яго перапіска з жонкай, на вялікі жал, ужо нябожчыцай, Нінай Міхайлаўнай ды спадарожныя таму ліставанню ўспаміны-каментары ўласнага сямейнага жыцця падаравалі маёй душы хвіліны ўзнёсласці і непадробнага трымцення. Якія ж мы ўсё-ткі кволья і забабаронныя перад Табой, Госпадзе. Ціха працуюць тое, над чым сцялася душа і скукожыўся на дрыготкіх вейках мой дух.

"За восемдзесят дзён і столькі ж начэй яе пакутаў мяне тройчы прарывала немужчынскім рыданнем. (...) ...ужо дома, калі я ўранні разважаў яе, нахіліўшыся над зняможаным тварам, панавабранцу нагала астрыжана на галавой, а галоўкай, якое ніхто з нас ніколі не бачыў такою, без прыкоскі, з невялічкай загоенай ранай ад трэпанцыі. Яе карыя, незвычайна поўныя вочы ў мудрай журбе глядзелі табе проста ў душу, па-дзіцячы чакалі ласкавага слова, пясчоты... Перад гэтым, як толькі яе, сіламі нашых сямейных мужчынаў, перавезлі з балыцы, я спытаў: "Натамілі цябе?" І яна тады яшчэ амаль зусім выразна, паволі адказала: "Я... вельмі... баялася... болю..." Гэтага ёй хапала. Цяпер я ўжо не пытаўся, каб не вярэдзіць, а ціхенька як найбліжэй гаварыў ёй нашыя словы, а яна ў адказ, мацнейшай правай рукою абняла мяне за шыю, як быццам з ужо апошнім разуменнем і дараваннем за ўсё, што было не так ці не зусім так, як у нашы найлепшыя дні... Я адышоўся наўзрыд, а да яе падышлі, нібы каб засланыць мяне, закрыць сабою ад яе вачэй, нашы жанчыны..."

Усё гэта непераказальна балюча чыталася мною нібыта пра сваё, наперад прадчуваючы і ўласную падобную хвіліну чалавечай велічы і ўмалення...

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР

Анатолий
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана
БЕРАСЦЕНЬ,

Леанід
ГАЛУБОВІЧ,

Віктар КАВАЛЁЎ,

Вольга КУРТАНІЧ,

Віктар ПАТАПЕНКА —
намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73
адказны
сакратар — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-79-65
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
пазіі, літаратурнага
жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-84-61

Электронны адрас:
e-mail: minsk@lilim.by

Адрас у Інтэрнеце —
www.lilim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛІМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Пазіі рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
кам'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 1715
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісанні ў друк
10.03.2004 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 408

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12